

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

С. А. КАРАСЄВИЧ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ**

Монографія

Умань – 2018

УДК 378:018.8:373–051:796 (02)

К 21

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 6 від 27 листопада 2018 р.)*

Рецензенти:

Совгіра С. В., – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Максимчук Б. А., – доктор педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського;

Мединський С. В., – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

К 21

Карасевич С. А.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти, монографія / Сергій Анатолійович Карасевич; МОН України, Уманський держ. пед. унів-т імені Павла Тичини. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.

У монографії проаналізовано проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти; розроблено та апробовано модель та теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Для наукових працівників, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, дослідників у галузі теорії та методики професійної освіти, філософії освіти, а також усіх, кого цікавить фізкультурно-спортивна діяльність у закладах загальної середньої освіти.

УДК 378:018.8:373–051:796 (02)

© С. А. Карасевич, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	6
• Стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти	6
• Сутність та змістова характеристика ключових понять дослідження	19
• Особливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті підготовки майбутніх учителів фізичної культури	39
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	52
• Аналіз стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти	52
• Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти	67
• Організація дослідження та методика проведення констатувального експерименту	79
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	107
• Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти	107
• Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти	124
• Інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи	146
ПІСЛЯМОВА	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	167

ПЕРЕДМОВА

Сучасна епоха характеризується наявністю складних політичних, соціально-економічних, екологічних та інших проблем. Одним з важливих напрямів державної соціально-економічної політики України у розв'язанні цих проблем є ефективний розвиток фізичної культури і спорту, метою якого визначено оздоровлення нації, формування здорового способу життя населення, виховання фізично міцного, здорового покоління, а також створення умов для гідного виступу українських спортсменів на міжнародному рівні. Пріоритетність цього напрямку підкреслюється в державних документах і розпорядженнях уряду України останніх років. Зазначену проблему актуалізують такі державні документи, як: закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей» (2015), «Про освіту» (2017), Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вибір» на 2012–2020 роки (2011); Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 роки (2012); Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016), постанови: «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» (2016), «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017), рекомендації ЮНЕСКО, які наголошують на необхідності неперервності, гнучкості, доступності, відкритості, гуманістичної спрямованості фізкультурної освіти.

У зазначених документах підкреслюється, що фізична культура і спорт виконують в суспільстві життєво важливі функції, консолідуючи всі вікові групи населення (і, що особливо важливо, молоде покоління) навколо цінностей здорового способу життя. Важливе місце в нормативних документах, присвячених фізкультурі і спорту, займають положення про необхідність створення ефективної системи підготовки спортивного резерву, що, по суті, є базою для розвитку спорту вищих досягнень і обумовлює певний підйом в галузі науково-педагогічних досліджень проблем педагогіки спорту, фізичного виховання і освіти молоді.

Науково-педагогічні дослідження, здійснені останніми роками, забезпечили певний теоретичний базис для подальшої розробки

питань педагогіки фізкультури і спорту. Зокрема, дослідженню піддавалися такі питання: індивідуалізація і диференціація в сфері фізичного виховання школярів; інтеграція фізичного виховання з іншими аспектами особистісного розвитку – естетичним, моральним, екологічним; організація спортивно-масової роботи з населенням; формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури (О. Артемович, О. Браславська, І. Гільова, Н. Денисенко, А. Дубенчук, С. Єрмаков, В. Заклюжний, Т. Іванова, В. Коваль, С. Омельченко, В. Омеляненко, О. Онопрієнко, Н. Самсутіна, С. Совгіра, Д. Солопчук, С. Чещейко та ін.). Дослідники солідарні в тому, що в сучасних умовах необхідні серйозні перетворення в галузі фізичного виховання і спортивної підготовки майбутніх учителів. Відмінною рисою наукових публікацій останніх років є зміщення акценту при розгляді зазначених проблем в бік підвищення ролі освітньо-виховної спрямованості фізичного виховання і занять спортом як головної умови ефективності формування фізичної культури особистості.

Теоретичні й методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури досить ґрунтовно висвітлено в наукових розвідках дослідників (О. Ажиппо, Г. Арзютов, Р. Ахметов, Е. Вільчковський, Г. Генсерук, М. Герцик, М. Данилко, Л. Демінська, А. Дорошенко, Є. Захаріна, М. Карченкова, Р. Клопов, О. Куц, Б. Максимчук, Р. Маслюк, С. Мединський, Г. Панченко, О. Пономарьов, А. Сватъєв, А. Сущенко, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.). Науковці доводять, що в наш час фізкультурно-спортивна діяльність значною мірою втратила характер масової, оскільки освітня практика в галузі фізкультури й спорту недостатньо чітко зорієнтована на формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Водночас, слід зазначити, що низка проблем підготовки майбутніх учителів фізичної культури все ще не знаходить достатнього освітлення в педагогічних дослідженнях, так, актуальне сьогодні питання про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності поки не підкріплене ні теоретично, ні експериментально.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

Сучасна ситуація в Україні з її перетворювальними тенденціями у всіх сферах людського життя висуває нові вимоги до громадян країни, а, отже, ставить перед освітою завдання формування особистості, яка відповідає цим вимогам.

Основними причинами висунення завдання модернізації освіти в центр державної освітньої політики, на думку Н. Назарової, є: розвиток процесів глобалізації; поворот до особистості учнів, їх розвитку і самовизначення; відхід від репродуктивної діяльності до продуктивної; зростання інноваційної активності людини; об'єднання культурного та освітнього простору [243, с. 20].

В умовах соціально-економічних труднощів, несприятливої екологічної обстановки, розмитості етичних цінностей, які поглиблюють тенденцію зниження рівня здоров'я населення, особлива роль у підготовці фізично і духовно здорової, соціально і професійно компетентної, творчо активної і мобільної, відповідальної і толерантної особистості приділяється фізичному вихованню учнівської та студентської молоді.

Питанням фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, які ґрунтуються на теорії фізичного виховання й спорту, на медико-біологічних основах фізичного виховання, присвячено праці А. Астахова, В. Баландіна, Г. Безверхньої, В. Зінов'єва, М. Короткевич, Л. Лубишевої, В. Матвєєва, Б. Мінаєва, В. Находкіна, Т. Ротерс, В. Сутули, Н. Фоміна, О. Чуби та ін. [15; 25; 32; 136; 188; 215; 229; 237; 248; 302; 331; 357; 367]. Науковці зазначають, що в цілому система фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах не відповідає сучасним вимогам у зв'язку з дією низки об'єктивних чинників: зростанням гіподинамії школярів, зумовленої подальшою інтенсифікацією їх розумової праці, з одного боку, і зниженням

рухової активності – з іншого, що викликає такі тривожні явища, як серцево-судинні захворювання, ожиріння, порушення постави та ін.; недостатньою кількістю уроків фізичної культури; масовим падінням інтересу школярів до фізичної культури в зв'язку з появою інших, більш сильних інтересів; слабкою матеріальною базою.

Тенденції і перспективи розвитку фізичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі та вищому навчальному закладі розкрили В. Бальсевич, О. Грачов, С. Зубков, Л. Лубишева, О. Мільштейн, В. Платонов [28; 84; 138; 218; 236; 282]. Науковці висвітлили низку чинників, які обмежують ефективність функціонування процесу фізичного виховання: теоретико-методичні, програмно-нормативні та управлінські.

Узагальнив ці недоліки С. Зубков. На рівні ідеологічних основ систем фізичного виховання він відмічає недосконалість цільових установок, завдань і принципів, які обумовлені потребо-мотиваційною сферою особистості. На рівні теоретико-методичних основ відмічається недосконалість наукової та методичної роботи щодо оптимізації теорії, методики, організації фізичного виховання. На рівні програмно-нормативних основ систем фізичного виховання відмічається недосконалість: спрямованості навчально-виховного процесу; змісту теоретичного і практичного розділів; кваліфікації форм процесу фізичного виховання; планування процесу фізичного виховання; порядку організації процесу фізичного виховання; правил комплектування навчальних груп; контролю динаміки фізичної підготовленості особистості; оцінки фізичного виховання особистості та ін. На рівні управління системою фізичного виховання називаються недоліки, які характеризуються нераціональною структурою, що проявляється у відсутності (скасуванні) необхідних організацій чи їх підрозділів, працівників, груп або в їх перевантаженні; невизначеністю на сучасному етапі розвитку суспільства мети, завдань, ієрархії, функції організацій та їх підрозділів, працівників та характеру взаємодії між ними; відсутності бажання на практиці впроваджувати в навчальний процес прогресивні форми і методи фізичного виховання з урахуванням інтересів та вимог сучасних програм [138, с. 104].

Усунення цих недоліків пов'язане з вирішенням організаційно-правових і соціально-економічних проблем, підвищенням рівня життя, загальної культури молодого покоління, зокрема й зі збереженням їх здоров'я.

Стан здоров'я і фізичного розвитку школярів викликає сьогодні цілком зрозумілу тривогу в суспільстві. Погіршення стану здоров'я молодого покоління є результатом впливу не тільки соціально-економічних і екологічних чинників, а й наслідком серйозних недоліків в організації фізичного виховання дітей. Тому останніми роками система підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічних ВНЗ піддавалася обґрунтованій критиці [350, с. 33].

За даними наукових досліджень проведених В. Бальсевич, Л. Лубишевою, останніми роками в системі шкільної освіти спостерігається різке погіршення стану здоров'я і фізичної підготовленості учнівської молоді [28, с. 19]. Науковці такий стан здоров'я учнів пов'язують із тим, що нині в загальноосвітньому навчальному закладі усталася практично єдина форма фізичного виховання – урок, який, на їх думку, не є ідеальною формою організації роботи з фізичного виховання. По-перше, сучасний урок вимагає модернізації за змістом і методами організації, по-друге, необхідно реалізувати й інші форми роботи. В. Зінов'єв наводить основні недоліки уроку в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах: слабе використання потенціалу оволодіння інтелектуальним компонентом фізичної культури; недостатню концентрацію на створенні умов для переростання навчального процесу в процес фізичного самовдосконалення; слабо виражений світоглядний аспект фізкультурних занять, що не здійснює істотного впливу на формування ціннісних орієнтацій, переконань, інтересів і потреб в галузі фізичної культури; часто відверте, неприховане вихолощення загальноосвітнього характеру, зведення ролі уроку до утилітарного засобу активного відпочинку, боротьби з розумовою втомою і наслідками гіподинамії [136, с. 44].

З наведених причин урок фізичної культури перестав бути загальноосвітнім предметом, а, отже, й основною формою фізичного виховання. Подібної думки дотримуються А. Астахов, В. Бальсевич. Вони вважають, що шкільні уроки, які проводяться в традиційній формі, через свої організаційні і дидактичні особливості в кращому випадку вирішують задачу навчання окремим видам рухів, й не забезпечують учням потрібного тренувального ефекту [15; 27].

Незважаючи на те, що уроки на основі фізкультурно-спортивної діяльності припускають прояв учнями певної самостійності і самовираження, повної свободи вибору форм і регламенту школярам надати не можна. Як правило, діти, особливо в молодшому шкільному віці, в своїй поведінці ще не закріпили суспільно-корисні прагнення і

навички, пов'язані з фізичною активністю [15, с. 26].

Результати численних досліджень (В. Бальсевич, М. Віленський, Л. Лубишева та ін.), свідчать про те, що реальний обсяг рухової активності сучасної молоді не забезпечує повноцінного й гармонійного фізичного розвитку і не сприяє зміцненню їх здоров'я [27; 53; 217].

Одним з напрямів вирішення питання збільшення рухової активності учнів є організація і проведення в загальноосвітніх навчальних закладах фізкультурно-спортивної роботи в режимі навчального дня і в позаурочний час [50, с. 4].

У результаті проведеного аналізу науково-методичної літератури (О. Артемович, Р. Ахметов, О. Бабешко, Ж. Білокопитова, Н. Бомова, В. Завадич, Р. Клопов, Д. Лоуренс, Н. Москаленко, Г. Олефір, С. Операйло, А. Сват'єв, Б. Шиян [14; 17; 20; 39; 46; 127; 178; 214; 241; 260; 264; 311; 376] з проблем фізичної культури та спорту нами виділено три основних напрями шкільної фізкультурно-спортивної діяльності.

У перший напрям входять ті форми, які певним чином пов'язані зі спортивною діяльністю. До них належать організовані на спортивній базі загальноосвітнього навчального заклада секції за видами спорту, фізкультурно-спортивні свята, фестивалі спорту, спортивні змагання. Одним з найпоширеніших видів фізкультурно-спортивної діяльності школярів є футбол, що проводиться в будь-який час року в вечірній час або у вихідні дні.

Форми, що мають взаємозв'язок фізкультурно-спортивної діяльності з фізичним вихованням, належать до другого напрямку. До їх складу входять секції із загальної фізичної підготовки, самостійні заняття загальною фізичною підготовкою. Зміст цих фізкультурно-спортивних заходів передбачає вдосконалення фізичних якостей, навчання яких здійснюється на заняттях з фізичного виховання. Самостійні заняття загальною фізичною підготовкою, які використовуються в фізкультурно-спортивній діяльності школярів дозволяють не тільки зменшити руховий голод, але є активним відпочинком [15, с. 46].

До цієї самої форми фізкультурно-спортивної діяльності школярів, переважно старших класів, можна віднести заняття з обтяженнями. Використання занять засобами атлетичної гімнастики є наслідком розвитку «фітнес-буму». Медико-біологічними чинниками цих занять є корекція ваги тіла, підтримання м'язового тонуусу і зміцнення здоров'я.

Третій напрям фізкультурно-спортивної діяльності школярів об'єднує в собі ті форми, які спрямовано на рухову реабілітацію. Це заняття в спеціальних медичних групах, тренажерних залах, прогулянки і загартовуючі процедури [15, с. 48].

На основі узагальнення наукової літератури з проблем фізкультурно-спортивної діяльності школярів (О. Астахов, М. Зубалій, Г. Панченко, В. Столяров та ін. [15; 137; 274; 329] нами класифіковано сучасні її форми і види: за регулярністю використання, за характером застосування, за способом організації, за місцем застосування в загальноосвітніх навчальних закладах.

За регулярністю використання фізкультурно-спортивна діяльність школярів може здійснюватися щодня, кілька разів на тиждень, у вихідні дні та канікулярний час. До щоденних фізкультурно-спортивних занять належать ранкові зарядки і домашні заняття, спрямовані на рухову реабілітацію. У цьому випадку йдеться про виконання школярами щоденних піших прогулянок, вправ, що формують поставу або тренують зір тощо.

До позакласної форми фізкультурно-спортивної діяльності школярів, що здійснюється декілька разів на тиждень належать організовані на спортивній базі загальноосвітнього навчального закладу секції із загальної фізичної підготовки, заняття в спеціальних медичних групах, годинник здоров'я, самостійні заняття загальною фізичною підготовкою тощо. Традиційним фізкультурно-спортивним заходом, проведеним не частіше, ніж один раз на тиждень, є день здоров'я. Зазвичай, в день здоров'я включається крос – влітку, лижний забіг – взимку й атракціони. Ще рідше організуються фестивалі спорту і здоров'я. Застосування засобів спорту в фізкультурно-спортивній діяльності школярів здійснюється шляхом спрощення правил гри, зменшення обсягу навантажень, й зменшення майданчиків для гри. Завдання днів здоров'я і фестивалів спорту полягає в тому, щоб забезпечити розширення обсягу рухової діяльності учнів і організації їх активного відпочинку.

За характером застосування позакласна фізкультурно-спортивна діяльність школярів поділяється на групові, індивідуальні та сімейні заняття. Групові заняття організуються для проведення спортивних, рухливих, а також народних ігор. Останніми роками питанням застосування народних ігор приділяється велика увага. Вони використовуються у час проведення спортивних та ігрових свят, годинника здоров'я і на активних рухових перервах [15, с. 50].

У процесі фізкультурно-спортивної діяльності школярів, що здійснюється групами учнів, можуть утворюватися громадські, фізкультурно-спортивні об'єднання – клуби. Сьогодні це вже поширена форма позакласної фізкультурно-спортивної роботи.

Індивідуальні фізкультурно-спортивні заняття школярів здійснюються самими школярами у вільний від навчання час, вдома, у дворі або на шкільних, спортивних майданчиках. Такі заняття можуть бути запланованими учителем фізичної культури і виконуватися в обсязі домашніх завдань, які учень повинен виконувати самостійно [15, с. 61].

До індивідуальних видів фізкультурно-спортивної діяльності школярів належать: піші прогулянки, заняття оздоровчим бігом, катання на ковзанах і на лижах, плавання, велосипедні прогулянки тощо.

Сімейними видами фізкультурно-спортивної діяльності можуть бути всі ті види, які належать до індивідуальних і групових форм фізкультурно-спортивної діяльності.

За місцем застосування фізкультурно-спортивна діяльність здійснюється в спортивному залі загальноосвітнього навчального закладу, на пришкільній ділянці, спортивному майданчику або в класі, при проведенні фізкультурних пауз під час уроків із загальноосвітніх предметів.

Вищевикладений матеріал дозволяє зробити висновок, що в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах накопичено багатий досвід здійснення фізкультурно-спортивної діяльності. Тому при організації та проведенні уроків з фізичної культури на основі фізкультурно-спортивної діяльності вчителю в першу чергу необхідно в повному обсязі використовувати цей досвід.

На жаль, в педагогічній роботі фізкультурно-спортивна діяльність не завжди використовується як рівноправна поряд з іншими засобами виховання і розвитку дітей. Як показали дослідження В. Наумчук, В. Находкіна, О. Чуби, недостатньо уваги приділено розробці теорії спортивно-ігрової діяльності [246; 248; 367]. Тут, на думку В. Находкіна, простежуються дві проблеми: по-перше, віковий аспект, тобто обґрунтування значення фізкультурно-спортивної діяльності для дітей шкільного віку, особливо підлітків; по-друге, питання про педагогічну характеристику компонентів спортивної гри і механізми її впливу на розвиток особистості [248, с. 39].

Різними аспектами проблеми фізкультурно-спортивної діяльності

та її ролі в формуванні і розвитку особистості присвячено дисертаційні дослідження (С. Волкова, Г. Генсерук, М. Данилко, Д. Диновський, А. Драчук, Л. Іванова, Р. Карпюк, М. Карченкова, А. Кравченко, Б. Курдюков, В. Находкін, Л. Сущенко, О. Тимошенко та ін. [58; 67; 91; 99; 105; 145; 172; 174; 175; 191; 198; 248; 335; 346]). У розглянутих роботах з проблем фізичної культури і спортивної діяльності виділяються і розглядаються умови її ефективності у вирішенні багатьох проблем формування та розвитку особистості – ціннісні орієнтації, здоров'я, соціальна активність тощо.

Дослідження В. Находкіна показують, що фізкультурно-спортивна діяльність впливає майже на всі психологічні процеси. У рухливих і спортивних іграх активно розвиваються сенсорні процеси дитини. Розвиваються в умовах ігрової діяльності гострота зору, слух. В активній грі розвиваються також мислення і фантазія. Ігрова діяльність створює сприятливі умови для розвитку і вдосконалення різноманітних рухів школяра. Третьою ознакою провідної діяльності є те, що від неї найтіснішим чином залежать в певний період розвитку основні психічні зміни особистості [248, с. 39].

Особливістю робіт із фізкультурно-спортивної діяльності є те, що при розгляді різних аспектів її організації більшість авторів орієнтуються на результати цієї діяльності.

Намічена сьогодні тенденція на зниження інтересу у школярів до традиційних форм фізичного виховання і недостатня освіченість у сфері фізичної культури, обмежує можливість формування у школярів усвідомленої потреби в фізичному самовдосконаленні і виробленні прагнення до здорового способу життя. В умовах, що склалися, виникає необхідність в переосмисленні проблеми фізичної підготовленості школярів, їх ставлення до власного здоров'я.

На думку вчених, які досліджують питання фізичної культури (В. Бальсевич, М. Віленський, В. Лях та ін.), організація системи фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах протягом тижня повинна включати такі елементи:

– урок, що проводиться у формі академічного заняття, на якому учням пропонувалися б зведення з історії фізичної культури, гігієни фізичних вправ, фізіології рухів, біомеханіки;

– урок, який носить інструктивно-методичний характер і проводиться у формі навчальної практики. Учні не просто засвоюють методичні знання, а й здійснюють спроби їх використання на практиці (наприклад, при складанні та випробуванні комплексів

вправ, що підходять для освоєння техніки будь-якої рухової дії);

– крім указаних двох уроків, повинно бути ще не менше трьох занять, які за своєю формою можуть не бути уроками, але повинні мати місце в навчальному розкладі, в першій або другій половині навчального дня і бути обов'язковими для всіх школярів. Головна спрямованість даних занять – спортивно-оздоровча [27; 53; 351].

Усі ці заняття разом повинні складати обов'язковий мінімум фізкультурних занять, організованих в рамках навчальної роботи з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах. Поряд з ними необхідно створювати умови для здійснення всіх інших форм позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання школярів, в процесі яких на частку кожного учня має припадати не менше 6 годин на тиждень. Важливе місце повинні зайняти самостійні форми занять школярів фізичними вправами. Але найголовнішою їх перевагою є те, що при правильному підході до реалізації цих форм відкриваються широкі можливості для вирішення індивідуалізації занять фізичною культурою [136, с. 46].

Отже, досить чітко визначилися такі цілі та завдання роботи в організації фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах: забезпечення (створення умов) процесу оволодіння учнями вміннями і знаннями виховної, розвивальної, навчальної, оздоровчої діяльності для подальшого використання їх в процесі особистісного самовдосконалення.

Ми вважаємо, що провідна роль в організації фізкультурно-спортивних занять має належати вчителю фізичної культури, діяльність якого спрямована на формування усвідомленої потреби школярів у фізичному самовдосконаленні і виробленні прагнення до здорового способу життя. Саме вчитель-предметник як головна дійова особа тих змін, що відбуваються на сьогоднішній день в системі освіти, є реальною особистістю, здатною в процесі навчання дітей зберегти їхнє здоров'я. Саме тому пошук способів оптимізації підготовки вчителів з фізичної культури, на думку О. Гауряк, М. Карченкової, є стратегічно важливим завданням сучасної педагогічної науки та практики [66; 174].

Нові вимоги до підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в Україні потребують відповідних змін в системі вищої педагогічної освіти, зокрема фізкультурної.

Проблему державної політики в сфері реформування вищої школи України, її реалізацію у галузі фізичної культури і спорту

розкривають І. Гринченко, Ю. Драгнєв, С. Єремєєв, Б. Курдюков, Г. Михайлишин, Т. Ротерс, О. Рудницька, С. Табінська, Б. Шиян, В. Язловецький та ін. [86; 103; 112; 198; 239; 304; 306; 340; 341; 376; 385]. Науковці вважають, що перебудова освітнього процесу у фізичному вихованні здійснюється оптимальним шляхом, що передбачає його інтенсифікацію, яка спрямована на розвиток інтелектуальних здібностей, інтересів, нахилів студентів та активізацію їх мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Реалізація завдань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту потребує, як вважають Г. Олефір, І. Панасюк, О. Солтик, Л. Сущенко, формування особистості, яка здатна до ефективної професійної діяльності у складних умовах сучасних перетворень, яка володіє не тільки системою фахових знань, професійних умінь, навичок, загальних і спеціальних компетенцій, а й сформованістю професійно важливих характеристик [260; 273; 323; 338].

Повноцінна підготовка вчителів передбачає вирішення двоєдиної задачі: забезпечення професійної підготовки для конкретної сфери діяльності і формування необхідних якостей особистості фахівця [384, с. 24].

Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах передбачає зміну мети, оновлення структури, змісту та форм організації навчання у закладах вищої освіти. А саме навчання забезпечує як професійний, так і особистісний розвиток фахівця, орієнтуючи його на формування творчої індивідуальності. Спираючись на передовий вітчизняний і світовий досвід підготовки фахівців, де провідним методологічним принципом є поєднання базового (єдиного для всіх) і варіативного компонентів у змісті навчання, О. Абдуліна визначає умови ефективності підготовки майбутнього педагога у вищій школі: створення можливостей для вибору освітніх програм студентами; організацію навчання за індивідуальними програмами для особливо талановитих студентів, залучення студентів до розробки педагогічних проєктів спільно з викладачами ВНЗ і вчителями загальноосвітніх навчальних закладів [1].

Проблеми фізкультурної освіти студентів педагогічних ВНЗ визначаються тим, що заняття з фізичної культури як в загальноосвітніх навчальних закладах, так і у закладах вищої освіти, зорієнтовані в основному на тілесний, фізичний розвиток дітей і

молоді, а не на сприйняття всієї сукупності цінностей фізичної культури [384, с. 28].

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури здійснюється в педагогічних ВНЗ в цілісному освітньому процесі, який з різних позицій (зміст і структура педагогічної діяльності, специфіка педагогічної творчості і майстерності, компоненти професійної культури педагога, теоретико-методологічні та організаційно-технологічні основи професійно-педагогічної освіти) досліджувався у педагогіці О. Абдуліною, В. Андрущенко, Ю. Бабанського В. Безпалько, І. Волощук, М. Євтухом, М. Косцовою, І. Лернером, А. Марковою, І. Підласим, М. Скаткіним, В. Сластьоніним, М. Чобітько, М. Щербаном та ін. [1; 10; 34; 60; 113; 190; 208; 226; 278; 285; 317; 318; 365; 381]. На їхню думку, забезпечення якості майбутньої професійної діяльності залежить і від наявності у вчителів необхідних компететцій, і від установки на роботу в загальноосвітніх навчальних закладах, і від сформованості професійно значущих якостей особистості, і від фізичного розвитку педагога.

У сьогоденній час науковці звертаються до вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, використовуючи різні методологічні підходу.

Зокрема використовувати аксіологічний підхід, пропонує Л. Демінська у статті «Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті». Вона стверджує, що професійна підготовка майбутніх учителів має спрямовуватися на формування у них ціннісних орієнтацій, гуманістичного світогляду, передбачати вплив на гармонійний розвиток основних складників здоров'я учня [94, с. 92].

Окремі аспекти фізичного виховання як освітнього процесу та професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури досліджувалися в працях науковців (В. Валієва, Ю. Кобяков, Б. Курдюков, В. Наумчук, В. Сіткар; Л. Сущенко, О. Тимошенко, О. Шабаліна та ін. [50; 180; 198; 247; 300; 338; 347; 368]).

Науковці одностайні у думці, що професійна підготовка – це керований процес. Про це свідчать, як зазначає В. Валієва, такі ознаки: цілеспрямованість, організованість, керованість, наявність структури, присутність прямого і зворотного зв'язку [50, с. 74].

Центральне місце в системі професійної підготовки вчителів-предметників займає професійно-прикладна педагогічна підготовка з фізичної культури, яка є складником програми фізичного виховання в

ВПНЗ. Цей вид підготовки являє собою спеціалізований педагогічний процес, спрямований на набуття студентами нефізкультурних факультетів педвузів необхідних знань, умінь і навичок в галузі фізичного виховання школярів [50, с. 75].

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання засобами інноваційних технологій, у тому числі й за допомогою комп'ютерних навчальних тренажерів досліджено в працях Г. Генсерук [67], Л. Денисової [97].

Проте недослідженими виявилися інші засоби й технології, які можуть забезпечити ефективний процес професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

До таких інновацій Л. Зубченко відносить нові види фізкультурно-спортивної діяльності (аеробіка, пілатес, фітнес, степ-аеробіка, хореографія та естетична гімнастика для дівчат, кросфіт, вуличний «воркаут», бартендас, слеклайн та фриран для хлопців), організацію активного дозвілля школярів тощо [139, с. 95].

При проведенні уроків фізичної культури, фізкультурно-спортивних, фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів в загальноосвітніх навчальних закладах специфікою професійної діяльності вчителя фізичної культури є перехід від традиційних групових форм і методів навчання до особистісно зорієнтованих, індивідуально-творчих, які спрямовані на мотивування учнів на фізичний розвиток та фізичну підготовку, формування в них знань у галузі фізичної культури, рухових умінь і навичок, здорового способу життя основі [51; 171; 377].

Зміни у вищій фізкультурній освіті, проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та особливості їх подальшої професійної діяльності розглядаються в працях таких вчених, як Р. Клопов, Т. Ротерс, І. Свістельник, В. Шандригось, Г. Шандригось та ін. [178; 304; 314; 370].

Однак в їх дослідженнях, а також у навчальній літературі, присвяченій проблемам теорії і методики фізичного виховання підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності розглядається в основному з позицій його роботи на уроці. Спортивний аспект діяльності вчителя фізичної культури висвітлений недостатньо.

Проблему професійної підготовки студентів факультетів фізичної культури педагогічних ВНЗ та інститутів фізичної культури до тренерської діяльності, концептуальні засади, організаційний компонент професійної діяльності вчителя фізичної культури досить

детально досліджено в сучасній педагогіці (М. Амосов, Р. Ахметов, Г. Бабушкін, Л. Безкоровайна, М. Булатова, С. Вадюхін, Е. Вільчковський, Л. Демінська, С. Єрмаков, В. Запорожанов, С. Іванова, А. Корх, Т. Круцевич, В. Кукса, М. Куликов, В. Платонов, Г. Пономарьов, Т. Ротерс, Г. Сафонова, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін. [8; 17; 22; 33; 47; 48; 57; 95; 118; 131; 141; 189; 193; 196; 197; 282; 287; 303; 310; 334; 346; 374]). На думку вчених, оздоровчий потенціал фізичної культури і масового спорту, якщо його використовувати повністю, дозволив би підвищити працездатність, запобігти масовим захворюванням і досягти збільшення тривалості життя.

Так, М. Куликов в роботі «Спортивно-педагогічне вдосконалення в системі професійної підготовки студентів до діяльності тренера-викладача по легкій атлетиці» акцентує увагу на застосуванні традиційних підходів до підготовки фахівців на факультетах фізичної культури, що призводять до суперечностей між теоретичною і практичною підготовленістю. Вирішувати це протиріччя він пропонує через застосування контекстного навчання, який передбачає навчання майбутнього фахівця в предметному і соціальному контексті майбутньої професійної діяльності [197]. Автор розглядає особливості тренерської діяльності майбутнього вчителя фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах, проте поза його увагою залишилася специфіка їх спортивної діяльності.

Для усунення цих недоліків у підготовці мабутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах постає необхідність їх цілеспрямованої підготовки, яка передбачає розгляд структури і змісту їх майбутньої професійної діяльності, розкриття системи теоретичних знань і практичних умінь, навичок і компетенцій особистості, якими він має оволодіти.

Н. Чесноков відзначає, що система підготовки кадрів для діяльності в галузі фізичної культури і спорту здійснюється в складному і багатовимірному соціальному просторі, що значною мірою задає і визначає його характер і спрямованість, виконуючи роль його значущої детермінанти [363, с. 24].

Здійснений аналіз вищезазначених напрацювань показав, що переважна більшість науковців дотримуються думки про істотне погіршення процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Усім відомі афоризми «Рух – життя», «Рух – запорука здоров'я»

та багато інших, які вказують на незаперечність і загально визнаність значення рухової активності для людини.

Зі сказаного вище випливає низка важливих і взаємозалежних положень, які узагальнено В. Лук'яненко в посібнику «Фізична культура: основи знань»: 1) ігнорування хоча б однієї з форм істотно збіднює цілісний процес фізичного виховання, оскільки виключає можливість вирішення цілої групи специфічних завдань фізичного виховання; 2) неможлива повноцінна заміна одних форм іншими; 3) тільки комплексний підхід до використання різних форм занять фізичними вправами забезпечує повноцінне виконання завдань фізичного виховання; 4) необхідне об'єднання зусиль всіх відповідальних осіб, що забезпечують навчання, виховання і відпочинок молодого покоління; 5) необхідна висока активність і зацікавленість самих учнів, їх самоорганізація і самоврядування [219, с. 43].

Сьогодення змінює вимоги до фізичної підготовленості студентів, спонукає до визначення та усвідомлення ролі фізичної культури як складника частини загальної культури та необхідності вирішення проблем пов'язаних із здоров'ям [3].

Проблему якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах у широкому спектрі розглядають вчені Н. Агаджанян, М. Башкірова, Л. Демінська, Є. Приступа, Б. Шиян [3; 31; 95; 292; 377].

Науковці досліджують переважно навчальний процес здійснення фізкультурно-спортивної діяльності та окремі аспекти тренувального процесу. Поза їх увагою залишилися питання узгодження цих двох процесів.

У полі зору дослідників (О. Андрущенко, Р. Ахметов, В. Богданов [11; 17; 41]) перебувають: спортивно-масова, рекреаційна, медико-біологічна, валеологічна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, викладання окремих спортивних дисциплін, використання ефективних засобів та технологій для формування у них професійної компетентності.

Проте науковці побіжно торкаються проблеми фізкультурно-спортивної діяльності і підготовки до неї майбутніх учителів.

Автори Л. Іванова, С. Табінська [146; 341] констатують необхідність суттєвого перегляду чинної освітньої підготовки майбутніх учителів фізичної культури, враховуючи значний виховний, оздоровчий та розвивальний потенціал професії, а також «нові потреби суспільства щодо якості організації педагогічної взаємодії на уроках

фізичного виховання та в позаурочний час» [341, с. 7].

Аналіз вищезазначених досліджень показав, що у них висвітлені різні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, але залишаються невирішеними проблеми упровадження фізкультурно-спортивної роботи у навчальний процес і відповідної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здійснення цієї діяльності на основі оновлення змісту, використання активних методів та технологій.

Серед основних недоліків підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах науковці вказують на складний характер самої професійної діяльності вчителів фізичної культури, яка, на відміну від діяльності вчителів інших спеціальностей, триває в умовах підвищеної складності: необхідності перманентного контролю за фізичним та психічним станом дітей в обставинах, що швидко змінюються, стимулювання високої рухової активності школярів на уроці у великих приміщеннях або на вулиці в різних погодних умовах, що потребує додаткової емоційної й інтелектуальної концентрації тощо.

Отже, здійснений аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах не знайшла достатнього відображення у теорії і практиці професійної освіти.

Подальше дослідження спрямуємо на теоретичне обґрунтування проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, розробку ефективних шляхів її здійснення та упровадження у практику роботи як вищих так загальноосвітніх навчальних закладів.

Сутність та змістова характеристика ключових понять дослідження

Дослідження питання підготовки вчителів фізичної культури передбачає розгляд таких понять, як «фізичне виховання», «фізична культура», «спорт», «спортивна діяльність», «фізкультурна діяльність», «фізкультурно-спортивна діяльність», «підготовка майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних

зкладах», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах». Розглянемо ці поняття в контексті їх освітнього змісту.

Засновник наукової теорії фізичного виховання П. Лесгафт, назвав свою систему «фізичною освітою», бажаючи акцентувати увагу на цілісному розумовому, естетичному і фізичному розвитку людини в процесі занять фізичними вправами. Зокрема, до галузі виховання він відносив «моральні якості людини та її вольові прояви, тобто вироблення характеру», а до галузі освіти – «систематичний розумовий, естетичний і фізичний розвиток». Загальною метою виховання й освіти П. Лесгафт вважав «гармонійний, всебічний розвиток діяльності людського організму» і «свідоме обмеження свавілля в роздумах і діях людини та з'ясування своєї власної особистості й її значення» [209, с. 292]. Подібну характеристику «фізичному вихованню» у вузькому сенсі подає І. Манжелей, під яким розуміє «формування спрямованості особистості на освоєння цінностей фізичної культури, а фізкультурне навчання – цілеспрямоване формування знань, умінь і навичок з метою засвоєння цінностей фізичної культури» [224, с. 57].

М. Віленський, М. Герцик, С. Головін, С. Жумагамбетов, В. Корольов, Т. Круцевич, І. Манжелей, Л. Матвєєва, Л. Сущенко, Б. Шиян розглядають фізичне виховання в загальнопедагогічному сенсі як спеціально організований процес і результат оволодіння цінностями фізичної культури, як процес розвитку необхідних людині професійних, трудових, цивільних обов'язків і фізичних якостей, як елемент більш широкої системи виховання, що включає в себе естетичне, моральне, екологічне та інші компоненти формування гармонійно розвиненої особистості [53; 68; 77; 122; 187; 224; 337; 344; 345; 378].

Фізичне виховання як частину єдиного процесу формування особистості, що допомагає людині зберегти на довгі роки міцне здоров'я, розглядає Б. Ашмарін [19].

У змісті фізичного виховання, зазвичай, виділяються два напрями: навчання рухам і виховання фізичних якостей. Перший напрям розглядає фізичне виховання, яке орієнтоване на управління процесом індивідуального розвитку людини, в межах норми цього розвитку, шляхом цілеспрямованого повторення активних рухових дій і відтворення пов'язаних з ними відносин. Ці відносини не тільки нейрофізіологічної (включаючи фізичну), але також сенсорно-інтелектуальної та емоційно-моральної активності.

Крім того, йдеться не тільки про сприяння нормальному розвитку вроджених, набутих у спадок здібностей і властивостей, але і про формування адаптивних, пов'язаних зі становленням функціональних систем активної діяльності. Тому фізичне виховання виходить за рамки власне фізичної культури і є особливим напрямом розвитку і освоєння культури рухової діяльності.

Другий напрям, зокрема В. Зінов'єв, розглядає фізичне виховання як педагогічний процес, спрямований на формування здорового, фізично і духовно досконалого, морально стійкого молодого покоління, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності, творчого довголіття і продовження життя людини [136, с. 26].

Цей варіант пропонує Л. Лубишева, яка вважає, що фізичне виховання є елементом фізкультурного виховання, що пов'язане з формуванням і вдосконаленням лише фізичних якостей і рухових здібностей. У розумінні автора, якщо термін «фізичний» має на увазі акцент на руховому, біологічному, то в терміні «фізкультурний» присутня культура, тобто виховання через культуру за допомогою освоєння ціннісного потенціалу фізичної культури [218].

Нині в нашій країні і в інших країнах, як зазначає В. Корольов, вчені та фахівці ставлять питання про необхідність переосмислення традиційного терміна «фізичне виховання», надавши йому нового значення, тобто розуміючи під фізичним вихованням формування та вдосконалення всіх компонентів фізичної культури [187, с. 24].

У дослідженні Л. Сущенко використовується поняття «фізичне виховання» у тлумаченні як педагогічний процес, спрямований на фізичне й духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом всього людського життя [337, с. 56].

Нам імпонує трактування «фізичного виховання» подане у філософському словнику, під яким розуміється багатогранний процес організації активної фізкультурно-оздоровчої діяльності, спрямованої на зміцнення потреби в заняттях фізичною культурою і спортом, осмислення їх психофізіологічних основ, розвиток фізичних сил і здоров'я, а також вироблення санітарно-гігієнічних навичок і звичок здорового способу життя» [354, с. 397]. У цьому плані фізичне виховання виступає в зв'язку з валеологічною освітою.

Поряд із поняттям «фізичне виховання» Л. Лубишева [215], В. Столяров [329] виокремлюють «спортивне виховання». Науковці зазначають, що термін «спортивне виховання» є складником загаль-

ного виховання і звертають увагу на те, що воно пов'язане зі спортом, тобто «виховання за допомогою спорту», що сприяє вирішенню таких цілей і завдань, які виходять за межі спортивної діяльності, торкаються всіх напрямів особистісного розвитку.

Крім того, вони вважають, що «спортивне виховання дозволяє сформуванню нове уявлення про спортивну діяльність, яка характеризує спортивну та освітню спрямованість як форму забезпечення належного рівня спортивного, фізичного вдосконалення та спортивної освіченості, що є базовою основою і неодмінною умовою успішного формування спортивної культури особистості» [215, с. 20].

З цим терміном корелює поняття «фізична культура» в її оздоровчому аспекті. У наукових дослідженнях, вітчизняній періодиці та літературі, на телебаченні й радіо фізична культура та спорт трактуються по-різному, але іноді ототожнюються. Однак у спеціальній літературі з фізичної культури та спорту кожне з цих понять має чітке визначення.

У аспекті зазначеного вище розглянемо трактування терміна «спорт», який на нашу думку, передбачає змагальну діяльність людей у певних видах фізичних вправ з метою порівняння їх досягнень.

На відміну від фізичного виховання, на думку Р. Маслюка, спорт завжди пов'язаний із досягненням максимальних результатів у окремих видах фізичних вправ. На тренуваннях, а особливо на змаганнях, спортсмени долають значні фізичні та нервові навантаження, виявляють і розвивають рухові й морально-вольові якості [228, с. 37].

Спорт від фізичного виховання відрізняється наявністю обов'язкового змагального компонента, «він виступає в багатьох іпостасях: як засіб оздоровлення, як засіб психофізичного вдосконалення, як дієвий засіб відпочинку та відновлення працездатності, як видовище, як професійна праця» [53, с. 301].

Аналізу сутності спорту як культурного феномена присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів. Однак до теперішнього часу у вітчизняній і зарубіжній літературі немає єдності поглядів з цього питання. Науковці Б. Ашмарін, В. Зінов'єв, В. Корольов, Ю. Кузнецов, І. Манжелей, Л. Матвеев, Н. Пономарьов, Є. Сурков, Л. Сущенко [19; 136; 187; 195; 224; 231; 286; 299; 337] розглядають спорт досить широко через спортивне тренування, власне змагальну діяльність, результати цієї діяльності та ті комунікативні відносини, які виникають у сфері цієї діяльності.

Вони визначають спорт як ігровий стан або інше проведення часу, що вимагає певної майстерності і певних фізичних тренувань; діяльність у вільний час, мета якої – фізична досконалість, участь в змаганнях, підготовка до них тощо; сукупність поглядів, заходів, засобів і діяльності, спрямованих на досягнення високих результатів у змаганнях; специфічний вид діяльності; спеціально організований процес, направлений на виявлення резервних можливостей людини.

Отже, спорт є культурою комунікативного спілкування, засобом фізичного виховання, методом забезпечення рухової активності через організацію та проведення змагань з різних комплексів фізичних вправ, здійснення навчально-тренувальних занять.

У вузькому розумінні спортом правомірно називати лише ту діяльність, яка історично виділилася і оформилася (переважно в сфері фізичної культури) у формі змагань, безпосередньо спрямованих на демонстрацію досягнень в ній, що є уніфікованим способом виявлення, порівняння і об'єктивування оцінки певних людських можливостей: сил, здібностей, уміння майстерно використовувати їх для досягнення змагальної мети [136, с. 36].

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» спорт визначається як органічна частина фізичної культури, особлива сфера виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності [295].

Аналіз різних точок зору на трактування і зміст досліджуваного поняття, їх узагальнення дозволяють нам запропонувати визначення «спорт» в такій редакції: спорт – це діяльність із залучення максимально можливої кількості людей в спеціалізовані заняття фізичними вправами тренувального характеру, спрямовані на їх підготовку до участі в змагальній діяльності і на формування здорового способу життя.

Аналіз вищезазначених трактувань поняття «фізичне виховання» та дотичних понять «спорт», «спортивне виховання» дало можливість уточнити дефініцію «фізичне виховання» як багатогранно організований на базі освітніх установ процес, що спрямований на гармонійний розвиток особистості (фізичних сил, форм і функцій людського організму, здоров'я) засобами фізичних вправ, спорту, силами природи, гігієнічними факторами.

Отже, як вважає І. Манжелей, в молодіжній субкультурі сьогодні набуває популярності фізкультурно-спортивний стиль діяль-

ності як здоров'язбережувальний, динамічний, інтерактивний, емоційно і естетично привабливий спосіб самовираження індивідуальності в життєдіяльності засобами фізичної культури і масового спорту [224, с. 4].

Досить часто із поняттям «фізичне виховання» корелює й інший термін – «фізична культура». Якщо максимально широко використувати термін культура, то будь-які прояви життєдіяльності людини можна віднести до сфери культури. Культура являє собою досвід творчої діяльності людей, узятий в її загальних, історично розвинутих і таких, що розвиваються, формах. Відомо, що культура є не окремою сферою суспільства (наука, освіта, мистецтво, спорт), а наскрізною системою, що пронизує весь соціум, всю сукупність людських відносин і методів діяльності.

Так, культура (лат. – обробіток, обробка, виховання, розвиток) у філософському словнику визначається як продукт матеріально і духовно перетворювальної діяльності людей [353]. Філософський енциклопедичний словник характеризує культуру на основі особливостей свідомості, поведінки й діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя (культура праці, екологічна культура, політична культура) [354, с. 293].

Під культурою А. Флієр розуміє сукупність результатів перетворювальної діяльності людини, що сприяє прогресу людства, штучно створених нею об'єктів, способів, порядків на додаток до природних [356, с. 124].

Сучасний етап розвитку культури характеризується подоланням вузькоспеціалізованого вивчення культурних явищ і пов'язаний з визнанням її поліфонічного, мозаїчного характеру, з її системним розглядом та зверненням до людини як цілості, багатовимірності, інтегративної системи [224, с. 49].

Культура в сфері освіти розглядається С. Дмитрієвим як універсальний механізм саморуку особистості. У свою чергу, соціокультурна освіта особистості (культура духу, культура мислення, культура діяльності, культура тіла, культура особистісних відносин) пронизує всю сферу індивідуальної свідомості людини. Соціокультурна теорія рухових дій, як зазначає автор, містить такі феномени: культуру людського духу (духовність, когнітивний інтелект, творчо організований розум); культуру людської тілесності («его-тілесні одиниці», «тілесна алеаторика», «тілесно-рухова метафора» – терміни S. Grof, D. Jonson, G. Lakoff); культуру людських рухів (освоєння мови тіла,

мови рухів тіла, ідеомоторних конотацій – «дотику думкою» моторно-рухових і предметних дій, перцептивно-моторно-ментальну взаємодію функцій при побудові рухів). Ці психічні феномени в системі антропно організованої освіти дозволяють формувати у студентів семантико-руховий, перцептивно-ментальний континуум і регулятивний потенціал особистості [100, с. 109].

Отже, у повсякденній свідомості під культурою розуміють культурність особистості, відносячи сам термін до оцінних понять, широко вживають словосполучення «культура розуму», «культура почуттів», «культура поведінки», «фізична культура».

Термін «фізична культура» з'явився в 90-х роках XIX століття в Англії і США, а його поняття наповнювалося змістом відповідно до вимог часу і рівня знань. З 70-х років минулого століття в наукових дослідженнях фіксуємо велику кількість визначень «фізична культура», проте сучасні автори пропонують розглядати цей термін у таких значеннях:

1) фізична культура складає важливу частину культури суспільства – сукупність його досягнень у створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов спрямованого фізичного вдосконалення людини;

2) фізична культура – специфічна діяльність, яка спрямована на формування рухових умінь і навичок, а також підвищення фізичної кондиції людини, збереження і зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток особистості;

3) фізична культура особистості являє собою турботу людини про свій фізичний стан, уміння ефективно застосовувати засоби фізичного виховання, «фізкультурну ментальність» людини, рівень знань в галузі фізичної культури, готовність надавати допомогу іншим людям в їх оздоровленні та фізичному вдосконаленні [50, с. 37].

Поняття «фізична (тілесна, соматична) культура» включає таку сферу культури, основним змістом якої є процес соціалізації і «окультурення», соціокультурної модифікації тіла (тілесності, тілесного буття) людини. Отже, ця сфера культури пов'язана з тілесним буттям людей, їх фізичним станом. Але це тілесне буття, фізичний стан, входить у фізичну культуру як специфічний елемент культури тією мірою і в тому відношенні, в яких воно вплетено в соціальну життєдіяльність і є культурною цінністю [187, с. 26].

Очевидно, фізична культура має соціологічні, педагогічні,

філософські, природничо-наукові та інші аспекти, які досить повно описані в науковій літературі. Проте поняття «фізична культура» найчастіше вживається в двох значеннях: 1) фізична культура виступає як складник сукупної культури суспільства, як компонент соціального способу життя. На передній план висувається результативний аспект явища, а не процес; 2) фізична культура розглядається як специфічна діяльність, як соціальний процес з оволодіння цінностями особливої галузі культури, спрямований на їхнє розпредмежування в інтересах всебічного гармонійного розвитку людини, вдосконалення соціального спілкування і підвищення ефективності людської діяльності.

Розуміння фізичної культури як складника сукупної культури суспільства дотримуються С. Гончаренко, В. Зінов'єв, Ю. Ніколаєв, І. Нікулін, С. Операйло, І. Федуліна [80; 136; 179; 252; 254; 350]. Так, у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» стверджується, що фізична культура є складником загальної культури суспільства, яка спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості [295].

Сьогодні загально визнано, на думку Ю. Ніколаєва, що фізична культура – це вид (підсистема) загальної культури, якісна сторона діяльності (творчої) з освоєння, вдосконалення, підтримки і відновлення цінностей в сфері фізичного вдосконалення людини щодо самореалізації її фізичних і духовних здібностей (сил), що має соціально значущі результати, пов'язані з виконанням обов'язків у суспільстві [252, с. 6].

Як вважає І. Нікулін, у сучасний період фізична культура є не тільки одним з найважливіших засобів зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей і рухових навичок, а й засобом виховання культури особистості [254, с. 31].

Трактування фізичної культури як специфічної діяльності розглядають Ж. Білокопитова, В. Корольов, І. Льохін, Л. Сущенко, І. Федуліна, О. Юречко [39; 187; 210; 338; 350; 384].

Словник іншомовних слів дає таке визначення фізичної культури: «Це систематичне і різнобічне вдосконалення людського тіла за допомогою фізичних вправ» [210, с. 695].

Як вважає О. Юречко, фізична культура передбачає свідоме цілеспрямоване формування і підтримку людської тілесності, куди входить статура, рухові якості і рухові дії. Фізична культура

покликана забезпечувати фізичний стан людей, цілеспрямоване використання їх дозвілля, створення умов для спілкування в процесі занять фізичними вправами і підготовку до спортивної діяльності [384, с. 29].

Ж. Білокопитова визначає фізичну культуру особистості як її потребу і здатність до максимальної самореалізації як соціально (орієнтованого на взаємодію з іншими) і індивідуально значущого суб'єкта, використовуючи засоби, відпущені природою (тілесно-рухові характеристики) і перетворені людиною відповідно до принципів культуровідповідності в межах їх нормального функціонування [39, с. 2–5].

Аналіз трактувань поняття «фізична культура» показав, що науковці розуміють її, з одного боку, як інтегральну якість особистості, умову і передумову ефективної навчально-професійної діяльності; інтегрований результат її виховання та професійної підготовки; системний, динамічний стан, що характеризується певним рівнем спеціальної освіченості, фізичної досконалості, мотиваційно-ціннісних орієнтацій і соціально-духовних цінностей; з іншого боку, як один із засобів розвитку культури суспільства; сукупність досягнень суспільства у створенні спеціальних засобів і методів щодо забезпечення цілісної життєдіяльності молодого і дорослого покоління.

У нашому дослідженні фізична культура розуміється як процес і результат діяльності людини з перетворення своєї фізичної (тілесної) природи; як сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства, що створюються і використовуються ним для фізичного вдосконалення людей.

Змістом фізичної культури є діяльність, яка забезпечує рухову активність, соматичне і психічне здоров'я, нормальний фізичний розвиток і одночасно розвиток самостійності, ініціативи, волі, розумових здібностей, моральних якостей; прихильності здорового способу життя, але головне, відродження традицій здоров'язбережувальної поведінки, здорового способу життя і відмову від шкідливих звичок.

Відповідно, під поняттям «фізична культура майбутнього вчителя» М. Віленський [53], І. Грінченко [88], Р. Маслюк [228] розуміють таку якість майбутнього вчителя, для формування якої задіяно комплекс заходів, спрямованих на «зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток фізичних можливостей особистості, формування життєво важливих рухових умінь та

навичок» [228, с. 33].

Отже, під поняттям «фізична культура майбутніх учителів» розуміємо комплексне особистісне утворення, що характеризує високий рівень оволодіння життєво важливими руховими знаннями і вміннями, необхідними для підтримки повноцінного здоров'я, гармонійного розвитку фізичних можливостей особистості, і передбачає реалізацію загальнопедагогічних (навчальну, виховну, організаційну, розвивальну, планувальну, контрольну, комунікативну, дослідницьку) та специфічних (функцію допомоги і страхівки при виконанні учнями фізичних вправ, здоров'язбережувальну, профілактичну та суддівську) функцій у майбутній педагогічній діяльності.

У дослідженні актуальними є спортивні аспекти фізичної культури майбутніх учителів. Поєднавши фізичну культуру з спортивною освітою, в результаті отримуємо повноцінну освіту фахівця, що володіє знаннями, вміннями, навичками фізичної культури і одночасно – цінностями спортивної культури.

Згідно з концепцією Л. Лубишевої, у процесі виховання відбувається конверсійне проникнення елементів спортивної культури в культуру фізичну, створюються об'єктивні передумови й умови для психофізичної підготовки дітей та підлітків засобами спорту [216, с. 38].

На нашу думку, спортивна культура особистості визначається насамперед, ступенем освіченості, компетентності в обраному виді спорту, самодисципліною і спортивним стилем життя, що зумовлює наявність усвідомленої потреби в спортивному і фізичному тренуванні протягом усього життя.

Основу спортивної культури особистості становить таке позитивне ціннісне ставлення до спорту, в рамках якого еталони, цінності і норми культури, пов'язані зі спортом, інтеріоризовані юним спортсменом, тобто стають надбанням його внутрішнього світу.

Сутність перетворення змісту фізичної культури в спортивну полягає в переміщенні акценту з навчання фізичним вправам на збалансований вплив як на рухову, так і на психічну функції, на інтелектуальні та фізичні якості, спортивні здібності особистості.

При узгодженні поняття «фізична культура» та «спортивна культура» утворюють ключовий термін – «фізкультурно-спортивна діяльність», при аналізі якого необхідно мати на увазі, що людська діяльність є особливою соціальною активністю людини, що спрямована на перетворення природи, суспільства і самої себе.

Виділені специфічні ознаки фізичної культури дозволили І. Нікуліну сформулювати робоче визначення терміна в такому трактуванні: фізкультурна діяльність учнів – це добровільна рухова активність з використанням фізичних вправ, спрямована на поліпшення психофізіологічної працездатності, розваги і різнобічне вдосконалення особистості школярів [254, с. 34].

У результаті дослідження та аналізу літературних джерел, які вивчають проблему фізичної культури, нами дано визначення фізкультурної діяльності майбутнього вчителя як педагогічно організованого процесу рухової активності з використанням фізичних вправ, що виконуються в певній послідовності, спрямованих на відновлення психофізичного стану школярів, їх розваги і активного відпочинку.

Спортивну діяльність А. Гомельський розглядає як основу побудови та індивідуалізації навчально-тренувального процесу підготовки фахівців, зокрема баскетболістів. Під індивідуалізацією автор розуміє «таку побудову процесу фізичного виховання і таке використання його важливих засобів, методів і форм занять, при яких здійснюється індивідуальний підхід до вихованців і створюються умови для найбільшого розвитку їх здібностей» [78, с. 37]. Автором виділяються і розглядаються три основні умови забезпечення ефективності підготовки спортсмена як особистості: високий рівень самооцінки; індивідуалізація процесу підготовки спортсмена; активна участь у змагальній, спортивній діяльності.

Спортивна діяльність – це завжди спеціальна діяльність в певному виді спорту. Якості, які виробляються в її процесі, залежать від особливостей цього виду спорту. У будь-якому виді спорту особливості діяльності визначаються спеціальними вимогами до її виконання. В одних видах спорту основні вимоги спрямовані на точність і техніку виконання, в інших – на тимчасові, просторові чи силові параметри виконання, в третіх – на узгодженість дій, четвертих – висувають вимоги одночасно до декількох видів тощо. Різні вимоги, які висуваються до діяльності, активізують психічну діяльність особистості в різних напрямках. Так, наприклад, вимоги до технічної точності виконання активізують функцію уваги спортсмена; вимоги регулювання різних параметрів руху – чуттєво-рухового контролю; вимоги, пов'язані з передбаченням дій противника, активізують інтелектуальні функції; вимоги максимальної напруги – різні напруження волі тощо [111, с. 84].

Отже, спортивну діяльність розуміємо як обґрунтовану діяльність педагога, спрямовану на створення умов, що дозволяють молодому поколінню досягти максимально можливого спортивного результату в навчально-тренувальному процесі та спортивних змаганнях.

Використання в нашому дослідженні понять «фізкультурно-спортивна діяльність», «фізкультурна діяльність» і «спортивна діяльність» обумовлено певними відмінностями в їх змісті. Перше поняття – більш повне, відображає предметно-ціннісний, діяльнісний та результативний зміст фізкультурної діяльності, що забезпечує широкий спектр задоволення потреб особистості в освіті, вихованні, оздоровленні та розвитку. Її спрямованість не обмежується розвитком і вдосконаленням рухових здібностей особистості, а виконує гігієнічну, реабілітаційну, професійно-прикладну, пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, естетичну та інші функції [248, с. 45].

Друге і третє поняття мають більш вузький зміст, що відображає основну спрямованість фізкультурної діяльності на досягнення певного рівня фізичного вдосконалення, що відображається в спортивних показниках, нормативах, які виявляються в системі спортивних змагань. У дослідженні в зазначеному контексті і використовувалися три поняття.

Переваги фізкультурно-спортивної діяльності полягають в тому, що вона є ціннісно-значущою, формує навички напруженої праці, великі фізичні навантаження, що готують студента до подолання труднощів, тим самим сприяють розвитку морально-вольових якостей; розвиває якості особистості, необхідні в будь-якому іншому виді діяльності, в тому числі і навчально-пізнавальної (вміння зосередитися на досягненні мети; концентрацію і стійкість уваги, моторний інтелект тощо); дає можливість студенту набути навичок самостійно координувати свої дії, нести відповідальність не тільки за свої дії, але і за дії колективу – команди [248, с. 47].

Фізичні заняття під час уроків та під час позакласної роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх закладах Л. Матвеев, А. Новіков розглядають як фізкультурно-оздоровчі заходи, а позакласну роботу з фізичного виховання як самодіяльну фізкультурно-спортивну роботу [231; 344]. Вони пропонують класифікаційну схему окремих форм занять в різних сферах фізкультурно-спортивної практики: урочні форми занять і форми занять позаурочного типу: 1) великі форми занять (впорядкована рухова активність в широкому обсязі) –

розгорнуті форми самодіяльних занять (індивідуальні, групові) фізкультурно-кондиційного або спортивно-тренувального характеру; змагальні форми організації занять – власне спортивні та подібні до них фізкультурно-спортивні змагання; фізкультурно-спортивні форми занять, які мають характер розширеного відпочинку (великі рухливі зміни, спортивно-ігрові заняття вільного регламенту, самостійні туристські походи у вихідні дні тощо); 2) малі форми занять (типові для нетривалих серій фізичних вправ в повсякденному режимі дня) – гімнастика, фізкультпаузи, фізкультхвилинки; загальногігієнічні сеанси зарядки в режимі дня (ранкова гімнастика тощо) [231, с. 323].

Л. Матвеев, С. Мельніков вважають, що систему взаємопов'язаних форм організації фізкультурно-спортивної діяльності складають: уроки фізичної культури; фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня загальноосвітнього навчального закладу (гімнастика до занять, фізкультурні хвилинки на уроках, ігри і фізичні вправи на перервах, щоденні фізкультурні заняття в групах продовженого дня, щомісячні дні здоров'я і спорту); позакласна спортивно-масова робота (заняття в гуртках фізичної культури, групах загальної фізичної підготовки, спортивні секції, спортивні змагання, туристські походи); позашкільна фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова робота (заняття за місцем проживання учнів, в дитячо-юнацьких спортивних школах, на дитячих туристських станціях, в спортивних товариствах); самостійні заняття фізичними вправами в сім'ї (ранкова гігієнічна гімнастика, ігри на свіжому повітрі, туристські походи тощо) [232].

Усе вищевикладене дозволяє зробити висновок, що найважливіша роль у залученні школярів до щоденних занять фізичними вправами належить усвідомленню значення фізкультурно-спортивної роботи в режимі навчального дня, позакласної та позашкільної фізкультурно-спортивної роботи.

Кілька підходів до тлумачення сутнісних характеристик фізкультурно-спортивної діяльності пропонує виділити І. Нікулін. У кожній групі підходів відзначимо найсуттєві особливості фізкультурно-спортивної діяльності в контексті цього дослідження.

1. Підходи, які розглядають фізкультурно-спортивну діяльність як сполучну ланку між працею і вільним часом людини. Для профілактики фізичного детренування і патологічних змін в стані здоров'я учнів велике значення мають фізкультурно-спортивні заходи, що систематично проводяться в режимі навчального дня і під

час позакласної роботи.

2. Ціннісний підхід у здійсненні фізкультурно-спортивної діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, який спирається на знання, ідеї, концепції і орієнтири.

3. Підходи, які розглядають організаційно-управлінські аспекти та соціально значущі результати фізкультурно-спортивної діяльності. Провідною відмітною ознакою досліджуваного феномена І. Нікулін виділяє вільну, обрану за бажанням діяльність, відзначаючи повну свободу вибору видів, форм, засобів, змісту занять, часу, місця і їх тривалості, свободу вибору партнерів, необов'язковість регламентації і обліку фізичної підготовленості особистості [254, с. 38].

Вільний регламент фізкультурно-спортивної діяльності можливий лише за умови, що навантаження на особистість помірні, не супроводжуються вираженим стомленням або виснажливим впливом, а зміст узгоджується між учасниками цієї діяльності.

Виділені три групи підходів до визначення сутнісних характеристик фізкультурно-спортивної діяльності носять досить умовний характер, оскільки вони доповнюють один одного, сприяючи цілісному розумінню досліджуваного явища, дозволяють ширше розкрити його сутність.

На думку С. Жумагамбетова, І. Манжелей, Н. Назарової, В. Находкіна, В. Філіна, З. Черних [122; 224; 243; 248; 352; 361], фізкультурно-спортивна діяльність є чинником і умовою морально-вольового розвитку особистості, що забезпечує формування та розвиток її ціннісних орієнтацій, на основі яких виховуються морально-вольові якості (завзятість, самовладання, громадська ініціатива, почуття обов'язку і відповідальності перед колективом і товаришами тощо) і готовність до активної спільної діяльності в колективі. Науковці вважають, що фізкультурно-спортивна діяльність є цілеспрямованою соціальною діяльністю, що вирішує протиріччя між актуальним і потенційним рівнем фізкультурної досконалості через задоволення особистісно і суспільно значущих потреб людини в умовах різних форм соціальних відносин.

Нам імпонує визначення фізкультурно-спортивної діяльності, подане Н. Назаровою, яка вважає, що це освітня галузь, що забезпечує здоровий і гармонійний розвиток особистості та її ефективну самореалізацію в суспільстві. Вона виступає комплексним засобом її гармонійного розвитку, сприяючи отриманню додаткових знань, умінь, формування відносин до предметного середовища, до людей,

до себе, накопичення досвіду здорового способу життя [243, с. 39].

Аналіз вищезазначеного дав нам можливість трактувати *фізкультурно-спортивну діяльність як комплексний засіб, який сприяє задоволенню соціально і особистісно значущих фізкультурно-спортивних потреб, мотивації і цілепокладання через реалізацію внутрішніх (розумових) і зовнішніх (моторних) дій, що супроводжуються оцінкою, корекцією і переживанням певних відносин до процесу та результатів цієї діяльності.*

Фізкультурно-спортивна діяльність має такий педагогічний зміст: формування у майбутніх вчителів потреби в заняттях фізкультурою і спортом та зміцнення фізичних сил і здоров'я; збагачення їх системою знань про сутність і суспільне значення фізкультури і спорту та їх вплив на всебічний розвиток особистості; формування у майбутніх вчителів санітарно-гігієнічних навичок організації праці і розумного відпочинку, правильного чергування розумових занять з фізичними вправами і різноманітною практичною діяльністю; розвиток у них фізичних здібностей і прагнення до занять різними видами фізкультури і спорту.

Отже, фізкультурно-спортивна діяльність спрямована на формування здорової, активної, фізично досконалої людини, компетентного фахівця, підготовленого до майбутньої професійної діяльності.

Відтак, для формування гармонійно розвиненої особистості з відмінним здоров'ям, здатної до ефективної професійної діяльності необхідна відповідна професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури.

Розглянемо, що розуміють науковці під поняттям «підготовка». У С. Ожегова, Н. Шведової термін «підготовка» розглядається як навчання, формування необхідних знань для чого-небудь; як запас знань, отриманий ким-небудь [259, с. 133]. Виходячи із сутності цих визначень, ми припустили, що підготовка – це процес навчання, який здійснюється з метою озброєння майбутніх фахівців певними професійними знаннями і вміннями для раціонального застосування їх в подальшій практичній діяльності. В. Валієва відзначає, що для досягнення мети передбачається формування певної системи знань і особистісних характеристик, а також формування умінь і навичок, які необхідні для здійснення певної професійної діяльності [50, с. 34].

Професійна підготовка у енциклопедії професійної освіти визначена як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей,

трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і умінь» [383, с. 390].

Проблеми професійної підготовки майбутніх учителів досліджували С. Вишнякова, О. Глузман, Ю. Забіяко, І. Лернер, Т. Осадча, М. Скаткін, Л. Сущенко, Л. Хомич, О. Юречко [55; 72; 123; 208; 265; 317; 334; 359; 384]. Їх дослідження підтверджують наші припущення про те, що професійна підготовка майбутніх учителів забезпечується системою організаційних та педагогічних заходів, які сприяють формуванню у них спеціальних знань, умінь, навичок, здібностей, компетенцій, професійного досвіду, який сприятиме успішній професійній діяльності.

Отже, під професійною підготовкою майбутніх учителів розуміємо інтегративний процес формування психологічної, теоретичної, практичної, методичної та фізичної підготовки.

Стає очевидним, що елементом професійної підготовки є фізкультурно-спортивна діяльність майбутнього вчителя. Професійна підготовка фахівців з фізичної культури завжди була предметом досліджень багатьох науковців (Н. Агаджанян, А. Астахов, М. Башкірова, В. Гайсіна, І. Грінченко, Ю. Коваленко, Н. Мухаметзянова, І. Нікулін, Г. Остапенко, Б. Шиян та ін. [3; 15; 31; 63; 88; 181; 242; 254; 270; 378]).

Аналіз базових понять дослідження засвідчив, що в науковій літературі поняття «професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури» визначається як:

- педагогічна система з такою структурою: стратегічна мета підготовки, модель-еталон компетентного вчителя, технології професійної підготовки, суб'єкти взаємодії (А. Чорноштан [366, с. 9]);
- процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи ВНЗ, спрямовані на формування протягом періоду навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках фізкультурного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці (Л. Сущенко [338, с. 13]);
- визначальна умова ефективного функціонування системи фізичного виховання (О. Куц [200, с. 119]);
- науково обґрунтована організаційно-методична система суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького

складу навчального закладу, спрямована на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості (Г. Арзютов, В. Кукса, О. Куц, Л. Сущенко, Б. Шиян [13; 196; 200; 337; 378]);

– складний багатофакторний процес виконання системи дій, спрямованих на розв'язання навчально-виховних та оздоровчо-профілактичних задач, у тому числі, забезпечення формування у нових поколінь українців імунітету до гіподинамічного способу існування та інших важливих паттернів життєдіяльності на мотиваційні неавторитарній основі (С. Табінська [340, с. 313]);

– процес становлення особистості, розвитку загальної і професійної педагогічної культури, компетентності, професійних компетенцій, що виступають передумовою ефективної майбутньої професійної діяльності вчителя в ЗНЗ (І. Грінченко [88, с. 103]);

– процес формування самостійної, енергійної особистості, здатної до професійного самовдосконалення, що виявляється у самоаналізі та саморозвитку, самоосвіті, здатності до креативного мислення та творчого застосування студентами здобутих знань (І. Шаповалова [371, с. 205]);

– система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують майбутньому педагогові отримання фундаментальних знань у галузі фізичної культури, формування на їх основі відповідних умінь і навичок, необхідних для використання у майбутній професійній діяльності різноманітних форм занять, засобів та методики викладання фізкультурно-оздоровлювальних програм, спрямованих на досягнення і підтримку фізичного стану (Р. Маслюк [228, с. 41]).

Аналіз вищезазначених напрацювань з проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури свідчить, що науковці досліджували різні складники цієї підготовки: професійно-педагогічний, спортивний, валеологічний та біологічний.

Ми вважаємо, що підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах – це спеціально спрямований процес вибіркового використання засобів фізичної культури і спорту для формування у майбутніх фахівців системи професійних знань; оволодіння необхідним комплексом педагогічних умінь, орієнтованих на фізкультурно-спортивну роботу та спрямованих на відновлення психофізіологічної працездатності і розваги учнів, вдосконалення їх особистості в

процесі самодіяльних ініціатив.

Термін «підготовка» збагачує поняття «готовність»: підготовка до професійної діяльності розглядається як процес формування готовності до неї, а готовність – як результат цієї підготовки [62].

Отже, підготовка як здатність людини до певної діяльності визначаються поняттям «готовність».

Теорія фізичного виховання оперує широким набором понять і визначень. У межах нашого дослідження використовуються ключові поняття «готовність», «професійна готовність», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах».

У довідковій літературі термін «готовність» визначається як «стан, при якому все зроблено, все готово для чогось» [277, с. 138].

Науковці (О. Антоненко, Н. Белікова, К. Валієва, М. Верховська, І. Гавриш, М. Данилко, В. Зінов'єв, А. Линенко) під «готовністю» пропонують розуміти стан, при якому відбувається актуалізація всіх можливостей особистості [12; 38; 50; 52; 62; 91; 136; 211]. Автори вважають, що такий стан досягається набутим досвідом, отримання якого забезпечується позитивним ставленням до діяльності, усвідомленням мотивів і потреб в цьому виді діяльності.

Низка дослідників К. Дурай-Новакова вважає, що готовність – це цілісне психічне явище, при якому відбувається інтеграція знань і умінь, необхідних для виконання певної, конкретної діяльності [108].

М. Дьяченко, Л. Кандилович, крім того, вважають, що готовність «може виступати у вигляді психічного стану». Вони характеризують його як «налаштування», внутрішню налаштованість на конкретну поведінку для виконання певних завдань (навчальних і трудових), установку на активні і доцільні дії [109, с. 337–338]. На їхню думку, «готовність» – це психічний стан, який характеризує прогностичну і виборчу активність особистості в процесі її підготовки і включення в діяльність.

Отже, можна розглядати три підходи до аналізу поняття готовності до діяльності: на психофізіологічному рівні, на особистісному рівні, на функціональному педагогічному рівні.

У зв'язку з цим, поняття готовності має такі сфери аналізу: готовність як комплекс психофізіологічних особливостей особистості, готовність як прояв здібностей особистості, готовність як динамічний інтегральний імператив особистості [361, с. 17].

Ми дотримуємося тлумачення поняття «готовності» подане В. Шейченком [373] і розглядаємо її як стан вибіркової прогностичної активності особистості на стадії її підготовки до діяльності, який виникає з моменту визначення мети на основі усвідомлених потреб і мотивів та розвивається в зв'язку з виробленням особистістю плану, установок, загальних моделей майбутніх дій та втілення їх в предметних діях, які відповідають чітко визначеним засобам, способам діяльності.

Отже, готовність – це лише первинна, але фундаментальна умова ефективного виконання будь-якої діяльності, чинник професійної зрілості людини, який залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх умов.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що різні підходи до поняття «готовність» зводяться до її розуміння як найважливішої умови виконання професійної діяльності.

У нашому дослідженні будемо виходити із загальноприйнятого поняття «професійна готовність». Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [12].

Професійна готовність до педагогічної діяльності, як зазначав М. Віленський, являє собою складний синтез тісно взаємозв'язаних компонентів, які характеризують в першу чергу мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний) аспекти діяльності [53, с. 36].

А. Линенко доводить, що готовність майбутніх учителів до професійної діяльності у закладі вищої освіти, забезпечується освітнім процесом під час якого формуються професійна компетентність, професіоналізм та майстерність.

Крім того автор до поняття «готовність до педагогічної діяльності» включає фахові знання, способи діяльності, навички, вміння, компетенції, професійно значущі якості майбутнього педагога (педагогічну самосвідомість, мотивацію, інтерес, потребу у педагогічній діяльності, педагогічні здібності) [211].

Науковці розглядають готовність до професійної діяльності не тільки як психічний стан, а й як стійку характеристику особистості, тривалу і порівняно постійну, що має багатокomпонентну структуру і

формується завчасно в результаті впливу складного комплексу умов і чинників. Важливим, на наш погляд, є те, що більшість авторів розглядають готовність як інтегративне особистісне утворення, що пронизує всі сфери свідомості.

Узагальнюючи вищесказане з проблеми професійної готовності майбутніх учителів, ми визнали можливим дати авторське визначення поняття «професійна готовність студентів педагогічного ВНЗ», під якою розуміємо результат спеціальної підготовки, що передбачає сукупність професійних знань, розвиток основних психічних і фізичних функцій, відповідних професійній спрямованості освіти, виховання і самовиховання, професійному самовизначенню, фізичному стану і рівню здоров'я студента.

Проблеми готовності майбутнього учителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах розкрили у своїх дослідженнях науковці (А. Астахов, В. Валієва, І. Грінченко, М. Данилко, В. Зінов'єв, Л. Зубченко, Л. Іванова, С. Ігнатенко, Ю. Коваленко, І. Манжелей, І. Нікулін, С. Табінська, З. Черних, І. Шаповалова [15; 50; 88; 91; 136; 139; 145; 147; 181; 224; 254; 341; 361; 372]).

Вони одностайні у думці, що готовність студентів педагогічних вишів до фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах являє собою складне цілісне утворення. Стрижнем цієї діяльності виступає сформованість позиції студента, його суб'єктивно-позитивне ставлення до фізичної культури, ведення здорового способу життя.

Спираючись на подані точки зору, і з огляду на специфіку підготовки вчителя до організації та проведення уроків фізкультури зі спортивною спрямованістю, ми визначаємо *готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах як динамічно розвивальну особистісну якість людини, що відображає необхідний рівень знань в галузі фізкультурно-спортивної діяльності, достатній рівень сформованості умінь, стійку мотивацію до здійснення цієї діяльності.*

З наведеного аналізу літератури випливає, що готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в ЗНЗ характеризується такими ознаками: сутністю, структурою, функціями, рівнями діяльності.

Особливості фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Оновлення всіх сторін суспільного життя висунуло принципово нові вимоги до особистості фахівця. На перший план виходить потреба суспільства в конкурентоспроможних спеціалістах, які здатні вирішувати складні професійні завдання в постійно мінливих умовах виробництва.

Інтелектуальний потенціал країни, що безпосередньо визначається якістю вищої освіти, стає найважливішим чинником не тільки економічного і соціального розвитку, а й економічної та політичної стабільності країни, фактором її виживання.

Це обумовлює необхідність докорінних перетворень системи підготовки професійних кадрів, необхідність впровадження в системі вищої професійної освіти міжнародних стандартів.

В умовах постійних змін, спрямованості вектора вищої освіти на євроінтеграцію зростають вимоги до підготовки майбутніх учителів фізичної культури – всебічно розвинених і професійно компетентних, здатних легко адаптуватися до змін у житті, спроможних не тільки вільно оперувати отриманими знаннями й уміннями та вміти передавати їх учням, але й безперервно, впродовж усього життя, збагачувати власний досвід професійного самовдосконалення, саморозвитку, самовиховання, творчої самореалізації [371, с. 204].

Найважливішим напрямом роботи сучасної вищої школи є вирішення завдання підготовки студентів до педагогічної діяльності з максимально повним урахуванням тих соціальних і професійних умов, в яких вони будуть жити і працювати [122, с. 1].

Підготовка фахівців в галузі фізичного виховання має переслідувати, на думку В. Мартиненко, такі цілі:

- створення умов для самоствердження та самореалізації особистості з метою оволодіння професією й включення студента в систему безперервної професійної підготовки;
- поглиблене вивчення теоретичних і практичних дисциплін навчальних планів на всіх етапах безперервної підготовки освітньої галузі «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»;
- оволодіння, підвищення та збереження рівня фізичної підготовленості на всіх етапах безперервної підготовки; формування інтересу до професійної діяльності;
- забезпечення наступності в навчальних планах на всіх

щаблях безперервної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту;

– упровадження в навчальний процес інноваційних технологій [227, с. 112].

Якісні зміни, що відбуваються в системі вищої фізкультурної освіти, зачіпають і такий аспект підготовки майбутніх фахівців як їх загальнопедагогічна готовність до здійснення професійної діяльності. У цьому аспекті як цільова установка повинні бути покладені сучасні вимоги до фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Моральні і фізичні якості є істотним чинником, що позитивно впливає на освоєння студентами професії педагога і подальше професійне вдосконалення [361, с. 13].

Майбутній фахівець фізичного виховання та спорту розглядається Л. Сущенко як особистість, яка цілеспрямовано здобуває у ВНЗ кваліфікацію відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності щодо підтримки відповідного рівня фізичної культури населення або досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональній аренах у командному чи в індивідуальному вимірах [337, с. 47].

Фахівець з фізичної культури повинен мати високий рівень професійної підготовки, поєднувати теоретичну і практичну підготовку, досконало володіти своєю спеціальністю, систематично поповнювати свої знання, удосконалювати свої вміння і навички новітніми технологіями та застосовувати їх в практиці фізичного виховання. Він має володіти, на думку О. Гауряк таким якостями: ціннісними орієнтаціями особистості вчителя, моральними якостями, які невід'ємні від гуманістичної спрямованості особистості вчителя, ставлення до людини як до найбільшої цінності, готовністю до повноцінного міжособистісного спілкування; мати інтереси і духовні потреби [65, с. 31].

Отже, важливим складником підготовки майбутнього вчителя фізичної культури є його особистісні якості.

Важливим моментом в рамках вирішення проблеми є особистість педагога-організатора фізкультурно-спортивної діяльності. Це пояснюється тим, що приклад тренера (педагога-організатора фізкультурно-спортивної діяльності) для підлітка часто є вирішальним. При тренерській роботі обов'язковим є комплекс якостей

особистості людини, що працює з підлітками.

Фізична культура особистості, як вважають М. Віленський та ін., проявляє себе в здатності до саморозвитку, відображає спрямованість особистості «на себе», на предмет і процес професійної праці, а також на відносини, що виникають в процесі фізкультурно-спортивної, суспільної та професійної діяльності [53, с. 17].

Майбутні вчителі фізичної культури, як доводить І. Нікулін, реалізують в своїй підготовці в основному спортивну, навчальну та педагогічну діяльність, які взаємопов'язані між собою і послідовно змінюють одна одну. Їх розвиток відбувається неоднаково, внаслідок чого одні види діяльності на певних етапах стають провідними, підпорядковуючи собі інші, входячи з ними в протиріччя. Так, для більшості студентів молодших курсів навчання на факультетах фізичної культури ВНЗ домінівними виступають в основному спортивні інтереси, цілі, вміння та інші складники їх діяльності, тісно взаємопов'язані між собою. На II–III курсах навчання починають превалювати навчальні характеристики діяльності студентів, «зростає значущість їх пізнавальних дій, які виступають інтелектуальною основою мотивації професійного цілепокладання майбутнього фахівця». Лише на старших курсах (IV–V) близько половини всіх студентів виявляються з провідними педагогічними інтересами, цілями, вміннями, орієнтацією на роботу в загальноосвітніх навчальних закладах [254, с. 24].

Діяльність учителя фізичної культури має свої особливості, адже відбувається у незвичайних умовах, порівняно з діяльністю інших учителів. Насамперед, це специфіка проведення уроків, які проходять не в навчальному кабінеті, а у спортивному залі або на свіжому повітрі (спортивний майданчик, стадіон тощо), з використанням спеціального або нестандартного спортивного обладнання та інвентарю. На педагога діють також навколишнє середовище: кліматичні й погодні умови у заняттях на відкритому повітрі, санітарно-гігієнічний стан спортивних класів, залів [217, с. 6].

Істотною відмінністю професійної діяльності вчителя фізичної культури є руховий компонент (необхідність демонстрації фізичних вправ, виконання фізичних рухів разом із групою, страховка учнів під час виконання вправи), тобто всебічна підготовленість учителя з видів спорту передбачених шкільною програмою [128, с. 140].

Майбутній учитель фізичної культури – це, перш за все, організатор різноманітних заходів в загальноосвітніх навчальних закладах.

У цьому напрямі проведено дослідження Г. Панченко [275]. Автором показано дані про рівень компетентності вчителя фізичної культури з організації та проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи, а також представлено чинники, які гальмують активізацію цієї важливої ланки професійної діяльності. Доведено, що для активізації позакласної оздоровчої роботи необхідно перенести акценти на поглиблення практичних знань щодо проведення позаурочної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи. Також необхідно підвищити рівень знань дисциплін медико-біологічного циклу та педагогіки спортивної та фізкультурної діяльності.

У завдання позаурочної виховної діяльності входить: діагностика особливостей особистості й міжособистісних відносин учнів, формування учнівського колективу, організація керування й самоврядування колективом, моральне й професійне виховання, психологічна реабілітація й корекція відхилень у поведженні учнів, співробітництво з батьками з виховання учнів, визначення ефективності виховного процесу. Рішення завдань цих видів педагогічної діяльності забезпечується сукупністю різноманітних когнітивних, перцептивних, комунікативних, саморегулятивних й інших дій, перебіг яких визначається взаємодією психічних процесів та якостей особистості вчителя фізичної культури [75, с. 7].

Отже, аналізуючи особливості об'єкта й предмета праці вчителя фізичної культури, можна стверджувати, що його діяльність – це емоційно-напружений вид праці високої інтенсивності.

Дослідниця М. Карченкова зазначає, що організаторська діяльність учителя фізичної культури спрямована на організацію учнівського колективу, його об'єднання і націлювання на виконання навчальних завдань, уміння керувати темпом уроку, підтримувати дисципліну, уміння своєчасно оцінити педагогічну ситуацію і прийняти правильне рішення тощо. Важливо, що організаторська діяльність протягом уроку фізичної культури виявляється по-різному.

По-перше, вона реалізується в передачі навчальної інформації вчителем (визначення завдань уроку, пояснення і показ техніки виконання фізичних вправ).

По-друге, організаторська діяльність проявляється у поведінці вчителя при виборі оптимального місця для проведення уроку, в ефективності пересувань по залу, з метою керівництва класом, контролю за виконанням завдань, своєчасному наданні допомоги і страховки, дотримання правил безпеки.

По-третє, вона реалізується в управлінні діяльністю учнів при шикуванні та перешикунні на місці і в русі. Нарешті, учитель повинен передбачити основні прийоми активізації учнів для збільшення моторної щільності уроку, попередження травм, оптимального співвідношення й органічної єдності застосування репродуктивних і продуктивних методів навчання, оздоровчого і виховного впливу наступного уроку [175, с. 22].

Для майбутньої професійної діяльності навчання студентів напряму підготовки (спеціальності) «Фізичне виховання» передбачає формування необхідного рівня знань, здібностей, майстерності, професіоналізму та компетентності студентів, активної життєвої позиції. Ураховуючи специфіку роботи педагогів цього фаху, актуальною є проблема формування у них умінь розв'язувати практичні завдання в різних психолого-педагогічних ситуаціях, досліджувати рівень розвитку міжособистісних відносин серед учнів, виявляти їхні життєві цінності й виховувати ціннісне ставлення до здорового способу життя, відкривати учням можливості для особистісного зростання та розвитку [273].

На думку В. Мартиненка, фахівець з фізичної культури і спорту нової формації повинен знати: зміст інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту; форми, методи і принципи організації інноваційного навчання; медико-біологічні, психолого-педагогічні, соціокультурні основи інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту. Фахівець з фізичної культури і спорту нової формації повинен уміти: планувати, організовувати і проводити заняття з використанням інноваційних технологій; застосовувати на заняттях сучасні засоби й методи фізичного виховання, адекватні змісту інноваційних технологій; оцінити ефективність використовуваних технологій і контролювати якість навчально-виховного процесу; аналізувати й коректувати свою професійну діяльність; організовувати і проводити наукові дослідження у сфері професійної діяльності [227, с. 114].

Як вважає М. Герцик, О. Вацеба, «фахівець із фізичного виховання повинен знати й уміти застосовувати на практиці: норми раціонального режиму осіб усіх категорій; медико-біологічне обґрунтування використання засобів і методів фізичного виховання; педагогічні й медичні методи контролю за процесом фізичного виховання та фізичної підготовки; механізми розвитку фізичних якостей і формування рухових навичок; особливості проведення занять фізич-

ною культурою з особами різного віку, статі, соціального стану, фізичного розвитку тощо...» [68, с. 45].

Отже, характерними особливостями професійної діяльності вчителя фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах є такі характеристики:

- високий ступінь відповідальності за учнів. У процесі навчання він несе моральну, професійну і юридичну відповідальність за їх здоров'я;

- високий рівень емоційної напруги, яка виникає при виникненні травмонебезпечної ситуації при виконанні учнями ризикованих елементів, які неможливо повністю виключити на уроках фізичної культури;

- хороша фізична підготовка. Вона необхідна для якісного показу рухових дій, а також для виконання страхувальних дій. До того ж вчитель, який має хороші спортивні кондиції, користується заслуженим авторитетом і повагою у школярів;

- учитель фізичної культури повинен бути компетентним у тих видах спорту, які входять до навчальної програми ЗНЗ з фізичної культури, знати правила змагань, техніку і методику навчання рухових дій в кожному з них;

- учитель фізичної культури повинен володіти не тільки системою психолого-педагогічних знань, а й добре орієнтуватися в галузі медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія, спортивна медицина тощо). Це пов'язано з тим, що, вдосконалюючи функціональні можливості дитячого організму, необхідно знати його будову і функціональні вікові особливості [349, с. 28].

Одним з напрямів системи фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, є позаурочна робота з фізичної культури [349, с. 30]. Її основними завданнями є: сприяння успішному оволодінню матеріалом програми з предмета «Фізична культура»; задоволення інтересів школярів до занять масовими видами спорту та на цій основі виявлення дітей, що мають хороші здібності до занять певними видами спорту; забезпечення активного і змістовного відпочинку; формування здорового способу життя школярів; зміцнення здоров'я дітей, підвищення їх працездатності. Такою позакласною роботою займається вчитель фізичної культури.

Завдання професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, який здійснює фізкультурно-спортивну діяльність мають подібності та відмінності від діяльності вчителя-спортторганізатора та

тренера з виду спорту.

До завдань діяльності спорторганізатора (тренера) та вчителя фізичної культури входить навчання і виховання молодого покоління. Поряд з цією головною особливістю можна виділити низку інших, які, характеризуючи педагогічну діяльність взагалі, відрізняють діяльність спорторганізатора (тренера в галузі спорту) та вчителя фізичної культури з позицій загального і часткового.

Загальні особливості діяльності спорторганізатора (тренера) та вчителя фізичної культури:

1. Спорторганізатору (тренеру), як і вчителю фізичної культури відводиться провідна роль у впливові на особистість учня. Через специфіку спортивної діяльності, ця її особливість висуває високі вимоги до його професіоналізму і до особистості [141, с. 66].

2. Діяльність спорторганізатора (тренера), як і вчителя фізичної культури характеризується високим ступенем відповідальності за фізичне і психологічне благополуччя його підопічних. Так, А. Корх зазначає, що в процесі підготовки спортсменів тренер несе моральну, професійну і юридичну відповідальність за їх виховання, здоров'я і якість спортивних результатів [189, с. 48].

3. Відносна нестійкість системи «вихователь-вихованець». Спорторганізатору (тренеру), як і вчителю фізичної культури, важливо викликати довіру до свого професіоналізму і у своїх учнів викликати симпатію. Ставлення фізкультурників і спортсменів до спорторганізатора (тренера) пов'язано з їх результатами, якими можуть бути не тільки спортивні досягнення, а й позитивна динаміка стану здоров'я і значущих властивостей особистості учнів. У цілому успішність виховання і розвитку фізкультурників та спортсменів залежить від уміння спорторганізатора (тренера), вчителя фізичної культури спілкуватися зі своїми вихованцями [310].

4. Підвищена стресогенність діяльності спорторганізатора (тренера), як і вчителя фізичної культури, що призводить до значних нервових перевантажень і що, в свою чергу, може негативно позначатися на успішності його діяльності.

5. У спорторганізатора (тренера), як і вчителя фізичної культури, – необмежений обсяг навчально-тренувальної роботи, їх діяльність носить нерегламентований характер. Вони часто працюють не тільки у вихідні, але і в святкові дні, крім того, в основному у вечірній час [22].

6. Перед спорторганізатором (тренером), як і вчителем фізичної культури, часто постає завдання набору в групу. Спорторганізатор і тренер повинні бути хорошими агітаторами, для того, щоб зацікавити потенційних фізкультурників і спортсменів, залучити їх до занять спортом, а також переконати в цьому їхнє найближче оточення [298].

7. Спорторганізатор (тренер), як і вчитель фізичної культури, протягом усієї професійної кар'єри самі повинні бути в спортивній формі. По-перше, спортивний вигляд педагога є стимулом для залучення дітей в секцію; по-друге, в деяких видах спорту тренеру іноді самому доводиться відчувати значне фізичне навантаження; по-третє, до складу педагогічних умінь тренера входять вміння показати той чи той елемент при його розучуванні, демонстраційні вміння, названі О. Певзнером «руховими» [276].

У діяльності спорторганізатора (тренера) та вчителя фізичної культури наявні відмінні риси.

1. У вчителя фізичної культури сильніше, ніж у спорторганізатора (тренера), виражена навчально-тренувальна спрямованість його діяльності, його фізкультурно-спортивна спеціалізація, оскільки успішність роботи оцінюється, як правило, спортивними досягненнями його учнів.

2. У спорторганізатора (тренера) сильніше виражена оздоровча та культурно-масова спрямованість діяльності, він повинен організовувати заняття з населенням і проводити спортивно-масові заходи, фестивалі, свята, отже, повинен володіти більшою, ніж у вчителя фізичної культури, комунікабельністю, толерантністю і відкритістю.

3. Учителі фізичної культури, найчастіше, працюють з дітьми та молоддю, якщо з дорослими, то, як правило, мають досвід спортивних занять, тоді як спорторганізатори (тренери) нерідко набирають в групи новачків зрілого віку, які ніколи не займалися фізичною культурою і спортом та прийшли «за здоров'ям», «за компанію» або «подивитися», не розуміючи, що заняття вимагають великих зусиль і напружень.

4. Успішність діяльності спорторганізатора (тренера) більше, ніж вчителя фізичної культури залежить від ставлення до фізичної культури і спорту та до нього особисто населення за шкалою «подобається – не подобається», він повинен постійно бути в центрі суспільного життя мікрорайону, рекламувати свою діяльність і фізкультурно-спортивні послуги жителям.

5. Спорторганізатор (тренер) частіше, ніж вчитель фізичної культури, знаходиться під час своєї роботи в природному і соціокультурному середовищі освіти, в природоохоронних місцях загального користування та місцях великого скупчення людей, тому він повинен займатися еколого-просвітницькою, цивільно-патріотичною діяльністю [141, с. 68].

Отже, професійна діяльність спорторганізатора (тренера) та вчителя фізичної культури мають як загальні риси, що зближують їх з іншими педагогічними спеціальностями (педагогічний характер і високі навантаження) [300], так і специфічні, які істотно відрізняють їх один від одного.

Виникає необхідність розширення функцій педагогічної взаємодії вчителя фізичної культури з учнями, який в рамках традиційної моделі розглядався як масовик-вітівник і (або) тренер-інструктор, а в інноваційній – повинен стати наставником та фасилітатором. Реалізація еколого-просвітницької, прогностично-організаційної, виховно-освітньої, адаптивно-розвивальної, рефлексивно-фасилітативної функції створює сприятливі умови для формування у молоді фізкультурно-спортивних потреб і залучення її до регулярних занять фізичною культурою і спортом [141, с. 68].

Оскільки робота вчителя фізичної культури, що займається фізкультурно-спортивною діяльністю у загальноосвітніх навчальних закладах, є одним з видів педагогічної діяльності, то він повинен більшою чи меншою мірою відповідати всім вищеперерахованим вимогам, що висувуються до педагога в цілому, вчителя фізичної культури і тренера, зокрема. Однак цей вид діяльності має свої специфічні риси, які її істотно відрізняють від діяльності вчителя фізичної культури, організатора фізкультурно-спортивної діяльності.

Головна мета вчителя фізичної культури, що займається фізкультурно-спортивною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах – формування стійкої потреби учнів в здоровому і активному способі життя і заняттях спортом. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань: розвиток рухових здібностей до рівня вищого, ніж на уроках фізичної культури; формування життєво необхідних якостей особистості дозволяють їм успішно соціалізуватися, самостверджуватися, самореалізовуватися; формування стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом; вміння здійснювати фізкультурно-спортивну діяльність; досягнення суб'єк-

тивно значущих результатів з виду спорту.

Виходячи із зазначених завдань, ми визначили особливості фізкультурно-спортивної роботи вчителя фізичної культури, які полягають у такому:

- він повинен добре розбиратися в техніці конкретного виду спорту і володіти методикою навчання вправам, оволодіння якими дозволяє виконати нормативи масових розрядів;

- результативність його роботи визначається рівною мірою і за загальним рівнем фізичного розвитку його вихованців, і за спортивними досягненнями, і за рівнем їх особистісного розвитку;

- в шкільну секцію приходять і слабкі, некоординовані діти, однак учитель повинен будувати свої заняття так, щоб за можливістю виключити виникнення травмонебезпечних ситуацій. Тому особливу увагу він повинен приділяти загальнофізичній підготовці з поступовим введенням елементів конкретного виду спорту. Для цього йому необхідно добре визначати сильні і слабкі сторони, рівень і ступінь розвитку фізичних якостей своїх підопічних, враховувати це при плануванні занять, досконало володіти прийомами допомоги і страхівки;

- для того, щоб викликати інтерес до занять, педагог повинен вміти проводити їх на високому емоційному рівні, вміти використовувати різні стилі спілкування залежно від педагогічних завдань;

- навчальні групи в подібних секціях значно більші, ніж в спеціалізованих спортивних школах, діти значно відрізняються за віком, тому йому необхідно вміти працювати з таким контингентом дітей;

- вміння будувати педагогічно доцільні відносини з батьками – ще одна особливість фахівця цього профілю. Він повинен переконати батьків в необхідності відвідування їх дітьми занять в секції. Особливо це стосується дітей зі слабо розвиненими руховими якостями, які страждають від зайвої ваги тощо.

Резюмуючи все вищевикладене, представляємо порівняльну характеристику професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, який здійснює навчальну діяльність; вчителя фізичної культури, який здійснює фізкультурно-спортивну діяльність (вчитель-спорторганізатор) і тренера з виду спорту (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика професійної діяльності учителя
фізичної культури, який здійснює навчальну діяльність,
учителя фізичної культури, який здійснює фізкультурно-
спортивну діяльність (вчитель-спорторганізатор)
та тренера з виду спорта**

Учитель фізичної культури, який здійснює навчальну діяльність в ЗНЗ	Учитель фізичної культури, який здійснює фізкультурно-спортивну діяльність (вчитель-спорторганізатор) в ЗНЗ	Тренер з виду спорта
<ul style="list-style-type: none"> – створює умови для оволодіння учнями основами фізичної культури в процесі освоєння шкільної програми з навчального предмета «Фізична культура»; – формує в учнів систему знань про фізичну культуру; – формує ціннісне ставлення до фізичної культури; – формує знання, практичні вміння та навички здорового способу життя; – розвиває рухові здібності; – зміцнює фізичне і психічне здоров'я учнів. 	<ul style="list-style-type: none"> – створює умови для фізичного, психічного і соціального розвитку особистості в процесі занять певним видом спорту; – формує у учнів уявлення про спорт в цілому і конкретний вид спорту, за яким здійснюється тренерська діяльність; – формує ціннісне ставлення і стійку мотивацію до занять конкретним видом спорту; – формує в учнів навички спортивного тренування і досвід змагальної діяльності; – розвиває рухові здібності до рівня вищого, ніж на уроках фізичної культури; – зміцнює фізичне і психічне здоров'я учнів в процесі занять обраним видом спорту; – формує якості особистості, необхідні для самоствердження і самореалізації; – сприяє досягненню учнями суб'єктивно значущих спортивних результатів. 	<ul style="list-style-type: none"> – створює умови для підготовки спортсменів вищих розрядів; – формує у спортсменів глибокі і різнобічні знання про спорт в цілому і конкретних видів спорту; – формує ставлення до спорту як до однієї з найбільш важливих життєвих цінностей і мотивацію до досягнення високих спортивних результатів; – удосконалює навички спортивного тренування, що забезпечують освоєння технічно складних елементів; – сприяє набуттю спортсменами багатого досвіду змагальної діяльності; – розвиває рухові здібності і формує якості особистості, необхідні для досягнення високих спортивних результатів; – формує досвід і мотивацію до занять тренерською діяльністю.

Аналіз літературних джерел та власні дослідження дозволили виокремити специфіку роботи вчителя фізичної культури, організатора фізкультурно-спортивної діяльності:

- велика, в порівнянні з навчальним кабінетом, навчальна площа діяльності вчителя фізичної культури (спортивний зал, ігровий майданчик тощо);

- керівництво учнівським колективом, який активно переміщується за місцем проведення заняття (зал, стадіон, ігровий майданчик) протягом усього уроку, що вимагає значної концентрації уваги та контроль за високою руховою активністю школярів на уроці;

- використання спеціальних засобів фізичної культури і спорту: фізичних вправ, оздоровчих сил природи, гігієнічних факторів та раціональне використання часу, відведеного для занять за будь-яких погодних умов;

- організація роботи спортивних секцій, тренування збірних шкільних команд з різних видів спорту, планування загальношкільних фізкультурно-спортивних заходів та забезпечення їх проведення на належному рівні;

- різноманітна і складна обстановка при проведенні занять з окремих розділів навчальної програми, одночасне керівництво і контроль за роботою декількох підгруп на різних спортивних знаряддях, залучення всіх учнів до виконання фізичних вправ одночасно, відповідальність за здоров'я та життя учнів;

- постійне візуальне спостереження за правильністю виконання завдань з метою запобігання травмам і перевантаженням, своєчасне забезпечення допомоги і страховки при виконанні важких фізичних вправ;

- використання численного спортивного інвентарю і обладнання без ризику для здоров'я дітей;

- робота з різними віковими групами дітей в один день послідовно (урочна форма роботи) або одночасно (позакласні та позашкільні заходи) та робота з великою кількістю школярів різного віку (масові заходи);

- підбір фізичного навантаження з урахуванням індивідуального і вікового рівня розвитку дітей, стану їх здоров'я, особливостей психофізичного розвитку, а також рівня їх фізичної підготовленості;

- наявність вольового, командного голосу, володіння спеціальною термінологією.

Отже, здійснений аналіз особливостей фізкультурно-спортивної діяльності в аспекті підготовки майбутніх учителів фізичної культури показав, що вчитель фізичної культури реалізує мету і завдання розвитку фізичної культури і спорту та забезпечення учнів ефективним їх виконанням. Сучасне європейське суспільство розглядає вчителя фізичної культури не лише як фахівця, що має знання, уміння і навички в професійній сфері, а переважно як фахівця з пропаганди здорового способу життя, валеологічного ставлення до свого здоров'я, як людини, що підвищує мотивацію в молодого покоління для занять руховою діяльністю, залучає молодь до занять різними видами спорту.

Результатам УДНУ

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

Згідно з Державним освітнім стандартом підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності проводиться за трьома напрямками: загальнокультурному, психолого-педагогічному та методичному.

Загальнокультурна підготовка сприяє формуванню всебічно розвиненої і соціально-активної особистості майбутнього вчителя фізичної культури, компетентного в питаннях наукової, філософської, біологічної картин світу, місця людини в цьому світі. Здійснення загальнокультурної підготовки відбувається в процесі вивчення таких навчальних дисциплін: «Історія та культура України», «Філософія», «Іноземна мова», «Анатомія людини», «Фізіологія людини», «Вікова фізіологія та шкільна гігієна» тощо та в процесі активної участі у позааудиторних заходах (наукові конференції, наукові проблемні групи, гуртки тощо).

Психолого-педагогічна підготовка дозволяє озброїти майбутніх вчителів знаннями про закономірності і принципи освітньо-виховного процесу та вміннями використовувати їх у педагогічній діяльності. Цей вид підготовки реалізується в процесі вивчення навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія» та ін.; у процесі підготовки доповідей до семінарських занять, написанні рефератів, в самостійній роботі і при проходженні педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Методична підготовка передбачає створення необхідних умов для засвоєння майбутніми педагогами системи знань щодо здійснення певних видів роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема й фізкультурно-спортивної, а також оволодіння конкретними прийомами, методами і формами роботи в галузі фізичного виховання школярів, навичками вирішення педагогічних проблем при плану-

ванні, організації і проведенні цих видів роботи. Здійснюється під час занять з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» та базових фізкультурно-спортивних видів: «Легка атлетика з методикою навчання», «Гімнастика з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання» та ін., в ході науково-дослідної роботи (написання рефератів і підготовки доповідей) і при проходженні педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Крім вищезазначених видів підготовки майбутніх учителів фізичної культури, В. Дрюков, В. Платонов виокремлюють спортивну, фізичну, технічну, тактичну, психологічну підготовки, кожна з яких характеризується самостійними ознаками [106; 283].

Фізична підготовка спрямована на розвиток і вдосконалення основних рухових якостей (сили, швидкості, гнучкості, спритності, витривалості), що є одним з основних резервів підвищення спортивних досягнень. Оптимізація технічної підготовки здійснюється з урахуванням тілобудови, функціональних даних, особливостей вищої нервової діяльності особистості, що визначають основні рухові моделі виду спорту, властиві лише цій людині. Тактична підготовка – уміння провести спортивну боротьбу для завоювання перемоги. Тактична підготовка містить у собі вивчення можливостей суперника й умов майбутніх змагань, освоєння тактичних прийомів та їх варіантів, уміння скласти і реалізувати план спортивної боротьби, спроможності уважно спостерігати, швидко сприймати й оцінювати ситуацію і вчасно приймати правильні рішення. Психологічна підготовка – одне з найважливіших завдань у фізкультурно-спортивному процесі, що передбачає розвиток специфічних якостей: сили волі, швидкості рухових реакцій, сміливості, рішучості, наполегливості, кмітливості, емоційної стійкості.

Отже, підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності має здійснюватися не тільки на загальнокультурному, психолого-педагогічному, методичному рівнях, а й включати інші види підготовки, зокрема фізичну, технічну, спортивну тощо. Усі види підготовки здійснюються при використанні різних форм роботи: аудиторної, позааудиторної, самостійної.

Р. Маслюк виділяє три основні форми фізкультурної діяльності студентів:

- перша форма, яка реалізується на академічних заняттях у

навчальний час, передбачає комплексне вирішення трьох груп педагогічних завдань: освітніх, виховних і оздоровлювальних із домінуючою освітньою спрямованістю;

– друга форма передбачає активні заняття спортом у позааудиторний час, максимальний розвиток рухових здібностей, що забезпечують досягнення високих рівнів спортивно-технічної майстерності студентів, є пріоритетним напрямом спільної реалізації виховних і освітніх завдань;

– третя форма – активне дозвілля студентів – передбачає організацію самостійних занять у позааудиторній роботі, використання різних форм і засобів фізичної культури [228, с. 75].

Аналіз навчального плану підготовки майбутніх учителів за напрямом (спеціальністю) Фізичне виховання показав, що основи програмно-змістовного забезпечення з фізичної культури представлено дисципліною «Теорія і методика фізичного виховання» та дисциплінами базових фізкультурно-спортивних видів: «Легкою атлетикою з методикою навчання», «Гімнастикою з методикою навчання», «Спортивними іграми з методикою навчання», «Рухливими іграми з методикою навчання», «Лижним спортом з методикою навчання», «Плаванням з методикою навчання» та ін.

Підготовка студента до реалізації фізкультурно-спортивної діяльності передбачає цілеспрямоване засвоєння змісту вищезазначених дисциплін. Провідну роль в навчанні студентів основам фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах необхідно відвести навчальній дисципліні «Теорія і методика фізичного виховання». Аналіз програми дисципліни свідчить про можливість розгляду в її змісті питань фізкультурно-спортивної діяльності.

Аналіз навчальної програми дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» показав, що процес навчання студентів спрямований, в основному, на засвоєння технічного змісту фізичного виховання школярів. Фізкультурно-спортивній діяльності приділяється вкрай недостатньо уваги. Здійснення навчання за традиційною системою орієнтоване, переважно, на функціональне освоєння педагогічної професії, недостатньо спрямовуючи студентів на здійснення фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Програма майже не містить відомостей щодо організації фізкультурно-спортивної роботи з учнями у позаурочний час або вони подані у вкрай обмеженому обсязі.

Основний зміст дисципліни «Легка атлетика з методикою навчання» містить такі питання: різноманітні легкоатлетичні вправи і широкі можливості варіювання навантаження в ходьбі і бігу, стрибках і метаннях; вплив на організм людини легкоатлетичних вправ; широке використання легкоатлетичних вправ у заняттях спортом; особистісну спрямованість легкоатлетичного режиму фізкультурної діяльності тощо.

Дисципліна «Гімнастика з методикою навчання» містить «Атлетичну гімнастику» для юнаків і «Ритмічну гімнастику» для дівчат. Атлетична гімнастика передбачає вправи зі штангою, гирями, гантелями, еспандером, гумовим джгутом, заняття на тренажерах. Ритмічна гімнастика включає різноманітність рухових умінь і навичок, які передбачають чіткість і закінченість рухових дії. У ритмічній гімнастиці застосовуються також гімнастика йогів, психогігієнічна саморегуляція, дихальна гімнастика, які дозволяють підвищити оздоровчий ефект від фізичних вправ.

Основний зміст дисципліни «Спортивні ігри з методикою навчання» орієнтований переважно на розвиток комплексу рухових здібностей, головні з яких – загальна і спеціальна витривалість, швидко-силові, координаційні та психофізіологічні здібності. Спортивні ігри представлені волейболом, баскетболом, футболом. У ході занять цими видами спортивних ігор передбачається (крім оволодіння технікою і тактикою) становлення фізкультурно-методичної підготовленості студентів, що має на меті формування їх готовності до навчання техніці і тактиці спортивних ігор, суддівству, способам організації і проведення спортивних ігор.

Основний зміст дисципліни «Рухливі ігри з методикою навчання» передбачає широке застосування засобів фізичної культури. Правильно організовані рухливі ігри здійснюють значний оздоровчий вплив на зростання, розвиток, зміцнення кістково-опорного апарату, м'язової системи, на формування правильної постави, підвищення функціональних можливостей організму. У рухливих іграх студенти здобувають знання і навички з організації ігор з дітьми, стають активними організаторами цих заходів.

Основний зміст дисципліни «Лижний спорт з методикою навчання» містить: теоретичні основи лижного спорту; історію його виникнення та розвитку; техніку пересування на лижах; основи методики навчання пересування на лижах; правила організації та проведення змагань та організаційно-методичні основи навчально-

тренувального процесу з лижного спорту тощо.

Основний зміст дисципліни «Плавання з методикою навчання» спрямований на вивчення техніки спортивних видів плавання; методики початкового навчання плаванню; методики спортивного тренування плавців; техніки прикладного плавання (на боці, брасом, на спині); техніки пірнання та звільнення від захватів того хто тоне, способи рятування; техніки штучної вентиляції легень і зовнішнього масажу серця тощо.

Навчальний матеріал кожної дисципліни диференційований через традиційні розділи та підрозділи: теоретичний, практичний (методико-практичний і навчально-тренувальний) і контрольний:

- теоретичний – передбачає оволодіння студентами системою науково-практичних і спеціальних знань з фізичної культури;
- практичний, складається з двох підрозділів:

а) навчально-тренувального, який орієнтує на широке використання теоретичних знань, методичних умінь і різноманітних засобів фізичної культури, спортивної та професійно-прикладної фізичної підготовки студентів для набуття індивідуального і колективного практичного досвіду фізкультурно-спортивної діяльності;

б) методико-практичного, що забезпечує оволодіння методами і способами практичного використання знань, умінь і навичок фізкультурно-спортивної роботи в професійній діяльності;

– контрольний, що визначає диференційований об'єктивний результат теоретичної та практичної діяльності студентів.

Аналіз навчального плану з точки зору предмета нашого дослідження показав, що не повною мірою враховуються горизонтальні і вертикальні зв'язки в системі викладання вищезазначених дисциплін.

Аналіз навчальних програм довів, що в них має місце дублювання матеріалу, що, в свою чергу, є нераціональною координацією дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів і навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Під координацією І. Гільова розуміє «узгодження навчальних програм за споріднений предмет з точки зору спільності трактування досліджуваних понять, явищ, процесів і часу їх вивчення, тобто ретельно розроблений взаємозв'язок навчальних предметів (міжпредметних зв'язків у вузькому сенсі), який сприяє й інтеграції знань» [70, с. 24].

Отже, аналіз чинних програм з фахових дисциплін виявив

відсутність єдиної науково обґрунтованої системи формування професійних фізкультурно-спортивних знань і умінь, якими необхідно озброювати майбутнього вчителя фізичної культури.

У чинних програмах не сконцентровано питання обсягу і змісту фізкультурно-спортивних знань і умінь, послідовність їх формування з окремих дисциплін та семестрів. У результаті студенти не опановують багатьма професійними знаннями, вміннями і навичками в їх майбутній педагогічній діяльності.

Аналіз чинних навчальних програм вищезазначених дисциплін доводить, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури спрямовується на такі напрями фізкультурно-спортивної діяльності:

– педагогічну діяльність в галузі фізичної культури (вихователь і вчитель фізичної культури, керівник гуртка, тренер-викладач, інструктор з фізичної культури, методист), використання різноманітних форм організації діяльності;

– спортивно-масову діяльність для активного включення студентів в змагальну діяльність і регулярні самостійні заняття в обраному виді спорту.

Для виявлення стану фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, в якій доведеться працювати майбутньому вчителю фізичної культури, було проведено опитування учнів з метою встановлення рівня їх рухової активності та стану здоров'я, виявлення знань про засоби збереження і зміцнення здоров'я, форми фізкультурно-спортивної діяльності. В анкетуванні взяли участь 134 учні 6–11 класів 13 загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз даних щодо виявлення у школярів знань про важливість засобів збереження і зміцнення здоров'я дозволив встановити, що 67,4 % респондентів вважають актуальним правильне харчування, 71,6 % – регулярні заняття фізичними вправами, 54,8 % – підтримання чистоти тіла, 60,5 % – відмову від шкідливих звичок і перебування на свіжому повітрі. Однак такі вагомні чинники, як загартовування, дотримання режиму дня і виконання ранкової гімнастики не знайшли належного відображення в структурі знань школярів, їх відзначили тільки 19,6 %. Це вказує на недоліки в їх освітній підготовці щодо практичного використання засобів фізичної культури для підтримки здоров'я. Про це свідчить і те, що 47,8 % респондентів не роблять ранкову гімнастику, 47,3 % іноді виконують, але дуже рідко і тільки 4,9 % роблять це систематично.

Найбільш привабливими формами занять фізичною культурою 47,7 % опитаних школярів називають туристичні походи. Великий інтерес у дітей викликає гра з однолітками у дворі і на шкільній ділянці, спортивному майданчику – 31,7 %, 20,6 % школярів вважають за краще займатися в спортивних секціях. Періодично відвідують спортивні секції 38,7 % школярів, 29,7 % – іноді, 31,6 % школярів ніколи не відвідували жодної спортивної секції.

Отже, намітилася тенденція до зниження інтересу у дітей до традиційних форм фізичного виховання, а фізкультурно-спортивна діяльність, обмежена тільки рамками шкільної програми, не завжди викликає у них достатній інтерес. Водночас, форми фізичної активності, засновані на інтересах школярів, переважно оздоровчо-розважальної спрямованості користуються у них великою популярністю.

На питання, «Які фізкультурно-спортивні заходи проводяться у вашому загальноосвітньому навчальному закладі в режимі навчального дня?», 3,6 % школярів відзначають, що це – гімнастика до занять, 7,3 % – фізкультурні паузи і хвилинки на уроках, 21,7 % респондентів відзначають організоване використання в загальноосвітніх навчальних закладах різних форм фізичної активності на перервах, наявність спортивних годин виділяють 8,5 % підлітків. Взагалі, жодні фізкультурно-спортивні заходи в режимі навчального дня загальноосвітніх навчальних закладів не проводяться в 58,9 % випадків.

Докладно вивчався стан справ, пов'язаних з проведенням ігор і фізичних вправ в паузах між уроками, і стан самостійних занять фізичними вправами підлітків з фізкультурно-спортивною спрямованістю.

Аналіз результатів анкетування показує, що в 58,9 % загальноосвітніх навчальних закладах взагалі не проводяться керовані рухливі перерви. Передбачене комплексною програмою обов'язкове щоденне включення в режим навчального дня ігор та фізичних вправ на перервах здійснюється на практиці лише в 1,2 % загальноосвітніх навчальних закладах досліджуваних регіонів.

З'ясування ступеня самостійних занять фізичними вправами з фізкультурно-спортивною спрямованістю також свідчить про її незадовільний стан. Так, кожного дня самостійно займаються лише 16,8 % хлопців і 3,2 % дівчат, кілька разів на тиждень – 19,8 % хлопців і 8,8 % дівчат, взагалі самостійно не займаються 28,9 %

хлопців і 54,2 % дівчат.

Незважаючи на недостатність організованих фізкультурно-спортивних заходів в загальноосвітніх навчальних закладах, 73,2 % хлопців та 51,7 % дівчат від загального числа опитаних відзначають, що із задоволенням беруть або брали б участь у різних розважальних видах фізкультурної діяльності з метою: можливості активно відпочити, отримати задоволення від занять – 38,9 % хлопців і 34,2 % дівчат; спілкування з товаришами – 29,9 % хлопців і 19,3 % дівчат; поправити здоров'я, поліпшити фізичний розвиток – 14,6 % хлопців; 25,1 % дівчат; виділитися, самоствердитися – 10,4 % хлопців і 5,5 % дівчат; просто зайняти час – 6,2 % хлопців і 8,9 % дівчат. Інші пріоритети вказали 7,0 % дівчат.

Аналіз зазначених переваг дає підставу стверджувати, що в мотиваційній структурі фізкультурно-спортивної діяльності підлітків в загальноосвітніх навчальних закладах домінівними є потреби в активному відпочинку, приємному використанні часу, переживанні позитивних емоцій в процесі рухових дій і взаємодій з партнерами. Крім того, досить значущими є потреби в спілкуванні з однолітками, а також у фізичному самовдосконаленні. Потреба в самоствердженні (прагненні до суперництва) більшою мірою характерна для хлопців, ніж для дівчат.

Водночас 25,2 % хлопців і 43,1 % дівчат підтверджують свою неохочу участь (або неучасть зовсім) в організованих загальноосвітніх навчальних закладах заходах фізкультурно-спортивної спрямованості.

За допомогою методики ранжування значущих чинників діяльності було вивчено вплив різних організаційних і особистісних причин, що стримують активність підлітків в фізкультурно-спортивній діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Аналіз даних дозволяє констатувати той факт, що визначальне значення для підлітків обох статей мають причини, пов'язані з відсутністю потреби й інтересу в заняттях (провідний мотив у дівчат), а також свободою вибору вправ і інтенсивності навантаження у хлопців. На нашу думку, це пов'язано з недостатнім рівнем освітнього потенціалу всієї сукупності фізкультурних занять, увагою і зусиллями педагогів на досягненні певних нормативних показників замість вирішення життєво важливих завдань фізкультурно-спортивної діяльності підлітків в загальноосвітніх навчальних закладах.

Потреби, інтереси і життєві установки в підлітковому віці багато в чому залежать від використання вільного часу. Хоча самостійні

заняття фізичними вправами знаходяться в сфері переваг 38,1 % хлопців і 14,5 % дівчат за умови занять раз в тиждень або щодня, в більшості випадків вони носять випадковий, безсистемний характер.

Коментуючи зміст самостійних занять, школярі зазначають: «займаюся без системи», «не знаю, що і як робити» тощо. Очевидно, що внесок таких самостійних занять у забезпечення необхідного рівня рухової активності та фізичної підготовленості підлітків є дуже малим. Вони не можуть забезпечити достатньою мірою вирішення завдань фізкультурно-спортивної діяльності.

Основною причиною, яка перешкоджає заняттю підлітків фізичними вправами у вільний час, є, на думку 29,0 % хлопців і 31,5 % дівчат, брак вільного часу в зв'язку з перевантаженістю навчальної програми. Однак, на нашу думку, таке трактування не пояснює справжніх причин фізкультурної пасивності підлітків.

З числа опитаних 19,4 % хлопців і 11,0 % дівчат пояснюють низький рівень активності фізкультурно-спортивних занять у вільний час відсутністю бажання та сили волі. Серед інших причин, які стримують упровадження фізкультурно-спортивної діяльності в дозвілля школярів, необхідно виділити низький статус здоров'я та інших показників фізичного стану в загальній системі їх життєвих цінностей. Провідною причиною цього є відсутність необхідних моральних стимулів, фізкультурно-спортивних традицій і звичаїв, які повинні закладатися в сім'ї та підтримуватися в загальноосвітніх навчальних закладах, відсутність каналів і способів задоволення та підтримки інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності, хоча фізкультурно-спортивна діяльність і відповідає індивідуальним домінуючим перевагам учнів.

Отримані в результаті обстеження підлітків фактичні дані показують, що загальноосвітнім навчальним закладом, зокрема, вчителями фізичної культури, недостатньо здійснюється робота з навчання підлітків застосуванню фізичних вправ спортивного характеру, а також з формування позитивної спрямованості на фізкультурно-спортивні заняття у вільний час.

За результатами анкетування учнів проведено опитування педагогів на предмет виявлення труднощів з фізкультурно-спортивною роботи; готовності до неї та проведенні масових спортивних заходів.

З метою виявлення причин, що стримують впровадження фізкультурно-спортивних заходів в режим функціонування сучасних загальноосвітніх навчальних закладів, ми вирішили звернутися до

думки директорів загальноосвітніх шкіл та їх заступників. Усього було опитано 26 педагогів, всі вони мали вищу освіту і стаж роботи в школі понад 5 років.

На питання: «Що стримує впровадження фізкультурно-спортивних заходів в режим функціонування Вашого загальноосвітнього навчального закладу?» 42,3 % фахівців засвідчили недостатню підготовленість до цих занять вчителів фізичної культури, 38,5 % вказали на недостатність або перевантаженість матеріально-технічної бази загальноосвітнього навчального закладу; 15,4 % відзначили серед провідних причин ставлення до фізкультурно-спортивних заходів як до «чогось другорядного і необов'язкового»; 3,8 % – на відсутність вимогливості з боку адміністрації загальноосвітньої школи. 92,3 % опитаних виділили важливість систематичного проведення фізкультурно-спортивних заходів і необхідність здійснення спеціальної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

За даними опитування вчителів (опитано 69 чоловік), 34,8 % респондентів вказали на недостатню сформованість у них уявлень про взаємозв'язок фізичної культури з іншими предметами, 11,6 % – на погану теоретичну підготовку, 8,7 % – слабе знання теорії та методики фізичної культури, 13,0 % – недостатнє знання методики навчання дітей руховим діям, 31,9 % – відсутність необхідної методичної літератури. Практично всі вчителі відзначають труднощі в організаційному відношенні, пов'язані зі слабкою матеріально-технічною базою загальноосвітніх установ.

Відповідаючи на питання: «Що потрібно для поліпшення якості професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури», 23,2 % респондентів пропонують посилити теоретичну підготовку, 29,0 % – забезпечити проведення теоретичних і практичних занять з методичною спрямованістю, 15,9 % – організувати процес інтегрованого навчання, що об'єднує теоретичні знання з фізичної культури з іншими загальноосвітніми предметами, 18,8 % – включити в зміст навчальної практики розділу щодо організації фізкультурно-спортивної діяльності та зробити її безперервною; 7,3 % – проводити методичні заняття фізкультурної спрямованості на базі загальноосвітніх установ різного типу, 5,8 % – використовувати нові технології в навчанні.

Діяльність педагогів оцінювалася нами за ступенем труднощів,

які вони відчували при організації фізкультурно-спортивної роботи.

Аналіз даних доводить, що у загальноосвітньому навчальному закладі переважає недооцінка значення фізичної культури, у вчителів практично відсутня мотивація участі в проведенні фізичного виховання за допомогою використання всього різноманіття форм фізкультурно-спортивної роботи з метою зміцнення і збереження здоров'я молодого покоління.

Результати анкетування свідчать про те, що багато вчителів загальноосвітніх навчальних закладів зазнають труднощів в організації та проведенні різних фізкультурно-спортивних заходів з фізичного виховання.

З метою виявлення вмотивованості до цих видів робіт і сформованості знань і умінь в організації фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів нами було запропоновано анкету для вчителів. Результати анкетування показано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Умотивованість вчителів до здійснення
фізкультурно-спортивної роботи, %**

№ п/п	Питання	Відповіді		
		так	ні	іноді
1.	Чи берете Ви активну самостійну участь в організації та проведенні фізкультурно-спортивної роботи?	31,6	68,4	–
2.	Розставте в порядку доступності проведення такі форми фізкультурно-спортивної роботи	1) гімнастика до занять;		87,8
		2) фізкультхвилинка;		70,4
		3) фізкультпауза;		74,5
		4) фізичні вправи і рухливі ігри (спортивна година);		63,3
		5) турпохід;		96,9
		6) спортивне свято;		15,3
		7) внутрішньошкільні змагання		12,2
3.	Чи намагаєтеся Ви урізноманітнити проведення заходів фізкультурно-спортивної роботи і внести деякі зміни для активізації інтересу занять фізичними вправами в учнів?	12,2	69,4	18,4

Продовження таблиці 2.1

4.	Чи потрібно на заняттях з фізичної культури у ВНЗ приділяти більше уваги організації та проведенню фізкультурно-спортивної роботи?	78,6		20,4	1,0
5.	Як оцінюєте свої знання в галузі організації і проведення заходів фізкультурно-спортивної роботи?	Відмінно	Добре	Задовільно	Незадовільно
		21,4	18,4	18,4	41,8

Результати анкетування показали, що найбільш поширеними формами проведення фізкультурно-спортивної роботи вчителями відзначено такі: фізкультхвилинка (фізкультпауза), гімнастика до занять, фізичні вправи і рухливі ігри і турпохід. У вчителів відсутній творчий підхід у проведенні різних заходів фізкультурно-спортивної роботи. Більшість учителів труднощі в організації фізкультурно-спортивної роботи пов'язують з відсутністю бажання в їх проведенні і відсутністю достатніх теоретичних знань та практичних умінь у цій галузі.

У загальноосвітніх навчальних закладах практично не планується і тим більше не реалізується цілеспрямована робота з розвитку особистості підлітків у фізкультурно-спортивній діяльності. У кращому випадку відстежується розвиток особистості школярів тільки в навчальній діяльності, а позанавчальна діяльність (гуртки, секції) залишається без належної уваги.

У сучасній системі середньої та загальної освіти фізкультурно-спортивна діяльність розглядається лише як засіб (шлях, спосіб) фізичного виховання особистості підлітка, як чинник його особистісного становлення, вона розглядається лише частково в спеціалізованих спортивних школах (ДЮСШ та спортивних секціях).

Головними причинами, що стримують використання фізкультурно-спортивних форм роботи в освітньому процесі загальноосвітніх навчальних закладів, на наш погляд є економічні, організаційні та мотиваційні. Економічні причини пов'язані з недостатньо розвиненою матеріально-технічною базою загальноосвітніх навчальних закладів та їх кадровим забезпеченням. Організаційні – з відсутністю програм, що розкривають усі теоретичні та методичні аспекти підготовки майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Мотиваційні причини викликані недооцінкою ролі фізкультурно-спортивної діяльності в фізкультурній освіті школярів і необхідністю підготовки до

неї майбутніх вчителів.

Отже, провідною перешкодою на шляху залучення учнів до систематичних занять фізкультурно-спортивною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах є недостатня спеціальна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

Для вивчення проблем підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ було проведено анкетування серед студентів з метою виділення провідних мотивів, які визначили вибір ними занять фізичною культурою та спортом. У анкетуванні взяли участь 139 осіб.

Серед отриманих відповідей на першому місці виявився мотив досягнень («посісти перше місце в змаганнях», «бути хорошим спортсменом» тощо). Цей мотив був обраний усіма студентами. 28,4 % студентів на перше місце поставили мотив здоров'я («бути здоровою людиною»). Іншими мотивами визначено: 22,9 % – мотиви, засновані на почутті обов'язку і відповідальності («захищати слабких»); 21,1 % – мотиви, засновані на інтересах (інтерес до спорту, інтерес до особистості вчителя-тренера тощо); 18,4 % – мотиви, засновані на почутті страху; 9,2 % – мотиви, засновані на потребах особистості (важлива потреба в активному рухові).

Для нас важливим виявився висновок, що всі студенти, які займаються фізкультурно-спортивною діяльністю, мають чітко сформовані мотиви цієї діяльності (на жаль, таких студентів тільки 12,5 % з опитаних).

Нами було проведено анкетування майбутніх учителів фізичної культури на предмет виявлення пріоритетних цінностей у фізкультурно-спортивній діяльності. За нашими даними, виявилася стабільною така ієрархія цінностей: 1 – щастя в особистому житті (38,2 %); 2 – гарне здоров'я (18,9 %); 3 – хороші і вірні друзі (11,9 %); 4 – матеріальне благополуччя (11,4 %); 5 – чиста совість (8,4 %); 6 – цікава робота (6,2 %); 7 – бути корисним людям (5,0 %) та інші відповіді. Крім того, студенти на одне з перших місць ставлять спілкування з іншими людьми як цінніснозначущу якість.

З огляду на низьку мотивацію до активності в заняттях з фізичної культури, проведено аналіз стану здоров'я студентів педагогічного університету, який оцінювався за хронічними захворюваннями за окремий період часу. Дані, що відображають загальну захворюваність серед студентів, отримано на підставі аналізу медичних карт і результатів масових медичних оглядів, які проводилися на базі студентської поліклініки. На основі аналізу виявлено, що за останні кілька років (2012–2016 рр.) спостерігається зниження рівня

здоров'я студентів (збільшується кількість студентів молодших курсів у спеціальних медичних груп та звільнених від занять фізичною культурою). У структурі захворюваності можна виділити найбільш істотні, з них: захворювання органів дихання 52,5 % (40,2 % припадає на частку гострих респіраторних інфекцій); хвороби нервової системи та органів чуття – 15,2 %; захворювання сечостатевої системи становлять 6,5 %; органів травлення – 5,3 %; кістково-м'язевої системи – 4,3 %; 16,2 % – інші.

Отримані результати свідчать про недостатню готовність майбутніх учителів до ведення фізкультурно-спортивної діяльності зі школярами пов'язаних зі слабким власним здоров'ям.

Важливим для нашого дослідження було питання якості підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності. На питання: «Які фізкультурно-спортивні заходи Ви знаєте?» повних відповідей отримано не було; 60,4 % респондентів дали частково правильні відповіді, 16,8 % – неправильні, інші студенти відмовилися від відповіді. Значна частина опитаних не можуть зв'язати проблеми здоров'я і фізичного виховання, проблеми індивідуальної фізичної культури і індивідуальних занять спортом. Відповідаючи на питання: «Наведіть приклади зв'язків спорту та фізичної культури» тільки 18,6 % студентів виявили дійсно прямий зв'язок між відповідністю здоров'я та спорту.

Підтвердженням ефективності обраної нами стратегії дослідження є думка студентів щодо розвитку студентського спорту в університеті. Усього було опитано 135 студентів (з них: другий курс – 27 дівчат і 36 юнаків, третій курс – 42 дівчини і 30 юнаків).

На підставі отриманих результатів, можна відзначити, що велике значення розвитку студентського спорту в університеті виявляють дівчата другого курсу (71,8 %), в цілому середній рівень становить 65,2 %, незадоволені 13,3 % студентів.

Вищевикладене ще раз підтверджує, що проблема мотивації і формування потреби у фізичному розвитку та самовдосконаленні є актуальною, що пошуку нових шляхів ефективного впливу на мотиваційно-ціннісну сферу особистості студентів.

Найбільш значущими мотивами відвідування занять з дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів є: «бажання підвищити фізичну підготовленість», «необхідність отримання заліку», «бажання бути здоровим» і «бажання вдосконалювати статуру», 23,6 % з числа опитаних дівчат та юнаків відвідують академічні заняття з примусу через необхідність отримання заліку.

На питання «Які види спорту Вас цікавлять?» отримано такі відповіді: різні – 54,1 %; не цікавлять жодні – 45,9 %; на питання «Яким видом спорту Ви займаєтесь?»: різними – 42,8 %; не займаюсь жодним – 57,2 %; «Чи займаєтесь Ви в спортивних секціях?»: так – 33,7 %; ні – 55,4 %; не відповіли – 10,8 %; «Які види фізкультурно-спортивної діяльності в вашому ВНЗ Вам подобаються?»: лижі – 13,2 %; спортивні ігри – 37,4 %; легка атлетика – 21,7 %; не відповіли – 27,7 %; «Чи є у Вас спортивний розряд?»: так – 38,7 %; ні – 61,3 %; «Чи бажаєте Ви отримати спортивний розряд?»: так – 34,5 %, ні – 65,5 %; «Фізкультурно-спортивна діяльність позитивно впливає на ваше самопочуття?»: так – 37,6 %, ні – 62,4 %; «Чи впливає фізкультурно-спортивна діяльність на ваш спосіб життя?»: так – 39,6 %, ні – 50,4 %; «Чи хотіли б Ви отримати додаткові професійні навички за фахом «вчитель фізичної культури»?»: так – 48,7 %, ні – 51,3 %.

Відповідаючи на запитання анкети «Чи знайомі Ви з формами організації позааудиторної спортивно-масової діяльності?» отримано 82,1 % ствердних відповідей. 32,6 % студентів вважають доступною формою заняття в спортивній секції ВНЗ, оскільки вони проходять в зручний час і дозволяють займатися обраним видом спорту. Найбільш популярним видом фізкультурно-спортивної діяльності серед студентів педагогічного ВНЗ є волейбол, з опитаних його вибирають 21,7 %. На другому місці популярності знаходиться важка атлетика, якій віддають перевагу 18 %, 16 % учасників анкетування вибрали шейпінг, 15 % студентів – баскетбол, також 14 % обрали футбол, 10 % вказали на легку атлетику, 5,3 % – лижний спорт.

Слід зазначити, що студенти в цілому позитивно ставляться до фізичної культури, але, досить високий відсоток байдужого ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності. Рухова активність студентів досить низька – не більше 2 годин вільного часу в тиждень. Результати дослідження свідчать про недостатнє значення у житті студентів фізичної культури і здорового способу життя, про низьку фізкультурну грамотність студентів.

Можемо констатувати, що причинами недостатньої підготовленості вчителів фізичної культури є незнання своїх функцій в галузі фізичного виховання школярів; слабка методична та практична готовність до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи з учнями; відсутність знань директивних документів з фізичного виховання дітей шкільного віку.

Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

Зміст будь-якої професії визначається об'єктивними вимогами суспільства. Успіх педагогічної роботи, як вважає О. Юречко, забезпечується знаннями, рівнем рухової підготовленості та особистісними якостями вчителя, які закладаються і формуються під час навчання у ВНЗ [384, с. 40].

У завдання підготовки студентів педагогічного університету, на думку З. Черних, входить: забезпечення студентів теоретичними знаннями, розвиток загальнопедагогічних, методичних умінь, необхідних для ефективного застосування отриманих знань у майбутній професії, розвиток мотивації і особистісних якостей, необхідних для успішного виконання професійних завдань [361, с. 52].

Ці аспекти підготовки майбутнього вчителя дають можливість виокремити і обґрунтувати критерії, які зводяться до того, що вони мають відображати основні закономірності формування особистості, її готовність до діяльності.

Критеріями готовності студентів ВПНЗ до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах В. Валієва [50], В. Сластьонін [318] визначають сформованість таких її видів, як:

– психологічна готовність (усвідомлення значущості та необхідності фізкультурно-спортивної діяльності для збереження і зміцнення здоров'я учнів, заповнення дефіциту їх рухової активності, формування у них мотивів і потреб до занять фізичною культурою і спортом);

– науково-теоретична (наявність системи знань в галузі фізичної культури, анатомії, фізіології, медицини, психології та ін., а також науково обґрунтованих знань про методи, форми, завдання, зміст і організацію фізичного виховання школярів);

– практична (сформованість на необхідному і достатньому рівні умінь і навичок, спрямованих на здійснення фізичного виховання дітей) [50, с. 96].

На думку В. Бальсевич, для реалізації потенціалу фізкультурно-спортивної діяльності студентів у майбутній професійній діяльності повинен бути сформований: комплекс знань основ теорії фізичної культури, що визначає оволодіння її цінностями і формує правильне

та свідоме ставлення особистості для раціонального розуміння місця, значення і ролі фізкультурно-спортивної діяльності; широкий фонд прикладних рухових умінь і навичок, що мають безпосереднє відношення до процесу професійної освіти; ставлення до здоров'я, тіла, розвитку фізичних якостей, адаптаційних можливостей, особистої і громадської гігієни [27, с. 19].

Низка науковців включають до структури готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту такі критерії:

- когнітивний, функціональний, діяльнісний (Л. Сущенко [337]);
- мотиваційний, орієнтаційний, вольовий (В. Зінов'єв [136]);
- мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісний, здоров'язбережувальний (Ю. Коваленко [181]);
- мотиваційний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний, когнітивний та контрольо-оцінний (С. Ігнатенко [147]);
- мотиваційний, рефлексивний, морфофункціональний, оцінний (З. Черних [361]);
- мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативно-рефлексивний (Л. Іванова [145]);
- мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний (М. Дьяченко [109]);
- мотиваційний, орієнтаційний, змістовий, операційний, психофізіологічний, соціально-психологічний, соціально-професійний (С. Єремєєв [112]).

Отже, переважна більшість науковців у складі готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності виокремлюють мотиваційний та когнітивний критерії.

Низка авторів до критеріїв готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах відносять, крім інших, фізичний критерій через:

- фізичну досконалість особистості, яка визначається розвитком її фізичних і психофізіологічних можливостей, що є основою активної діяльності і вироблення необхідних для цієї діяльності умінь і навичок (М. Віленський [53], С. Єремєєв [112]);
- фізично-рухову розвиненість основних рухових якостей на рівні нормативних програмних вимог, стан здоров'я та фізичного розвитку відповідно вимог професійної діяльності

- (В. Сластьонін [318], А. Черноштан [366]);
- фізичний (руховий) розвиток (С. Коровін [186]);
 - фізичну активність (А. Чуб [367]);
 - апаратний складник, який відображається в оптимальному фізичному розвитку, високому рівні фізичної працездатності і кондиційної підготовленості (основні фізичні якості та пов'язані з ними здібності) [112, с. 33].

Отже, науковці спрямовують й упорядковують готовність до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах у певну послідовність рухових дій, тобто ступінь розвитку рухових якостей людини: витривалість, сила, швидкість, гнучкість, спритність.

Аналіз складників готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності показав, що науковці, зокрема й Л. Зубченко, З. Черних виокремлюють три взаємозв'язаних критерії: мотиваційний або особистісний, когнітивний і психологічний, що характеризують морально-психологічну, теоретичну та практичну готовність до професійно-педагогічної діяльності [139, с. 96]; [361, с. 26].

Перший аспект відображає міру внутрішньої готовності майбутнього вчителя до цього виду діяльності. Другий і третій – міру зовнішньої процесуально-діяльнісної форми прояву відповідних характеристик в комплексі й окремо [361, с. 26].

При виділенні критеріїв готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах враховувався потенціал фізкультурно-спортивної діяльності студентів ВНЗ.

Відповідно нами виокремлено три критерії: мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, діяльнісно-практичний.

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах визначаємо як комплекс взаємозв'язаних елементів (мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, професійна спрямованість на заняття фізкультурно-спортивною діяльністю, рефлексія особистісного зростання).

Інтелектуально-пізнавальний критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах характеризується кількістю і якістю засвоєних знань з психолого-педагогічних та фахових дис-

циплін (педагогіка, психологія, група спортивних дисциплін тощо).

Діяльнісно-практичний критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загально-освітніх навчальних закладах характеризується сформованою системою педагогічних умінь, які необхідні майбутнім вчителям фізичної культури у фізкультурно-спортивній діяльності.

Кожному критерію відповідає певна функція, проте загальною для всіх критеріїв готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності є рефлексивна функція [349, с. 34].

Мотиваційно-ціннісний критерій визначає розвиток професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя, активізує і стимулює оволодіння системою необхідних знань, умінь і навичок; безпосередньо впливає на формування його рефлексивних та творчих здібностей [254, с. 71].

Мотиваційно-ціннісний критерій (інтереси, установки, цінності, смисли, потреби) включає позитивне ставлення до діяльності, різноманітні пізнавальні мотиви, індивідуальні потреби, інтереси і схильності студентів, високу особисту зацікавленість, потребу в підвищенні рівня своєї підготовки.

Загальновизнаним є положення, що успіх діяльності залежить від наявності та характеру мотивів цієї діяльності. Будь-яка діяльність здійснюється більш ефективно (продуктивно) і дає більш високі якісні результати, якщо у особистості є сильні мотиви, які викликають бажання діяти активно, долаючи труднощі [229, с. 34].

У визначенні поняття мотив ми також дотримуємося трактування його С. Рубінштейном як будь-якої дії, спрямованої на певну мету, що виходить з тих чи інших мотивів. Більш-менш адекватно усвідомлене спонукання виступає як мотив [305, с. 15].

Проте, як підкреслює І. Нікулін, мотиви є не тільки стимулами діяльності, а й стають характерними властивостями для самої особистості [254, с. 64].

Від сформованості мотивів значною мірою залежить фізкультурно-спортивна активність студентів (С. Бозанова, Г. Віленський, В. Зінов'єв, М. Зубалій, Л. Іващенко, В. Матвеев, О. Петунін, З. Черних [43; 53; 136; 137; 146; 229; 280; 361]). Як підкреслюють дослідники, поза мотивом неможлива жодна діяльність, не реалізуються жодні, навіть засвоєні знання і сформовані вміння.

Займатися спортом людину мотивують певні обставини. Так до мотивів, які спонукають до спортивної діяльності відносимо:

задоволення від прояву м'язевої активності, естетичний ефект від досягнення успіху у використанні сили у спортивних заходах, витривалість, швидкість, спритність, прагнення домогтися високих результатів, довести свою спортивну майстерність і домогтися перемоги; до опосередкованих мотивів спортивної діяльності відносно: прагнення стати сильним, визнання важливості спортивної діяльності, усвідомлення її соціальної ролі.

Спираючись на потреби особистості, мотиваційний складник мотиваційно-ціннісного критерію стимулює мотиви доступними засобами, забезпечує ненасильницьке залучення студентів до фізкультурних знань, формування фізкультурних умінь і навичок, створення психологічної установки на здоровий спосіб життя.

Педагогічний словник трактує мотивацію як систему мотивів чи стимулів, які активізують поведінку і діяльність [279, с. 711].

Такими мотиваціями є: мотивація задоволення від відчуттів фізичного і психічного благополуччя; мотивація реального досягнення переваг здорового способу життя; мотивація досягнення психоемоційного комфорту без додаткових засобів стимулювання життєдіяльності.

Особливе місце в психологічному забезпеченні спортивної діяльності займає мотивація, що спонукає людину займатися спортом. Відомо, що мотиви до гри укладені в ній самій, так само і до спорту людина відчуває потреби, що визначаються задоволенням, яке викликане самою спортивною діяльністю і успіхами, що досягаються в ній [142, с. 161].

Змістовна організація процесу формування мотиваційно-ціннісного критерію готовності до фізкультурно-спортивної діяльності може бути детермінована аксіологічним складником готовності.

Цей критерій включає в себе такі професійні цінності: педагогічне спілкування, самовираження в професійній діяльності, професійну етику та ін., які виступають як відносно стійкі орієнтири, за якими педагоги співвідносять своє життя і педагогічну діяльність.

Вони необхідні людям як засоби задоволення їх потреб, інтересів, ідей і мотивів як норм, мети або ідеалу. Ці цінності пов'язані з фізичною культурою, оскільки переплітаються з фізкультурно-спортивною діяльністю.

Отже, фізкультурно-спортивну діяльність можна уявити як один із способів реалізації професійних цінностей.

Фізкультурно-спортивна діяльність набуває того чи того змісту,

характеру, спрямованості в залежності від свідомої діяльності вчителів, які організовують і використовують її в певних цілях, від ступеня оволодіння викладачем педагогічними цінностями, їх суб'єктивності. У даному разі йдеться про особистісну систему ціннісних орієнтацій [254, с. 63].

Основою ціннісних орієнтацій особистості на оволодіння цінностями суспільного досвіду є розширення форм суспільної (включаючи фізкультурну) діяльності, активна життєва позиція, єдність суджень в оцінці. Отже, фізкультурно-спортивна діяльність, по-перше, є цінністю для особистості, по-друге, забезпечує формування тих ціннісних орієнтацій, які важливі для високого рівня соціальної адаптації особистості [122, с. 52].

У процесі занять спортом формуються і розвиваються такі ціннісні орієнтації: уявлення про здоров'я як про цінність; спілкування з однолітками і старшими людьми; спортивні вміння як здатність захистити себе й інших; спортивні знання, вміння і досягнення як основа визначення свого місця в житті.

Від сформованості ціннісних орієнтацій особистості в сфері фізкультурно-спортивної діяльності багато в чому залежить, чи буде студент активним в процесі професійної діяльності [112, с. 32].

Отже, система ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів, є основою мотиваційно-ціннісного критерію готовності майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності.

Спираючись на вищезазначене, конкретизовано *показники мотиваційно-ціннісного критерію*: націленість на фізкультурно-спортивну діяльність; переконання в її значущості; інтерес до неї; потреба в самоосвіті та самовдосконаленні в сфері фізкультурно-спортивної діяльності; віра в можливість досягнення успіху в фізкультурно-спортивній діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

У межах формування *інтелектуально-пізнавального критерію* забезпечується збагачення майбутнього вчителя знаннями, що розкривають уявлення про фізкультурно-спортивну діяльність як найважливіший засіб зміцнення здоров'я школярів, її зміст, способи використання в життєдіяльності людини.

У професійній підготовці студентів навчальний теоретичний і практичний матеріал з фізичної культури І. Федуліна умовно розподіляє на основний, в процесі освоєння якого всі студенти опановують системою знань, практичних умінь і навичок, та

додатковий, пов'язаний з поглибленим освоєнням окремих розділів навчальної програми і обумовлений особливостями занять в різних навчальних відділеннях (основному, спеціальному, спортивному) [350, с. 45].

М. Віленський [53], С. Єремєєв [112], Л. Сущенко [337] обґрунтовують необхідність володіння студентами «системно-впорядкованими і комплексними знаннями, які охоплюють: філософські, соціальні, природничі, психолого-педагогічні, спеціальні і практичні питання фізичної культури» [112, с. 32].

Класифікуючи знання в галузі фізичної культури, В. Бальсевич поділив їх на чотири рівні.

Перший рівень включає соціальні та біологічні знання та їх взаємодію в процесі фізичного виховання людини.

Другий рівень складають фундаментальні та технологічні аспекти знання про соціальні і біологічні детермінанти процесів освоєння фізкультурних цінностей.

Третій і четвертий рівні знань представляються дисциплінами (філософією, соціологією, психологією, педагогікою, фізіологією та ін.) [27].

Отже, змістові основи інтелектуально-пізнавального критерію готовності майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах включають в себе професійні знання, які визначаються як сукупність психолого-педагогічних, медико-біологічних, прикладних і технологічних знань.

Психолого-педагогічні знання включають фахові знання для проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі (інформація, рухова діяльність, м'язеві відчуття, осмислення результатів виконання фізичних вправ, пізнання закономірності рухів, знання про вплив вправ на прояв функцій окремих систем організму).

Медико-біологічні знання забезпечують здійснення компетентного впливу фізичними вправами на організм учнів (знання закономірностей організації і проведення заходів з фізкультурно-спортивної спрямованості в загальноосвітніх навчальних закладах, навантаження з урахуванням вікових і тендерних особливостей, стану здоров'я і рівня фізичного стану учнів).

Прикладні знання забезпечують можливість здійснення фізкультурно-спортивної роботи (лекції з фахових дисциплін, методичні бесіди і установки на методико-практичних та навчально-трену-

вальних заняттях, самостійного вивчення літератури).

У межах фізкультурного виховання І. Нікулін розглядає прикладні знання в двох аспектах: по-перше, як один з компонентів змісту фізкультурної освіти, представлений в навчальному предметі «Фізична культура» у вигляді дидактично обґрунтованої системи фактів, понять, принципів, якими володіє теорія фізичної культури, по-друге, як надбання кожної людини, яке вона набуває в процесі навчання і може використовувати в процесі свого фізичного вдосконалення або для досягнення інших цілей [254, с. 65].

Технологічні знання включають методики організації фізкультурно-спортивних заходів в загальноосвітніх навчальних закладах.

Всі види знань в комплексі з практичними вміннями складають готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Проте, як зазначає І. Нікулін, освоєння знань має поєднуватися зі створенням умов для стимулювання пізнавальної активності, оволодіння методами пошуку і використання потрібної інформації, а також методами аналізу дій на основі осмисленого ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності [254, с. 66].

Формування знань у фізичній культурі має відмінні риси, обумовлені своєрідністю завдань фізичного виховання, характером навчально-пізнавальної діяльності, місцем теоретичного матеріалу в структурі і змісті занять фізичними вправами. Причому деякі, абсолютно необхідні для засвоєння рухових дій знання (наприклад, про ступінь нервово-м'язевих зусиль при відштовхуванні в бігу та стрибках, про рухові можливості власного організму тощо) можуть бути набуті тільки при виконанні самих дій.

Отже, знання з фізичної культури – це певна система фактів, понять закономірностей, що лежать в основі правильно організованого фізичного виховання.

Показниками інтелектуально-пізнавального критерію є: ступінь оволодіння знаннями, необхідними для проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах: з теорії і методики організації занять з фізичного виховання як соціальної системи, методики розвитку рухових якостей, способів їх діагностики та коригування, психолого-педагогічних і фізіологічних особливостей особистості, основних норм дозування фізичного навантаження в ході занять фізичною культурою.

У теорії спорту та педагогіці виділяється ще один аспект –

діяльнісний, який є складником *діяльнісно-практичного критерію*. Суть його полягає в формуванні у особистості вмінь спортивної діяльності, що забезпечують взаємодію особистості з товаришами зі спортивного колективу, її адаптацію в групі.

У концептуальному полі нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути тлумачення категорії «діяльність».

За тлумачними словниками, праця, дії людей у якій-небудь галузі, застосування своєї праці до чого-небудь означає «діяльність» [259, с. 115].

У своїх роботах Г. Гончар [79], С. Гончаренко [80], О. Єжова [114], А. Маркова [226] зауважують, що поняття «діяльність» – це спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни.

Ефективність педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі фізкультурно-спортивну роботу залежить не тільки від знань, а й від ступеня сформованості вмінь.

Усі необхідні вчителю фізичної культури вміння були класифіковані А. Графом по групах за функціями: конструктивна, комунікативна, організаторська і гностична.

Конструктивна функція проявляється в умінні здійснювати відбір фактичного матеріалу відповідно до цілей і завдань позааудиторних заходів, умінні планувати свою діяльність з урахуванням матеріальної бази загальноосвітнього навчального закладу, мікрорайону, інтересів і схильностей учнів, в зв'язку з природними умовами, наявністю майданчиків, парків, стадіонів тощо.

Для виконання комунікативної функції студент повинен оволодіти такими вміннями: планувати і управляти стосунками учнів, управляти своїми взаєминами з учнями у позанавчальний час, регулювати, направляти і розвивати внутрішньокolleктивні відносини при роботі фізкультурних клубів, секцій; формувати громадську думку, повідомляти інформацію в процесі взаємодії з учнями, переконувати, доводити.

Організаторська функція включає в себе три види вмінь: організацію матеріальної бази для проведення навчально-виховної роботи з учнями в позаурочний час, організацію самих учнів, організацію різних форм позанавчальної роботи.

До гностичної функції належать такі вміння: навчати учнів визначенню свого фізичного розвитку; спостерігати, аналізувати, робити висновки при проведенні різних позанавчальних заходів; аналізувати літературу з фізичної культури, спорту і туризму

[83, с. 69].

При здійсненні підготовки майбутніх учителів фізичної культури враховувалася значущість комплексу базових спортивних умінь, які, на наш погляд, є основою ефективного виконання не тільки фізкультурно-спортивної, а й будь-якої іншої діяльності, в тому числі і професійної.

До базових спортивних умінь С. Жумагамбетов відносить: підтягування, згинання-розгинання рук в упорі лежачи, присідання, піднімання ніг до перекладини, координація рухів при виконанні спортивних вправ, біг на короткі, середні і довгі дистанції, стрибки в довжину і висоту, нахили тулуба вперед і назад.

Усвідомлення студентом важливості цих умінь для його включення в педагогічний та учнівський колективи, в забезпеченні успіхів в житті, а також володіння ними є важливою умовою ефективної соціальної адаптації [122, с. 86].

Теоретичні дослідження і практична діяльність у вищому навчальному закладі дозволили нам виділити найбільш значущі педагогічні вміння, з яких складається готовність майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах, до них належать: практично-проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні, дослідницькі, технологічні, рефлексивні.

Наведений перелік педагогічних умінь не претендує на вичерпне розкриття професійної діяльності майбутнього фізичної культури з фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.

Показниками сформованості діяльнісно-практичного критерію є наявність умінь планування, організації, проведення спортивних занять з обраного виду спорту, вміння організувати фізкультурно-спортивну діяльність учнів як на навчальних, тренувальних заняттях так і в ході змагань, вміння володіти прийомами управління їх підготовкою, ступінь сформованості спеціальних рухових умінь студентів, необхідних для виконання загально педагогічних і специфічних функцій вчителя фізичної культури, розвиток фізичних якостей, стан здоров'я.

Оцінювання професійної готовності майбутнього вчителя можливе на основі вимірювання рівня складників її критеріїв з подальшою інтеграцією отриманих показників. Під рівнем розуміється «щабель, досягнутий в розвитку чого-небудь, якісний стан, ступінь

цього розвитку» [50, с. 96].

Для кількісного визначення сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності виділено їх рівні: високий, середній, низький. Зупинимося на розгляді якісних характеристик перерахованих вище рівнів.

Розкриємо більш детально ці рівні:

низький рівень характеризується: недостатнім усвідомленням студентами педагогічного ВНЗ ролі фізичної культури і фізичного виховання у формуванні повноцінної особистості; недостатнім уявленням про місце і роль фізкультурно-спортивної роботи в фізичному вихованні дітей; повною відсутністю позитивного ставлення до фізичної культури, фізичного виховання в цілому і до фізкультурно-спортивної роботи зокрема; відсутністю знань з методики фізичного виховання учнів; відсутністю вмінь та навичок організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи;

середній рівень включає наявність розрізнених знань про теорію і методику фізичного виховання учнів; недостатнє уявлення про анатомо-психологічні особливості дітей шкільного віку; часткову усвідомленість значення фізкультурно-спортивної роботи в фізичному вихованні школярів; наявність певних знань про методику проведення заходів фізкультурно-спортивної роботи; наявність певних умінь в організації та проведенні заходів фізкультурно-спортивної роботи з дітьми;

високий рівень передбачає: досить сформоване усвідомлення специфіки та значення фізкультурно-спортивної роботи у загальноосвітній школі, володіння знаннями теорії і методики фізичного виховання школярів; високий рівень знань вікових анатомо-фізіологічних і психолого-педагогічних особливостей дітей; сформованість умінь і навичок організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи; потребу в самовдосконаленні в питаннях фізичного виховання дітей шкільного віку; чітке вираження умінь змістовно планувати заходи фізкультурно-спортивної роботи.

Для того, щоб було зручно оцінювати критерії використано найбільш, на наш погляд, значущі показники, представлені у вигляді дій, яким присвоювалися числові значення.

Бальна оцінка в нашому дослідженні буде умовною, але числові вимірювання дозволять з більшою об'єктивністю визначити рівні готовності студентів педагогічних університетів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. На

нашу думку, такий підхід до оцінки дасть можливість отримати інформацію про ступінь сформованості того чи того критерію готовності.

На підставі зазначеного вище, відповідно до критеріїв готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, нами були розроблені оціночні шкали, які дозволили виявити ступінь їх вираженості (низький, середній, високий) у майбутніх вчителів фізичної культури за певними показниками.

Сформованість критеріїв оцінено за п'ятибальною шкалою:

мотиваційно-ціннісного: 5 – мотив проявляється максимально, 4 – мотив швидше проявляється, чим ні; 3 – середній прояв мотиву, 2 – мотив проявляється рідко, 1 – мотив відсутній;

інтелектуально-пізнавального: 5 – питання розкрито повно, 4 – питання розкрито недостатньо повно, безсистемно, 3 – питання розкрито неповно, розкриті лише окремі елементи питання, 2 – питання лише згадане, відсутні уявлення про сутність питання, 1 – немає відповіді;

діяльнісно-практичного критерію: 5 – високий рівень володіння навчальним матеріалом, коли всі операції і дії виконувалися в раціональній послідовності, діяльність носила творчий характер, 4 – виконано всі необхідні операції і дії, проте не вся послідовність їх виконання була продумана, не завжди раціональна, що призводило до зайвої витрати часу, зниження ефективності навчання; 3 – виконання окремих елементів стихійне або неусвідомлене наслідування викладача, послідовність виконання операцій не дотримувалася, окремі важливі операції випадали із загальної структури діяльності; 2 – недостатнє знання змісту діяльності, неправильно обрані способи діяльності, порушена послідовність дій і операцій; 1 – навчальні нормативи виконані не з першої спроби, більшість вправ виконана з великою кількістю помилок.

Отже, готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах передбачає сформованість відповідних критеріїв, якими виступили мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, діяльнісно-практичний. Рівні сформованості зазначених критеріїв (низький, середній, високий) визначалися за допомогою відповідних показників та оцінювальних шкал.

Організація дослідження та методика проведення констатувального експерименту

З метою підтвердження гіпотези та уточнення висновків теоретичних положень дослідження проведено педагогічний експеримент. У науковій літературі експеримент розглядається як спосіб отримання інформації про кількісні і якісні зміни показників діяльності і поведінки об'єкта в результаті впливу на нього певних керованих і контрольованих чинників.

Дослідно-експериментальне дослідження щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі проходило на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Логіка проведення дослідження забезпечувалася послідовністю його етапів: констатувального, формувального, контрольного.

Програма експерименту, його етапи, завдання, зміст і методи дослідно-експериментальної роботи детально відображено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Програма експерименту

Етапи	Завдання	Зміст роботи	Методи дослідження
I етап, констатувальний	<ul style="list-style-type: none">– визначити основні напрями наукового пошуку;– вивчити психолого-педагогічну літературу і оцінити стан проблеми;– вивчити навчально-методичні матеріали та нормативно-правові документи системи освіти;– провести констатувальний експеримент та аналіз його результатів з метою теоретичного обґрунтуван-	<ul style="list-style-type: none">– попереднє ознайомлення з актуальними проблемами фізичного виховання молодого покоління;– вивчення державних і авторських програм з фізичного виховання та освіти;– дослідження вихідного рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної роботи;– проведення індивідуальних бесід з викладачами фізичного ви-	<ul style="list-style-type: none">– вивчення літератури з фізичного виховання студентства та молоді, аналіз державних навчальних планів, програм, а також іншої нормативної документації;– анкетування та тестування вчителів ЗНЗ і студентів педагогічного ВНЗ;– індивідуальні та групові бесіди з учасниками експерименту;– педагогічне спостереження;

Продовження таблиці 2.2

<p align="center">I етап, констатувальний</p>	<p>ня змісту, форм, методів роботи і педагогічних умов;</p> <ul style="list-style-type: none"> – уточнити основний тезаурус наукового дослідження; – визначити мету, завдання, гіпотезу, об'єкт, предмет дослідження; – підібрати оптимальне поєднання організаційних форм, методів роботи, засобів, що дозволяють підвищити ефективність педагогічної роботи з формування готовності студентів до проведення фізкультурно-спортивної роботи в ЗНЗ 	<p>ховання про викладання і стан фізичного виховання;</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначення методології наукового апарату дослідження 	<ul style="list-style-type: none"> – констатувальний експеримент
<p align="center">II етап, формувальний</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розробити рекомендації для майбутніх учителів загальноосвітніх навчальних закладів для підвищення ефективності фізичного виховання школярів за допомогою організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи 	<ul style="list-style-type: none"> – апробація і впровадження оновленого змісту дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів; – впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здійснення фізкультурно-спортивної роботи в ЗНЗ 	<ul style="list-style-type: none"> – безпосереднє педагогічне спостереження; – формувальний експеримент; – математична статистика
<p align="center">III етап, контрольний</p>	<ul style="list-style-type: none"> – аналітично опрацювати дані, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи; – визначити рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. 	<ul style="list-style-type: none"> – перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної роботи у загальноосвітній школі; – висвітлення ходу і результатів дослідно-експериментальної роботи в публікаціях. 	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз результатів, отриманих в ході дослідно-експериментальної роботи; – математична і статистична обробка даних.

Перший етап дослідно-експериментальної роботи передбачав проведення констатувального експерименту. Мета його – виявити вихідний рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Основні завдання етапу:

1. Відбір експериментальних груп, їх діагностика.
2. Відбір методик визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.
3. Розробка програми експериментальної роботи з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.
4. Визначення вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності.

Для визначення мінімально необхідної кількості студентів в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах було використано формулу:

$$n = \frac{t^2 p(1-p)}{a_0^2}, \text{ де} \quad (2.1)$$

n – кількість студентів у групі;

t – коефіцієнт (1,96) при вірогідності P (0,95);

a_0 – похибка (10 %).

За проведеними обрахунками до експериментальної групи було відібрано 21 студента, контрольної – 20. Кількість студентів в групах відповідала вимогам формування вибірки і забезпечила репрезентативність даних.

Враховувалося, що величина вибіркової сукупності, з одного боку, повинна бути статистично значущою, а з іншого – дозволяла б оперативно обробляти отриману інформацію.

Вибір експериментальної і контрольної груп обумовлювався, окрім того, ступенем доступності необхідної інформації і умов для роботи з нею.

Отже, дослідженням було охоплено 180 студентів контрольної групи та 189 студентів експериментальної групи напряму підготовки (спеціальності) «Фізичне виховання», всього 369 студентів та 38 викладачів.

Виходячи з ідеї цілісного вивчення проблеми дослідження діагностика індивідуально-особистісних особливостей студентів проводилася за основними напрямками:

- стан ціннісно-мотиваційної сфери (життєві цінності, фізкультурно-спортивні інтереси, потреби, мотиви, ставлення до занять);
- стан інтелектуально-пізнавальної сфери (фізкультурно-спортивні знання, вміння, навички);
- стан діяльнісно-практичної сфери (фізкультурно-спортивна активність, спрямованість особистості, вольові, комунікативні та рефлексивні якості) та фізичний стан (фізичний розвиток, фізична підготовленість).

Для визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-пізнавального, діяльнісно-практичного критеріїв готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах використано ряд діагностичних методик.

Стан сформованості *мотиваційно-ціннісного критерію* готовності студентів визначався за допомогою методів спостереження, анкетування, діагностичних бесід за такими методиками:

1) для визначення мотивів схильності студентів до педагогічної професії ми використовували діагностичний опитувальник Є. Климова [23], у якому в 30 питаннях пропонувалося п'ять тверджень. Якщо респондент погоджувався з ним, то ставився знак «+» перед відповідною цифрою в одному з вертикальних стовпців. Якщо мало місце активне заперечення «якраз навпаки», то перед відповідною цифрою ставився знак «-». Якщо твердження не приймалося через «не виявилось випадку», «не займаюся цим», «не помічав», то жодного знака перед цифрою не ставилося. Після закінчення роботи з опитувальником враховувалися суми в кожному зі стовпців (цифри без знаків не враховувалися). Найбільші позитивні суми в стовпчиках відповідали відповідним типам професій, мали позитивні, а тим більше негативні – невідповідним професіям. Перший стовпець професії типу «людина – природа», другий – «людина – техніка», третій «людина – знакова система», четвертий – «художні образи», п'ятий – «людина – людина»;

2) для визначення мотивів ставлення студентів до спортивно-педагогічної діяльності використовувався опитувальник;

3) для визначення інтересу у студентів до фізкультурно-спортивної діяльності використано анкету;

4) для вивчення ціннісних орієнтацій студентів, інтересів, потреб, мотивів фізкультурно-спортивної діяльності застосовувався метод опитування;

5) для з'ясування розбіжності між значущими і доступними ціннісними орієнтаціями студентів застосовано методика Е. Фанталової. Студентам було запропоновано список цінностей, які вони порівнювали між собою за критерієм: перший – за значущістю, другий – за доступністю;

6) для вивчення залежності динаміки емоційного стану студентів, котрі займаються фізичними вправами від організації занять використано метод опитування. Опитувальник представляє собою модифікацію методики оперативної оцінки стану спортсменів, який діагностує два параметра психічного стану: емоційне переживання людини (або емоційний тон – ЕТ) і бажання діяти (або психічний тонус – ПТ);

7) для вирішення часткових завдань навчально-виховного процесу вибірково діагностували такі індивідуально-особистісні параметри студентів:

а) в процесі пошуку ціннісно-сміслових підстав фізкультурно-спортивної діяльності на практичних заняттях у студентів вивчалися вираженість вольових якостей за методикою Н. Стамбулової;

б) при організації самостійної роботи вивчався суб'єктивний локус контролю за методикою Д. Роттера і внутрішньо групові взаємини за модифікованою нами методикою Ю. Ханіна;

8) для виявлення рівня сформованості якостей майбутнього вчителя фізичної культури проведено їх анкетування.

Для визначення рівня готовності за *інтелектуально-пізнавальним критерієм* використовувалися бесіди, спостереження в ході семінарських і практичних занять, діагностичні завдання, самооцінка та експертна оцінка психолого-педагогічних, медико-біологічних і технологічних блоків знань. Стан сформованості інтелектуально-пізнавального критерію визначався за такими методиками:

1) для визначення рівня сформованості знань студентів у питаннях організації фізкультурно-спортивної діяльності в загально-освітніх навчальних закладах використано анкету;

2) для визначення рівня сформованості теоретичних знань застосовано тест;

3) для вивчення конструктивних та гностичних здібностей застосовувався тест за методикою Р. Амтхауера [291], яка представляла собою тест на інтелект. У ньому дев'ять субтестів, але раціонально для наших цілей було використовувати шість: 3 – на вербальний і 3 на невербальний. Вербальний субтест: 1 – здатність до

міркування; 2 – мовне мислення; 3 – гнучкість мислення. Невербальний субтест: 6 – абстрактне мислення, пошук закономірностей; 7 – конструктивне мислення; 8 – просторова уява. Кожне із завдань представляло собою незакінчену пропозицію, в якій бракувало одного слова або малюнка, або вистачало фігури;

4) для визначення теоретичної та методичної підготовленості студентів застосовувалися тести – завдання.

Діяльнісно-практичний критерій готовності оцінювався за допомогою методу спостереження, тестування фізичної готовності, самооцінки, спеціальних завдань на рефлексію. Стан сформованості діяльнісно-практичного критерію визначався за такими методиками:

1) для визначення стану сформованості педагогічних умінь до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи використано бланк експертної оцінки;

2) для визначення комунікативних і організаторських вмінь застосовувався тест КОС – 1 [26], адаптований відповідно до запропонованої концепції структури педагогічної діяльності Н. Кузьміної, І. Решетень, М. Прохорової [301];

3) для визначення самооцінки умінь до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи застосовано анкету;

4) для оцінки фізичної підготовленості використовувалися 6 тестів: біг 30 м, стрибок у довжину з місця, човниковий біг 3 x 10 м, 6-хвилинний біг, нахил тулуба вперед, підтягування на перекладині;

5) наскрізне обов'язкове тестування фізичної підготовленості студентської молоді за допомогою єдиного набору контрольних вправ: (швидкісні здібності – біг 30 м; витривалість – біг 1000 м (юнаки) та 500 м (дівчата); підтягування на перекладині (юнаки) і підйом тулуба з положення сидячи за 30 с (дівчата); стрибок у довжину з місця, нахил тулуба вперед з положення сидячи (см)), і їх оцінку за допомогою шкал, що відображають реальний фізичний стан студентів, з орієнтацією на середньоарифметичні показники та їх сигмальне відхилення по обстеженій групі осіб одного віку і статі, що дозволило диференціювати оцінку результатів тестування, стимулювати у студентів самодіагностику, рефлексію свого поточного стану і прагнення до досягнення успіху. На основі врахування загальної суми балів, отриманих при виконанні всіх тестів, визначався інтегральний показник рівня фізичної підготовленості студентів;

б) лікарсько-педагогічні обстеження проводилися з метою вивчення фізичного розвитку студентів та включали в себе такі

антропометричні показники: довжина тіла (см); маса тіла (кг); окружність грудної клітини (ОКГ – см); життєва ємність легенів (ЖЄЛ – мл); динамометрія кисті рук (кг).

Для кількісного визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах встановлено нерівномірні інтервали значень за методикою, запропонованою А. Киверялгом, оскільки ми спиралися на інформацію про те, що найчастіше досвід цієї діяльності формується на високому рівні і рідше на низькому та середньому [201].

За результатами використання методики з виявлення вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах встановлювалися емпіричні індикатори прояву кожного критерію. Емпіричний індикатор – це зовні добре помітний показник (якісний або кількісний) вимірюваного критерію. Кількісними називаються показники, значення яких виражаються числами. Якісні – це описові показники, значення яких виражаються словесною характеристикою.

Оскільки в нашому дослідженні об'єктом вимірювання виступає особистісна якість (готовність), то ми використовували якісні показники. На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури та емпіричних даних, отриманих під час пілотажного дослідження, були виділені такі узагальнені показники критеріїв, що характеризують рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

1. Мотиваційно-ціннісні орієнтації студента на фізкультурно-спортивну діяльність визначалися на основі оцінки особистісних характеристик, мотивів, ціннісних орієнтацій, ставлення до певної діяльності, інтересу до неї.

2. Знання оцінювалися за показниками повноти засвоєння і міцності: змісту та обсягу поняття, практичних дій, що відображені в понятті, повнотою і системністю знань про фізкультурно-спортивну діяльність в загальноосвітніх навчальних закладах.

3. Уміння оцінювалися за повнотою засвоєння і доцільності умінь, за ступенем обґрунтованості студентами своїх дій: а) студент не досить усвідомлює виконувану дію, не може обґрунтувати свій вибір; б) в цілому дію усвідомлено, при обґрунтуванні дій студент допускає окремі неточності; в) дія повністю усвідомлена, логічно обґрунтована.

При визначенні рівня сформованості виділених критеріїв використовувався підхід кількісної обробки результатів діагностики, який дозволяє відносно ступеня прояву кожного критерію визначити кількісний показник. Високий рівень визначався з 25 % відхиленням значення від середнього за діапазоном бальних оцінок. Тоді, оцінка з інтервалу від R (хв) до $0,25 R$ (макс) дозволяє констатувати про низький рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, а про високий рівень свідчать оцінки, що перевищують 75 % максимально можливих. Оскільки сумарний бал, що оцінює узагальнений результат, змінюється в межах від 0 до 24, то, відповідно до викладеної вище методики, рівні визначалися за інтервалами, представленими в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Шкала оцінки рівня готовності майбутніх учителів
фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності
в закладах загальної середньої освіти**

Рівень	Високий	Середній	Низький
Оцінка в балах	3,8–5,0	2,5–3,7	1,5–2,4
Оцінка у %	76–100	50–75	30–49

Бали кожного студента за виконані завдання за запропонованими вище методиками заносилися у зведені таблиці, що дозволило відслідковувати сформованість критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Отримані за результатами досліджень показники були піддані математичній обробці за загальноприйнятими методиками. Оцінка достовірності відмінностей параметричних статистичних характеристик проводилась за допомогою t -критерію Стьюдента. У дослідженні прийнято десятивідсотковий рівень значущості, що забезпечує необхідну точність порівняння. Достовірність коефіцієнтів кореляції і відмінностей середньогрупових показників оцінювалася за допомогою статистичних таблиць.

Для визначення сформованості *мотиваційно-ціннісного критерію* майбутніх учителів фізичної культури, ми користувалися методикою ранжування професійно необхідних якостей особистості для здійснення педагогічної діяльності. Для визначення цього

показника студентам запропоновано розмістити життєві цінності в порядку їх пріоритетності за градацією Є. Фанталової «Вивчення ціннісних орієнтацій особистості».

На перше місце студенти КГ поставили «удачу» (41,0 %), ЕГ – «здоров'я» (40,9 %); на друге (18,2 % КГ) – «наявність друзів», ЕГ – «автомобіль» (19,6 %); на третє (12,5 % КГ) – «здоров'я», ЕГ – «хобі» (10,9 %); далі виділено такі цінності: свобода, подорож, кар'єра та інші відповіді.

При проведенні анкетування студентів, які відвідують спортивні секції, виявлено, що переважна більшість на перше місце ставлять цікаву роботу, активний відпочинок, любов як цінності (до 50 % опитаних КГ і ЕГ).

Отримані результати свідчать про те, що цінності, пов'язані з професійним становленням особистості не є пріоритетними ні у студентів ЕГ, ні у студентів КГ.

Для виявлення професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури та рівня їх сформованості розроблено бланк оцінки рівня їх сформованості.

На підставі результатів експертної оцінки визначено вихідний рівень сформованості якостей майбутніх учителів фізичної культури. Для власної оцінки професійних якостей студенти використовували той самий бланк, що і експерти. Крім того, використано анкету.

Дані експертної оцінки і самооцінки студентами вихідного рівня професійних якостей наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка рівня сформованості професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури

№ п/п	Професійно значущі якості особистості вчителя	Експерти		Студенти	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	інтелектуальні здібності	33,2	23,4	44,5	45,7
2	ціннісні орієнтації	33,2	31,4	42,4	41,8
3	наявність мети діяльності	52,3	55,4	64,9	65,8
4	наднормативна активність	36,3	35,2	41,3	40,4
5	комунікативність	60,1	59,4	64,7	66,2
6	сенсомоторні здатності	47,4	48,9	51,3	50,6

Продовження таблиці 2.4

7	рефлексія	27,4	26,1	31,1	32,3
8	організованість	47,6	46,1	60,1	65,4
9	толерантність	45,2	41,4	50,0	52,3
10	емоційна стійкість	32,3	30,6	46,1	45,4

Аналізуючи результати оцінки вихідного рівня сформованості професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури, можна констатувати, що він знаходиться на середньому рівні (біля 60 % – комунікативність, мета діяльності) на низькому – інші якості.

Отримані результати дозволили зробити висновок про те, що важливим складником готовності студента є особистісні якості та фізичний стан.

Далі було з'ясовано ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в цілому, що виявлено в результаті анкетування респондентів контрольної та експериментальної груп.

Аналіз результатів анкетування показує, що різниця у відповідях студентів експериментальної та контрольної груп на поставлені питання незначна. Більшість студентів позитивно ставляться до необхідності вивчення дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів у ВНЗ: КГ – 60,2 %, ЕГ – 61,3 %. На питання: «Чи вважаєте Ви дисципліни базових фізкультурно-спортивних видів важливими для вивчення у ВНЗ?», кількість негативного ставлення респондентів виявилася порівняно невисокою: 9,6 % в КГ і 9,5 % в ЕГ. Кількість студентів, які індиферентно ставляться до даного питання, склала у студентів КГ – 30,2 %, ЕГ – 29,2 %.

В оцінці студентами значущості фізкультурно-спортивної роботи як радикального засобу заповнення дефіциту рухової активності молодого покоління 25,5 % – контрольної і 28,0 % – експериментальної груп, поставилася байдуже до цього питання. Вони в основному відповідали «не знаю, важко відповісти». Негативне ставлення виявилось у 27,1 % – студентів КГ і 26,8 % – ЕГ. Позитивне ставлення до участі в цих видах роботи виявилось у половини респондентів: 47,5 % КГ і 45,2 % ЕГ.

Результати проведеної діагностики дозволили констатувати, що позитивне ставлення до використання різноманітних форм фізкультурно-спортивної роботи в фізичному вихованні школярів мають

37,2 % студентів КГ та 37,8 % ЕГ. 34,6 % респондентів КГ і 30,1 % ЕГ вважали, що це не є ефективним засобом у вихованні учнів. 28,2 % студентів в КГ та 32,1 % ЕГ не висловили певного інтересу до цього питання.

Підтримка фізкультурно-спортивних традицій українського народу викликала позитивне ставлення в однієї третини опитаних студентів – 38,4 % КГ і 39,0 % – ЕГ. Індиферентне ставлення проявлялося у 40,5 % КГ і у 41,4 % ЕГ. Ставилися негативно: 21,1 % студентів – в КГ і 19,6 % – ЕГ.

До самоосвіти в питаннях фізкультурно-спортивної діяльності позитивне ставлення в КГ проявили 24,3 % студентів і 23,6 % – у ЕГ. Індиферентне – спостерігалось у 56,5 % студентів КГ і у 56,0 % – ЕГ. Проявили негативне ставлення до цього питання 19,2 % КГ і 20,4 % – ЕГ.

У процесі дослідження мети фізкультурно-спортивної діяльності спостерігалось переважання особистого фізичного вдосконалення для збереження здоров'я, поліпшення статури, розвитку фізичних якостей, відпочинку та розваг. Більшість студентів не прагнули стати чемпіонами. Це свідчить про відсутність мотивації у студентів на досягнення високих результатів під час участі в спортивних змаганнях.

При аналізі рівня інтересу студентів до певних видів спорту спостерігається однаково значний інтерес до ігрових видів спорту, як традиційних, так і нетрадиційних (КГ – 67,4 % юнаків і 51,2 % дівчат, ЕГ – 75,3 % юнаків і 48,0 % дівчат), а найнижчий – до гімнастики і легкої атлетики (КГ – 5,7 % юнаків і 9,8 % дівчат).

Найбільший інтерес юнаки КГ і ЕГ проявили до ігрових видів спорту, дівчата КГ і ЕГ – гімнастики, найменший – юнаки КГ і ЕГ – гімнастики, дівчата КГ і ЕГ – ігрових видів спорту.

Отже, інтерес студентів до спортивно-масових заходів залежить від видів спорту, включених в їх програму. Найбільший інтерес викликають нетрадиційні види спорту, а також проявляється інтерес до традиційних видів спорту та участі в змаганнях.

Аналіз даних таблиці доводить, що студенти КГ і ЕГ проявляють бажання брати участь у змаганнях, зокрема з нетрадиційних видів спорту.

Разом з тим дослідження показали, що студенти виявляють великий інтерес до спортивно-масових заходів і різних аспектів їх проведення. Студенти виявляють підвищену зацікавленість до місця проведення спортивно-масового заходу.

Отже, резюмуючи вищевикладене, можна відзначити таке:

1. Студенти переважно користуються інформацією про фізичну культуру і спорт, а різні види фізкультурно-спортивної діяльності на практиці активно студентами не використовуються.

2. Обмежене уявлення студентів про гуманістичний потенціал спорту відображається на тих цілях, які вони ставлять перед собою під час занять фізичними вправами, переважно розвиток фізичних якостей та покращення життєвих показників. Значно рідше ставиться завдання використовувати ці заняття для формування і розвитку моральних, естетичних, творчих, інтелектуальних якостей і здібностей, спілкування з людьми, природою тощо.

3. На думку студентів, фізична культура і спорт займають рівне місце серед видів діяльності, здатних впливати на формування професійних здібностей людини. Проте більшість опитаних студентів вважають, що не всі види спорту здатні позитивно впливати на ці здібності.

4. Оцінки і думки студентів КГ і ЕГ подібні ($P > 0,05$).

Рівень сформованості мотивації до навчально-пізнавальної та фізкультурно-спортивної діяльності виявлявся в процесі спостереження за відвідуванням занять студентів протягом першого семестру навчання, бесід з провідними викладачами, вивчення продуктів навчальної діяльності студентів (конспектів лекцій і матеріалів до семінарських занять, результатів поточного і проміжного контролю).

Також використовувався тест-опитувальник, який дозволяє діагностувати вираженість мотиваційної спрямованості студентів.

Спираючись на сучасні уявлення про сутність мотивації та класифікації мотивів [297; 349], виділено три основні групи мотивів: мотиви досягнення успіху, мотиви уникнення неприємних ситуацій, амбівалентні мотиви.

У ході перевірки рівня сформованості мотивів навчально-пізнавальної та фізкультурно-спортивної діяльності студентів отримано такі результати: у студентів КГ і ЕГ біля 70 % студентів переважали мотиви уникання неприємностей та амбівалентні мотиви.

Дані виконаних завдань з визначення вихідного рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за мотиваційно-ціннісним критерієм за допомогою методів: поточного спостереження, педагогічних ситуацій, експлікації, опитування, аналізу результатів спортивно-ігрової діяльності, тестування показано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Виконані завдання з визначення вихідного рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
Бал 5	–	–	–	–
Бал 4	3	1,7	5	2,6
Бал 3	65	36,1	75	39,7
Бал 2	112	62,2	109	57,7
Всього	180	100	189	100

На основі цифрових даних таблиці 2.5 визначимо середньоарифметичну величину для контрольної та експериментальної груп за формулою:

$$H^0 = \bar{x} = \frac{1}{n}(x_1n_1 + x_2n_2 + x_3n_3 + x_4n_4 + x_5n_5) \quad \dots\dots(2.2)$$

де H^0 – узагальнений рівень сформованості готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності,

x – середньоарифметична величина,

x_i – бали,

n_i – повторюваність балів,

n – кількість студентів у групі.

Отже, узагальнений рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм в контрольній групі складає (в балах) $H_k^0 = 2,39$; експериментальній – $H_e^0 = 2,45$. Різниця між ними становить 1,2 %, що не впливає на результативність отриманих даних.

Вихідний рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за інтелектуально-пізнавальним критерієм передбачав виявлення знань: сутності процесу фізичного виховання, основних методів і засобів фізичної культури та фізичного виховання, значення і можливостей використання заходів фізкультурно-спортивної роботи в фізичному вихованні дітей шкільного віку, значення

використання традицій українського народу в фізичному вихованні учнів.

З метою виявлення ступеня теоретичної готовності студентів було зроблено спробу визначення сформованості технологічних знань, необхідних для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Для цього використовувалися діагностичні завдання, які включають в себе комплекс проектних питань, що стосуються окремих сторін шкільної фізкультурно-спортивної діяльності. Студентам пропонувалося відповісти на питання про сутність фізкультурно-спортивної діяльності, особливості фізкультурно-спортивних заходів, умови, що забезпечують оздоровчий ефект від фізкультурно-спортивної діяльності. Крім того, пропонувалося виділити фізкультурно-спортивні заходи, що вимагають щоденного здійснення в режимі навчального дня функціонування загальноосвітнього навчального закладу.

Наявність системи технологічних знань перевірялася в процесі тестування з питань, що стосуються теоретичних основ, техніки і методики навчання окремим руховим діям, а також фізкультурно-спортивної термінології.

Описуючи техніку виконання гімнастичних вправ, студенти повинні були описати гімнастичні елементи, які належать до нормативів масових розрядів. Наприклад: опишіть техніку виконання таких гімнастичних елементів – «переворот вперед з однієї на дві», «переворот вперед з двох на дві», «рондат», «фляк», «сальто вперед з розбігу», «стійка на руках махом однієї і поштовхом іншої» тощо. Кожен студент отримав по десять питань. Відповідь вважалася правильною, якщо опис техніки виконання гімнастичного елементу було викладено послідовно, з використанням гімнастичної термінології. Якщо відповідь не відповідала цим вимогам, вона вважалася неправильною.

Для з'ясування рівня методичної готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності використано метод експертних оцінок. Кожному студенту запропоновано описати методику навчання чотирьом гімнастичним елементам, що відповідають програмі масових розрядів зі спортивної гімнастики. Відповідь вважалася правильною, якщо студент обгрунтовано пояснював, який метод навчання слід використовувати (цілісного або часткового розучування вправи), послідовно описував застосування «базових» і «підвідних» вправ, а також прийоми допомоги, які необхідні для більш швидкого і

якісного оволодіння гімнастами елементом. В якості експертної групи виступали викладачі.

Для виявлення знання термінології студентам запропоновано дати визначення термінам: що таке «оберт», «переворот», «сальто», «перекид», «вис», «упор», «міст», «шпагат» тощо.

Результати сформованості технологічних і методичних знань про фізкультурно-спортивну діяльність показано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результат сформованості у студентів технологічних та методичних знань фізкультурно-спортивної діяльності, %

№ п/п	Питання	Відповіді	Групи	
			КГ	ЕГ
1.	Що означає термін «фізична культура і спорт»?	Правильно Неповно Неправильно	11,4 28,6 60,0	12,3 27,5 60,2
2.	Назвіть інформаційні канали для отримання знань про фізкультурно-спортивну діяльність	Правильно Неповно Неправильно	16,1 24,3 59,6	15,9 23,8 60,3
3.	Які особливості проведення фізкультурно-спортивних заходів в освітніх закладах?	Правильно Неповно Неправильно	9,4 19,2 71,4	10,1 17,3 72,6
4.	Які умови забезпечують оздоровчий ефект різних фізкультурно-спортивних заходів в освітніх закладах?	Правильно Неповно Неправильно	4,2 16,4 79,4	4,0 18,2 77,8
5.	Які із фізкультурно-спортивних заходів повинні проводитися в освітніх закладах щодня?	Правильно Неповно Неправильно	9,3 21,1 69,6	8,4 19,6 72,0
6.	З якою метою проводяться фізкультурні хвилинки на уроках?	Правильно Неповно Неправильно	13,4 31,1 55,5	10,8 29,6 59,6
7.	Які обов'язкові вправи повинні входити в комплекс гімнастики до навчальних занять?	Правильно Неповно Неправильно	6,1 12,4 81,5	7,0 10,2 82,8
8.	Наведіть приклади рухомих ігор, які використовуються на перервах в ЗНЗ	Правильно Неповно Неправильно	9,4 15,1 75,5	10,1 13,6 76,3
9.	Які основну функції фізичної культури характерні для фізкультурно-спортивної діяльності?	Правильно Неповно Неправильно	4,2 10,8 85,0	4,4 9,3 86,3
10.	Назвіть основні засоби, які використовуються при проведенні «Днів здоров'я?»	Правильно Неповно Неправильно	5,3 10,6 84,1	6,1 9,4 84,5

Результати опитування свідчать про досить низький рівень знань студентів про фізичну культуру і спорт: 60,0 % студентів КГ і 60,2 % ЕГ відповіли неправильно і 28,6 % студентів КГ і 27,5 % ЕГ – неповно. Подібні результати отримано на інші діагностичні питання, пов'язані зі специфікою фізкультурно-спортивної діяльності. Найнижчі результати отримали знання студентів про засоби проведення фізкультурно-спортивних заходів в освітніх закладах (84,1 % неправильних відповідей студентів КГ і 84,5 % ЕГ); функції фізкультурно-спортивної діяльності в освітніх закладах (85,0 % неправильних відповідей студентів КГ, 86,3 % – ЕГ); обов'язкові фізкультурно-спортивні вправи (81,5 % – неправильних відповідей студентів КГ, 82,8 % – ЕГ). Характерно, що більшість студентів фактично ототожнювали фізкультурно-спортивну діяльність з фізичним вихованням. Технологічні та методичні знання про фізкультурно-спортивну діяльність, оцінені нами як низькі.

Одне з питань залучення студентів до участі в спортивно-масових заходах пов'язане з поінформованістю про них. Більшість студентів відзначили однаково низькою оцінкою (КГ – 59,6 %, ЕГ – 60,3 %) всі основні канали інформації про спортивно-масові заходи у ВНЗ.

На перше місце в рейтингу студенти КГ та ЕГ ставлять інформацію про результати виступу у змаганнях, про церемонію відкриття і закриття спортивно-масового заходу, про події під час проведення спортивно-масових заходів.

Резюмуючи вищевикладене, можна відзначити таке:

1. Інтерес і увагу до спортивно-масових заходів проявляє незначна частина студентів. Цей інтерес носить характер фактологічної інформації, що не сприяє залученню студентів до участі в цих заходах.

2. Найбільший інтерес викликають нетрадиційні види спорту, також виявлено підвищений інтерес до ігрових видів спорту. Однак не беруть участі в спортивно-масових заходах 18,3 % юнаків і 36,4 % дівчат КГ, 15,4 % юнаків і 46,7 % дівчат ЕГ, в змаганнях – 41,4 % юнаків і 70,2 % дівчат КГ, 32,8 % юнаків і 59,3 % дівчат ЕГ.

3. Інформації про спортивно-масові заходи по таким каналам, як телебачення, радіо, заняття фізичною культурою в спортивній секції, явно недостатньо для популяризації подібних заходів.

4. Оцінки і думки студентів КГ і ЕГ подібні ($p > 0,05$).

Діагностичне дослідження проводилося в напрямі самооцінки студентами своєї готовності до проведення фізкультурно-спортивної роботи в школі, ставлення до занять з фізичної культури.

Для визначення рівня готовності майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах виявлено наявність у них теоретичних знань про: особливості розвитку дітей шкільного віку, тижневий обсяг необхідної рухової активності учнів загальноосвітніх навчальних закладах в залежності від віку, форми фізкультурно-спортивної роботи, значення фізичної підготовки студентів для оволодіння ними необхідним обсягом знань, умінь і навичок в організації та проведенні фізичного виховання школярів (зокрема, різних заходів фізкультурно-спортивної роботи).

На питання: «Назвіть анатомо-фізіологічні і психолого-педагогічні особливості дітей шкільного віку?» 92,7 % анкетованих КГ і 91,4 % – ЕГ відчували утруднення у відповіді і найчастіше вибирали варіанти: «не знаю», «важко відповісти». 7,3 % КГ і 8,6 % ЕГ показали незначні знання: відповіді давалися не повні і поверхневі.

На питання: «Яку тижневу кількість годин повинна становити рухова активність учнів загальноосвітніх навчальних закладів?» 98,4 % ЕГ і 97,2 % КГ мали віддалене уявлення про тижневу рухову активність школярів, у відповідях зустрічалися великі розбіжності: від одного разу на тиждень до щоденних занять. В уявленні окремих студентів під руховою активністю маються на увазі уроки фізичної культури і ранкова гігієнічна гімнастика. Перерахувати форми фізкультурно-спортивної роботи не змогла значна частина анкетованих студентів і в експериментальній, і в контрольній групах. До форм фізкультурно-спортивної роботи віднесли в основному: легкоатлетичні кроси, змагання з видів спорту, навчально-тренувальні заняття в секціях, естафети, дні здоров'я, олімпіади, ігри, «Веселі старты». Відповіді респондентів дозволяли зробити висновок, що значна частина з них має віддалене уявлення з цього виду робіт. На наш погляд, це пов'язано з тим, що, по-перше, студенти не розуміють значення понять «фізкультурно-спортивна робота» і «спортивно-масова робота», їх сутності та змісту, по-друге, ці види робіт не мали широкого застосування в процесі фізичного виховання при навчанні їх в ЗНЗ та ВНЗ.

Студенти вважають, що при організації та проведенні заходів фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних

зкладах необхідно використовувати національні традиції. У цьому впевнені менше половини анкетованих, а саме, 21,8 % в КГ і 22,4 % в ЕГ. Визнали, що в цьому немає необхідності в контрольній – 52,0 %, в експериментальній групі – 50,7 %. Відповіли «не знаю» в контрольній – 26,2 %, в експериментальній групі – 26,9 %.

Більше половини респондентів контрольної групи – 58,0 % та 60,2 % експериментальної відзначали, що на заняттях фізичної культури у ВНЗ немає необхідності звертатися до питань фізичної підготовки для оволодіння студентами спортивно спрямованих знань, умінь і навичок. Менше половини студентів контрольної (17,3 %) і експериментальної (15,1 %) груп вважали, що на прикладну фізичну підготовку у ВНЗ слід звернути відповідну увагу. Однакова кількість опитаних – по 24,7 % вибрали відповідь «не знаю».

Отримані відповіді оцінювалися за 5-бальною шкалою. Рівень знань студентів в галузі фізичного виховання визначався на основі оцінки кожного з анкетованих. Середня арифметична оцінка знань студентів виводилася з суми всіх балів їх відповідей.

Отже, рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за інтелектуально-пізнавальним критерієм в контрольній групі складає (в балах) $N_k^0=2,54$; експериментальній – $N_e^0= 2,52$. Різниця між ними становить 0,4 %, що не впливає на результативність отриманих даних.

Оцінка *діяльнісно-практичного критерію* здійснювалася за рівнем сформованості умінь: підбирати, правильно записувати і послідовно розташовувати фізичні вправи, оцінювати вплив фізичних вправ на організм; організовувати власну діяльність і поведінку; організовувати діяльність і поведінку учнів; використовувати спортивну термінологію, володіти словом, голосом поєднувати показ і пояснення завдання; аналізувати і оцінювати свою діяльність, аналізувати діяльність учнів; використовувати різні способи проведення занять (за показом, за оповіданням, за показом і розповіддю, ігровим методом, імітаційними вправами).

Також оцінювалися вміння проводити рухливі ігри та вправи.

Визначався рівень технічної готовності студентів за видами рухової діяльності за допомогою спостереження. Для оцінювання техніки виконання вправ використовувалася методика Г. Мейксон, Г. Богданова [272], доповнена А. Дорошенко [271], яка включала опис техніки основних рухів, класифікацію еталонних вимог і типові

помилки, що зустрічаються в практиці фізкультурно-спортивних вправ у загальноосвітніх навчальних закладах. Крім того, виявлялася поведінка студентів у спортивній команді. Оцінювання проводилося за п'ятибальною шкалою.

Діагностика діяльнісно-практичного критерію здійснювалася за базовими показниками.

Для того, щоб з'ясувати теоретичний рівень сформованості уміння організувати, спрямовувати, контролювати фізкультурно-спортивну діяльність, проведено опитування студентів. У ході опитування з'ясовувалися знання студентів про те, що являє собою процес педагогічного управління, в чому його особливості? Кожен студент отримав по чотири питання, на які необхідно було максимально докладно відповісти: «Які прийоми може використовувати педагог в фізкультурно-спортивному процесі?», «Які види сигналів існують для залучення уваги студентів, якими з них раціональніше користуватися при підвищеному шумовому фоні?», «Яке місце в залі необхідно зайняти, щоб контролювати кілька підгруп одночасно?», «Які організаційні заходи проводяться на початку тренування?» тощо.

Для того, щоб з'ясувати теоретичний рівень готовності володінням спортивно-педагогічними технологіями, проведено тестування студентів.

Для визначення рівня володіння студентами спортивно-педагогічними технологіями змодельована ситуація, в якій кожен студент по черзі виступав у ролі педагога і в ролі учня. Перед студентами ставилося завдання навчити одному гімнастичному елементу. Вони на практиці повинні були продемонструвати вміння надавати різні види допомоги, а також прийоми страховки. Для цього підбиралися відомі всім гімнастичні елементи, що входять до програми масових розрядів.

Для того, щоб виявити рівень сформованості умінь дидактичної обробки навчального матеріалу, студентам запропоновано завдання: письмово викласти пояснення техніки виконання відомого всім з загальноосвітнього навчального закладу гімнастичного елементу. Пояснення повинно було будуватися з урахуванням інтелектуальних особливостей учнів.

Для з'ясування рівня володіння стилями педагогічного спілкування, методами виховання змодельовано низку педагогічних ситуацій (вміння використовувати різні стилі спілкування залежно від педагогічного завдання). Студентам необхідно було, наприклад:

навести порядок в строю; переконати учня не боятися виконати гімнастичний елемент; спонукати дитину продовжити виконання навантажувального елемента на фоні значного стомлення тощо.

Студентам необхідно було знайти такі слова і вибрати таку інтонацію та жестикуляцію, які сприяли б успішному вирішенню педагогічного завдання.

Для виявлення рівня сформованості практичних умінь кожен зі студентів провів частину тренувального заняття з гімнастами.

Для виявлення рівня володіння адекватною професійною оцінкою і самооцінкою використано метод експертних оцінок. На звичайне тренувальне заняття запрошені студенти в якості спостерігачів. Після закінчення заняття студенти запрошені в аудиторію для того, щоб проаналізувати дії вчителя в різних ситуаціях. Для виявлення адекватної самооцінки студентам запропоновано оцінити результати проведених ними фрагментів тренувальних занять.

Для виявлення рівня сформованості вміння виявити і усунути допущені помилки в фізкультурно-спортивній діяльності студентам запропоновано опис тренувальної ситуації. На тренуванні, в першій її половині, удосконалювався акробатичний елемент «фляк», у другій половині проводилося навчання акробатичного елемента «сальто назад». У результаті гімнасти стали допускати помилки, виконуючи сальто назад (надмірно високий мах руками, нахил голови назад, нахил плечей назад під час стрибка). Студенти повинні були виявити причину появи помилок, знайти способи їх подолання.

Для виявлення рівня володіння наявними способами оцінки досягнутих результатів (вміння об'єктивно оцінити результати вихованців, співвідносячи отримані результати з їх реальними можливостями) змодельовано педагогічні ситуації тренувального процесу. У ролі учня виступав один зі студентів, можливості якого були відомі спостерігачам. Студенти спостерігали за процесом навчання новому гімнастичному елементу, в якому було навмисно допущено три помилки. У кінці заняття вони повинні були оцінити результат освоєння нового елемента. Вивчався гімнастичний елемент на брусах «стійка на плечах». У кінці заняття студент досить впевнено тримався в стійці на плечах із зігнутими ногами, проте, намагаючись випрямити ноги, він допускав низку помилок, які вели до падіння.

Для виявлення рівня сформованості практичних умінь у суддівстві студентам показано відеозапис вправи на перекладині.

Вони повинні були оцінити виступ гімнаста, поставивши йому оцінку за 10-ти бальною шкалою.

Уміння здійснювати спортивно-педагогічну діагностику учнів перевірялося в ході педагогічного тестування. У тест було включено десять питань, наприклад:

– за критеріями відбору дітей в секцію гімнастики: «Які типи статури кращі для занять гімнастикою (мезоморфні, брахіморфні тощо)?»; «Які показники статури дітей необхідно враховувати?»;

– за методиками оцінки особливостей, статури: ваго-ростовий показник; відносна довжина кінцівок; відносна ширина плечей і таза, природні вигини хребта, розвиток мускулатури жирових відкладень тощо;

– за методиками оцінки рухових якостей (сила, гнучкість, швидкісно-силові якості, координація тощо);

– за критеріями оцінки результатів для дітей різного віку.

Для визначення практичних навичок запропоновано здійснити діагностику конкретної дитини для оцінки рівня розвитку у неї рухових якостей, дати прогноз задатків і здібностей до занять спортивною гімнастикою.

Для визначення знань про уміння раціонально конструювати і моделювати фізкультурно-спортивну діяльність залежно від рівня розвитку функціональних можливостей учнів проведено опитування (десять питань). Наприклад, «Що таке оперативне планування?», «Як досягається наступність занять?», «Які корективи необхідні при плануванні заняття, якщо гімнасти не можуть освоїти досліджуваний елемент?», «Розвиток яких рухових якостей можна здійснювати на одному занятті?». На кожне питання давалося кілька варіантів відповідей, з яких необхідно вибрати правильну.

Для визначення практичних навичок конструювання фізкультурно-спортивної діяльності залежно від рівня розвитку функціональних можливостей учнів, кожному студенту запропоновано завдання – спланувати фізкультурно-спортивну діяльність при заданій сукупності вихідних умов. Наприклад: спланувати кілька занять, основною метою яких є навчання перевероту в сторону за умови нестабільного виконання стійки на руках; навчання підйому силою з висі на кільцях тощо.

Результати визначалися методом експертних оцінок, які представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Рівні сформованості у студентів умінь
здійснювати фізкультурно-спортивну діяльність**

Показники	% студентів, які досягли рівня готовності					
	низький		середній		високий	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Уміння організувати, спрямовувати, контролювати фізкультурно-спортивну діяльність	84,3	84,2	9,5	10,4	6,2	5,4
Володіння спортивно-педагогічними технологіями	91,4	91,4	6,3	5,9	2,3	2,7
Уміння дидактичної обробки навчального матеріалу	90,6	90,6	6,4	6,1	3,0	3,3
Володіння стилями педагогічного спілкування, методами виховання	94,0	94,1	4,2	4,4	1,8	1,5
Володіння адекватною професійною оцінкою і самооцінкою	94,4	94,2	4,0	4,1	1,6	1,7
Уміння виявити і усунути допущені помилки в фізкультурно-спортивній діяльності	88,4	88,3	7,3	7,1	4,3	4,6
Володіння наявними способами оцінки досягнутих результатів	92,3	92,1	5,4	5,0	2,3	2,9
Уміння здійснювати спортивно-педагогічну діагностику	94,7	94,7	3,4	3,9	1,9	1,4
Уміння раціонально конструювати та моделювати фізкультурно-спортивну діяльність	95,8	95,6	3,0	3,1	1,2	1,3

Аналіз даних таблиці доводить, що студенти КГ на 91,8 % та ЕГ на 91,7 % знаходяться на низькому рівні.

Щоб отримати більш повну картину фізичного здоров'я студентів, досліджувалася їх рухова підготовленість.

Для визначення вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загально-освітніх навчальних закладах проведено тестування.

Результати тестування занесено до таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Результати тестування готовності студентів до проведення уроків
з фізкультурно-спортивною спрямованістю**

Групи питань	Варіанти відповідей	КГ	ЕГ
1. Які форми організації учнів на уроках з фізкультурно-спортивною спрямованістю Ви вважаєте найбільш прийнятними?	1. самостійні заняття під контролем вчителя	52,5	50,3
	2. самостійні заняття без керівництва вчителя	17,9	19,6
	3. заняття в позашкільних установах	29,6	30,1
2. Які вимоги, що висувуються до планування уроків, Ви вважаєте найважливішими?	1. відповідно до шкільної програми	39,4	40,1
	2. відповідно до індивідуальних особливостей дітей	13,1	12,3
	3. відповідно особистих переваг школярів у виборі матеріалу	13,1	14,0
	4. відповідно стану здоров'я школярів	34,4	33,6
3. За рахунок чого можна внести різноманітність в хід уроку при недостатньо розвиненій матеріально-технічній базі ЗНЗ і відсутності інвентарю?	1. включення в урок рухливих ігор	43,9	42,3
	2. включення в урок нетрадиційних вправ і видів спорту	19,7	21,6
	3. теоретичні заняття	36,4	36,1
4. Яку кількість рухливих ігор Ви могли б використовувати при проведенні уроків з фізкультурно-спортивною спрямованістю?	1. менше 5	75,4	80,2
	2. 5–10	21,3	15,1
	3. 11–15	3,3	4,7
	4. більше 15	–	–
5. Які засоби контролю Ви вважаєте найбільш оптимальними при проведенні уроків з фізкультурно-спортивною спрямованістю, в тому числі засоби контролю фізичної підготовленості?	1. самоконтроль	10,8	9,4
	2. диференційоване тестування фізичних можливостей	20,8	21,3
	3. виконання програмних контрольних нормативів	21,8	22,2
	4. відвідуваність занять	31,5	29,6
	5. медичний контроль	15,1	17,5
6. Які прийоми на Ваш погляд найбільш ефективно підтримують мотивацію і позитивне ставлення школярів до уроків з фізкультурно-спортивною спрямованістю?	1. виставлені оцінки за урок	37,6	34,7
	2. заохочення або осуд, записані в щоденник учня	9,6	8,9
	3. похвала школяра за «творчу» активність на уроці	52,8	56,4
7. Чи потрібно впливати на хід уроку, якщо виявляється, що план уроку вимагає корективи?	1. да	60,4	57,1
	2. ні	14,6	15,9
	3. не знаю	25,0	27,0

Аналіз даних таблиці показує, що фізкультурно-спортивна діяльність, яка включає фізичні вправи та ігрову діяльність, що використовуються для активного відпочинку, припускає велику самостійність студентів у виборі форм проведення занять, вільне самовираження в діяльності і реалізацію їх творчих здібностей. Проведений нами аналіз даних анкетування показав, що тільки 29,6 % студентів КГ та 30,1 % ЕГ називають самостійні заняття найбільш прийнятною формою організації фізкультурно-спортивної діяльності.

52,5 % студентів КГ та 50,2 % ЕГ вважають, що при організації і проведенні уроків з фізкультурно-спортивною спрямованістю повинні знаходитися під контролем вчителя. Проте вони можуть займатися самостійно, але за заздалегідь спланованою учителем схемою уроку.

Для вирішення головних завдань уроків з фізкультурно-спортивною спрямованістю, їх планування має здійснюватися відповідно до особистих переваг школярів у виборі матеріалу. У результаті анкетування виявлено, що так вважає тільки 17,9 % студентів КГ та 19,7 % ЕГ.

З наявних видів фізичної активності, що мають виражений спортивний характер, які можна використовувати на уроках в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі, студенти виділяють рухливі ігри. До такої самої думки прийшли 75,4 % студентів КГ та 80,2 % ЕГ, які при проведенні уроків із фізкультурно-спортивною спрямованістю могли б використовувати менше 5 рухливих ігор, що, на нашу думку, на початковому етапі організації уроків в такій формі цілком достатньо.

Найбільш оптимальними засобами контролю на уроках із фізкультурно-спортивною спрямованістю 31,5 % студентів КГ та 29,6 % ЕГ називають виконання програмних контрольних нормативів. 21,8 % КГ та 22,2 % ЕГ віддають перевагу тестуванню фізичних можливостей учнів.

Проведення уроків із фізкультурно-спортивною спрямованістю передбачає розвиток особистості школярів в процесі їх самодіяльних ініціатив. Похвала школярів за творчу активність є найбільш ефективним засобом підтримки позитивного ставлення школярів до уроку. Так вважає 52,8 % студентів КГ та 56,4 % ЕГ.

Хід уроків із фізкультурно-спортивною спрямованістю може бути змінений, якщо виявляється, що його план вимагає корективи. Це важливо для досягнення головного завдання уроку. До такої думки дійшло 60,4 % студентів КГ та 57,1 % ЕГ.

Для того, щоб виявити загальний рівень сформованості педагогічних умінь студентів у фізкультурно-спортивній діяльності сумарна оцінка за вміння визначалася як виражене у відсотках відношення суми отриманих студентами балів до суми максимальних балів за всі необхідні вміння в цілому.

На основі використання запропонованих вище методик (опитування, анкетування, тестування в КГ і ЕГ отримано узагальнювальні результати вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах за діяльнісно-практичним критерієм, які відображено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Виконані завдання з визначення вихідного рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за діяльнісно-практичним критерієм (констатувальний експеримент)

Бали	КГ		ЕГ	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
Бал 5	–	–	–	–
Бал 4	11	6,1	13	6,9
Бал 3	67	37,2	78	41,3
Бал 2	102	56,7	98	51,8
Всього	180	100	189	100

Отже, виконані завдання з визначення вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності за діяльнісно-практичним критерієм в контрольній групі складають (в балах): $N_k^0 = 2,49$; експериментальній – $N_e^0 = 2,55$.

Різниця між ними становить 1,2 %, що не впливає на результативність отриманих даних.

Проведене дослідження з визначення рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за критеріями дозволило узагальнити отримані дані, які відображено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Узагальнені показники вихідного рівня готовності
студентів до фізкультурно-спортивної діяльності
в загальноосвітніх навчальних закладах за критеріями
(констатувальний експеримент)**

Групи	Критерій					
	МЦ		ІК		ДП	
	бали	%	бали	%	бали	%
КГ	2,39	47,8	2,54	50,8	2,49	49,8
ЕГ	2,45	49,0	2,52	50,4	2,55	51,0

Аналіз даних таблиці доводить, що середньоарифметичне МЦ_к сформованості готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в контрольній групі складає 2,39 бала, що становить 47,8 %, ІК_к – 2,54 (50,8 %), ДП_к – 2,49 (49,8 %), у експериментальній групі: МЦ_е – 2,45 (49,0 %), ІК_е – 2,52 (50,4 %), ДП_е – 2,55 (51,0 %).

Отримані дані свідчать, що готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм в контрольній групі складає 47,8 %, експериментальній – 49,0 %, що відповідає низькому рівню. Готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за інтелектуально-пізнавальним критерієм в контрольній групі складає 50,8 %, експериментальній – 50,4 %. Це показники середнього рівня. Готовність студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за діяльнісно-практичним критерієм в контрольній групі знаходиться на низькому рівні – 49,8 %, експериментальній, середньому – 51,0 %.

Порівняльний аналіз вихідних рівнів готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за критеріями доводить, що між ними існує незначна відмінність. Для її перевірки на достовірність застосуємо критерій К. Пірсона, який обрахуємо за формулою:

$$\chi_0^2 = \sum \frac{(n'_e - n'_k)^2}{n'_k}, \dots\dots\dots(2.3)$$

де n'_e – показники ЕГ,

n'_k – показники КГ.

Розрахунок критерію К. Пірсона показав, що за мотиваційно-

ціннісним критерієм він складає 4,28, інтелектуально-пізнавальним – 1,36, діяльнісно-практичним – 7,81. Отримані дані доводять, що на результати сформованості готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності у процесі констатувального етапу експерименту впливали випадкові чинники.

З результатів добре видно наявність середнього рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями у експериментальній та контрольній групах, низького – за мотиваційно-ціннісним та невелику різницю показників між ними. Різниця в контрольній групі між мотиваційно-ціннісним та інтелектуально-пізнавальним критеріями складає 3,0 %, діяльнісно-практичним – 2,0 %; у експериментальній групі відповідно 1,4 % та 2,0 %. Це означає, що між рівнями готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями значної різниці немає.

За результатами проведеного констатувального експерименту узагальнено показники вихідного рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності та проведено їх розподіл за рівнями, який показано в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Вихідні рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах (констатувальний експеримент)

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група	Різниця, %
Низький	102 (56,7 %)	99 (52,4 %)	4,3
Середній	76 (42,2 %)	85 (45,0 %)	-2,8
Високий	2 (1,11 %)	5 (2,6 %)	-1,5

Констатувальний етап експерименту показав, що переважає низький рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями в експериментальній та контрольній групах.

На основі аналізу матеріалів констатувального експерименту

можна зробити такі висновки.

1. Переважно більшість студентів відчують труднощі при організації та проведенні фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Це пов'язано з традиційним підходом у ставленні студентів педагогічних ВНЗ до фізичної культури.

2. При формуванні у студентів педагогічних умів приділяється недостатня увага теорії і методиці фізичного виховання як в процесі вивчення фахових дисциплін, так і в період проходження педагогічних практик. А отже студенти мають недостатню практичну і методичну підготовку до фізкультурно-спортивної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Студенти не знайомі з нормативними документами з фізичного виховання школярів.

Отже, отримані результати констатувального експерименту дозволили зробити такі висновки:

- у студентів не сформована потреба в регулярних самостійних заняттях фізичними вправами з метою самовдосконалення;
- при вирішенні запропонованих завдань у них не вистачає технологічних та методичних знань;
- у студентів не сформовані мотивація і професійно-педагогічна спрямованість на практичну участь у фізичному вихованні школярів;
- слабо розвинені у них вміння фізкультурно-спортивної роботи з учнями;
- не сформований інтерес до використання національної культури і традицій українського народу в фізичному вихованні молодого покоління;
- не сформоване вміння використовувати знання в конкретних діях та в інших типах завдань.

Причину такого становища вбачаємо у відсутності ефективних мотивів і стимулів до активної участі студентів в реалізації фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

РОЗДІЛ 3.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

На сьогодні жодне наукове дослідження не здійснюється без його моделювання. Під «моделюванням» науковці розуміють: метод дослідження об'єктів з використанням моделей; побудову моделей та відповідне дослідження відображених в ній елементів; спеціально спроектований педагогічний об'єкт, що має необхідний ступінь схожості з вихідним, адекватний цілям дослідження; структуру, яка, відтворюючи об'єкт дослідження, відображає її характеристики, які можна замінити; явище, предмет, знакове утворення чи умовний образ, що перебуває в деякому співвідношенні до об'єкта, який вивчається, і здатний замінювати його у процесі дослідження, надаючи інформацію про об'єкт (С. Аверинцев, Ю. Бабанський, Н. Белікова, С. Гаркуша, С. Гончаренко, Б. Грабовецький, С. Єремєєв, Г. Михайлишин, М. Носко, С. Омельченко, І. Поташнюк, О. Рудницька, З. Черних, В. Штофф [38; 64; 80; 82; 112; 239; 240; 257; 261; 278; 290; 306; 354; 361; 380]).

Як вважає З. Черних, моделювання передбачає можливість шляхом встановлення подібності моделі і оригіналу в певному аспекті, отримати через модель інформацію про оригінал.

Наприклад, встановлюючи подібність моделі і оригіналу за їх структурою, в більшості випадків отримуємо інформацію про функції моделі, виходячи з функцій оригіналу.

Якщо певна структура при дотриманні відносно стабільних умов виконує більш-менш певну однозначну функцію, то одна і та сама функція може виконуватися різними структурами [361, с. 56].

Розроблена у дослідженні модель включає структурні блоки і їх елементи, як цілісну систему, які дозволяють проникнути в сутність досліджуваного процесу, мати про нього певне уявленн.

Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до

фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах представляє собою педагогічну систему, що включає взаємопов'язані структурні блоки: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і оцінно-результативний (рис. 3.1).

Суб'єктом діяльності в цій системі є педагог (викладач), а об'єктом – студент, який займає позиції не пасивного, а активного учасника освітнього процесу, оскільки педагогічна взаємодія, що становить основу будь-якого педагогічного процесу, будується не на суб'єкт-об'єктних, а на суб'єкт-суб'єктних відносинах [361, с. 58].

Методологічно-цільовий блок моделі дозволяє спрямувати подальше дослідження (мета), закласти методологічне підґрунтя (підходи, принципи) узгодити подальші дії у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

В основу проектування моделі, відповідно до її мети, покладені методологічні підходи, що відповідають специфіці розв'язуваної проблеми. До таких підходів, на нашу думку, належать системний, особистісно-діяльнісний, культурологічний та контекстний.

З позиції системного підходу (О. Абдуліна, С. Єремєєв, В. Платонов [1; 112; 282]) підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах сприймається як цілісна система, усі компоненти якої тісно пов'язані та взаємодіють між собою, кожний із яких є теж системним утворенням.

Доцільність застосування системного підходу пояснюється тим, що:

1) особистість студента повинна розвиватися в цілісному інтегрованому педагогічному процесі, в якому всі компоненти максимально взаємопов'язані;

2) відбувається об'єднання зусиль суб'єктів виховання, що сприяє підвищенню ефективності педагогічного впливу;

3) створена система містить традиційні форми і способи побудови діяльності, які впливають на особистість, як правило, більш ефективно, а витрат вимагають менше;

4) спеціально моделюються умови для самореалізації і самовираження особистості студента, педагога, що сприяє їх творчому самовираженню і особистісному зростанню, гуманізації ділових і міжособистісних відносин [109, с. 7].

**Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до
фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти**

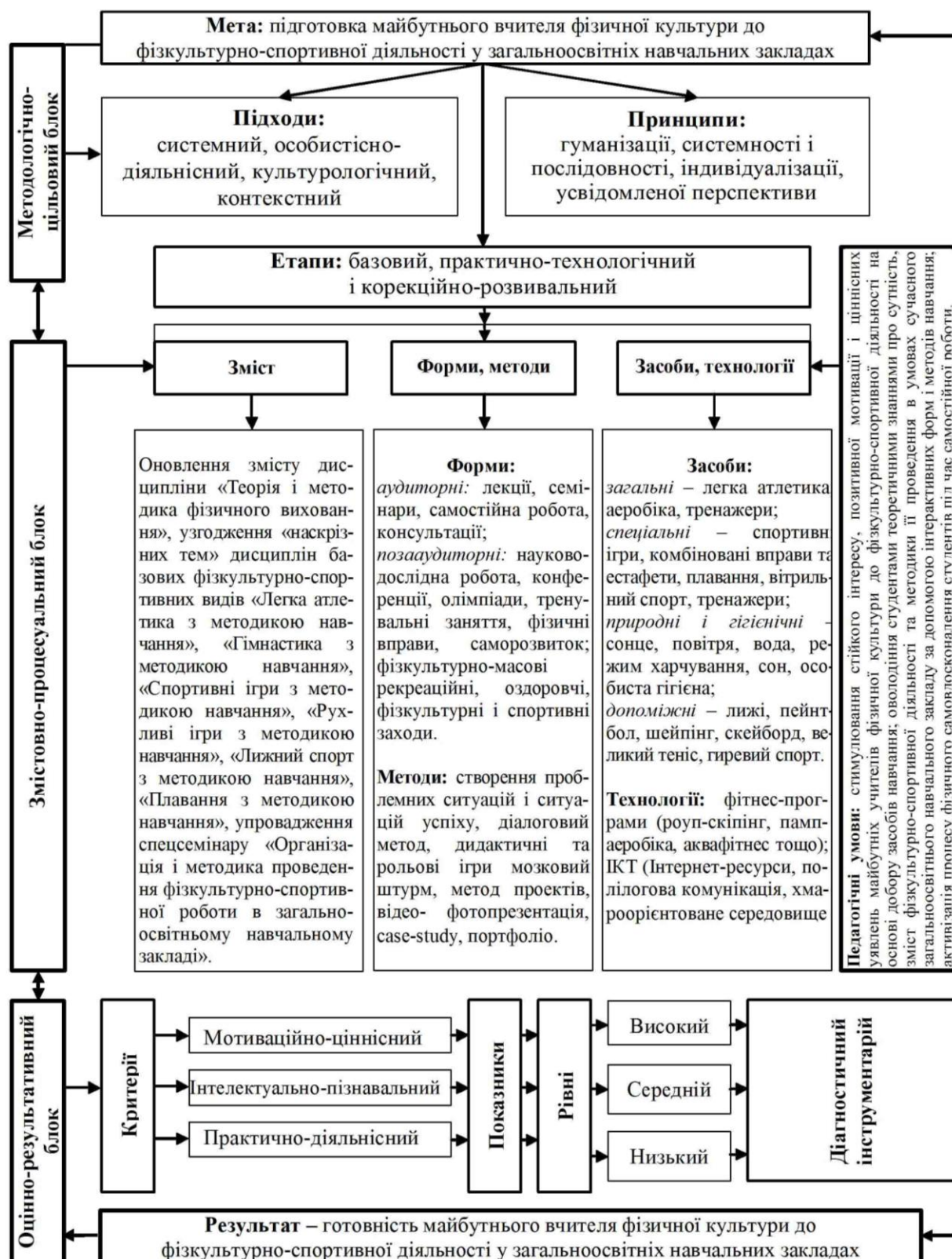

Рис. 3.1. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

Особистісно-діяльнісний підхід (В. Попков, І. Степанов, О. Трофимов [288; 328; 349]) передбачає перетворення студентів в активних суб'єктів професійної підготовки, які не тільки виступають співорганізаторами цього процесу, але й беруть на себе відповідальність за її результати.

У нашому дослідженні вибір особистісно-діялісного підходу обумовлений тим, що він передбачає створення умов для самоактуалізації та особистісного зростання майбутнього вчителя фізичної культури, формування активності студентів за рахунок суб'єкт-суб'єктних відносин з педагогами, єдності зовнішніх і внутрішніх мотивів, а також формування установки на фізичне виховання молодого покоління як особистісно значущої.

Розглядаючи особистісно-діялісний підхід як єдність його особистісного і діялісного складників, відзначимо, що перший співвідноситься з особистісним або, особистісно зорієнтованим (Е. Зеєр, І. Степанов [135; 328]) підходом в освіті. Відповідно до цього підходу в центр освіти ставиться особистість студента, забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов її розвитку, реалізації її природних потенціалів.

Під особистісно зорієнтованим підходом прийнято розуміти методологічну орієнтацію в педагогічній діяльності, що дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечувати і підтримувати процеси самопізнання, самореалізації особистості студента, розвитку його індивідуальності.

У цьому визначенні, виражена сутність підходу і виділені найбільш важливі його аспекти: особистісно зорієнтований підхід є, перш за все, орієнтацією в педагогічній діяльності; він становить собою комплексне утворення, що складається з понять, принципів і способів педагогічних дій; цей підхід пов'язаний з прагненням педагога сприяти розвитку індивідуальності студента, прояву його суб'єктних якостей.

Діялісний аспект особистісно-діялісного підходу означає погляд на педагогічні процеси з позицій теорії діяльності.

Основна ідея діялісного підходу пов'язана не з самою діяльністю як такою, а з діяльністю як засобом становлення і розвитку суб'єктності особистості. Тобто в процесі і результаті використання форм, прийомів та методів виховної роботи, на думку В. Попкова, народжується не «робот», навчений і запрограмований на певний вид діяльності, а людина, здатна вибирати, оцінювати, програмувати,

конструювати ті види діяльності, які адекватні її природі, задовольняють її потреби в саморозвитку, самореалізації [288, с. 67].

Процес формування особистості здійснюється в діяльності та обумовлений якістю останньої, що і становить суть концепції діяльнісного підходу.

Зокрема А. Леонтьєвим відзначається дієва основа особистості, яка складає саме особливу будову діяльностей, в які вона включена, що, в свою чергу, відкриває широкі можливості шляхом моделювання змісту фізкультурної діяльності домогтися дієвих соціально і особистісно потребнісних зрушень у соціальній та біологічній природі особистості [207].

Сутність діяльнісного підходу, на думку О. Трофимова, передбачає організацію і управління цілеспрямованою навчально-виховною діяльністю студента в загальному контексті його життєдіяльності – спрямованості інтересів, життєвих планів, ціннісних орієнтацій, розуміння сенсу навчання і виховання, особистісного досвіду в інтересах становлення суб'єктності студентів [349, с. 64].

Крім того, розгляд сукупної системи діяльності, дозволяє зробити висновок, що спеціально перетворена фізкультурно-спортивна діяльність досить повно відповідає основним методологічним вимогам до провідної діяльності, оскільки в її внутрішній формі виникають і диференціюються інші види діяльності (гра, навчання, праця і спілкування), формуються і перебудовуються психічні, біологічні та фізичні процеси, здійснюються зміни особистості, пов'язані із відповідним віком, соціальними і особистісними потребами.

Культурологічний підхід базується на досвіді і напрацюваннях загальнолюдської й національної культури, що забезпечує спрямування майбутніх учителів фізичної культури на фізкультурно-спортивну роботу у загальноосвітній школі.

Як зазначає І. Нікулін, формування готовності до діяльності та розвиток особистості майбутнього вчителя передбачає взаємозв'язок, взаємовплив і взаємозумовленість структурних компонентів, стійкі закономірні відносини між ними [254, с. 71].

Культурологічний підхід дозволяє розглядати фізичну культуру на широкому загальнокультурному тлі вузівського соціуму, визначаючи інтеграцію особистістю загальної і професійної культури.

На нашу думку, освіта в сфері фізичної культури виступає як умова культурного розвитку особистості майбутнього педагога, зростання творчого потенціалу та індивідуальності.

Контекстний підхід, на думку В. Валієвої, спрямований на аналіз потреби і досягнутого рівня професійної компетентності, постановку цілей та завдань, відбір і редагування матеріалу, створення обстановки, адекватної майбутній професійній діяльності [50, с. 77].

У нашому дослідженні контекстний підхід використано для поєднання навчальної діяльності вчителя фізичної культури із фізкультурно-спортивною, що дозволяє забезпечити послідовне, безперервне і систематичне наближення студента до самостійної майбутньої діяльності.

Методологічні підходи, які відображено у моделі і використано у подальшому дослідженні дали можливість обґрунтувати і відібрати принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, які узгоджують закономірності здійснення навчального процесу та результатами досягнення мети дослідження.

Принцип гуманізації, який використано для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах передбачає звернення до потенціалу людини, перехід від інформаційно-авторитарного забезпечення освітнього процесу до собистісно зорієнтованого, проблемно-евристичного, використання діалогових форм і методів.

Принцип системності і послідовності характеризується викладанням та засвоєнням знань у певній послідовності і системі. Система знань з організації і проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах викладається студентам в тій послідовності, яка визначається внутрішньою логікою навчального матеріалу і пізнавальними можливостями студентів. Процес навчання повинен не тільки забезпечувати засвоєння знань, а й формувати вміння використання їх для подальшої самоосвіти та самовдосконалення в галузі фізичної культури, виділяючи загальні поняття і використовуючи міжпредметні зв'язки.

Принцип індивідуалізації враховує особистісні якості і потребнісно-мотиваційну сферу. Індивідуалізація визначає відбір змісту психолого-педагогічної освіти, розробку навчальних планів і програм, підготовку навчальних посібників і методичних рекомендацій для початківців і досвідчених педагогів, організацію різних форм освоєння майбутніми педагогами фізкультурно-спортивної діяльності,

семінарів, практикумів тощо.

Принцип усвідомленої перспективи дозволяє глибоко розуміти і усвідомлювати як близькі, так і віддалені перспективи навчання. Відповідно до цього принципу, мета підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах є і перспективою і результатом практичної діяльності. Реалізація принципу усвідомленої перспективи в рамках нашого дослідження дозволяє усвідомити дидактичну мету підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах як особистісно значущий результат.

Зазначені вище принципи відображають специфіку освітнього процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Для ефективного здійснення цього процесу необхідна реалізація сукупності всіх перерахованих принципів.

Другим блоком моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах визначено змістово-процесуальний блок, який як і методологічно-цільовий відображає зміст процесу цієї підготовки.

Змістовий складник забезпечується змістом освіти, необхідним для підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності відповідно до конкретних освітніх завдань.

Модель апробована в межах навчальних дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання», дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів «Легка атлетика з методикою навчання», «Гімнастика з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання», спецсемінару «Організація і методика проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах».

Важливим компонентом підготовки студентів ВПНЗ до фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах є форми організації навчально-виховного процесу: аудиторні та позааудиторні.

До традиційних аудиторних форм підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах відносимо: лекції, семінари, практичну, самостійну, індивідуальну роботи, консультації та тради-

ційні позааудиторні форми: педагогічну практику, студентську науково-дослідну роботу, конференції, олімпіади, тренувальні заняття з видів спорту, фізичні вправи в режимі дня, саморозвиток в фізкультурно-спортивної діяльності та у професійній готовності; масові оздоровчі, фізкультурні і спортивні заходи.

Самостійні заняття студентів у фізкультурно-спортивної діяльності дозволяють збільшити загальний час занять фізичними вправами, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, прискорюють процес фізичного самовдосконалення, є одним із шляхів впровадження фізкультурно-спортивної діяльності в побут і відпочинок студентів.

Масові фізкультурно-спортивні заходи оздоровчого та рекреаційного спрямування передбачають широке постійне залучення студентів до регулярних занять, а також розвиток мотивації, інтересу, нахилів до фізкультурно-спортивної діяльності, укріпленню здоров'я, саморозвиток студентів, фізичне самовдосконалення. Ці форми взаємопов'язані, доповнюють одна одну і являють собою єдиний процес фізичного самовдосконалення.

Система організаційно-методичних форм проведення практичних занять у ВНЗ з урахуванням індивідуальних здібностей та потреб, може бути представлена заняттями, побудованими на матеріалі загальнорозвивальних вправ і елементів виду спорту, заняттями з використанням тренажерів, заняттями з елементами спортивних ігор (за вільним регламентом), заняттями з елементами єдиноборств (самозахисту), спортивними танцями, ритмічною гімнастикою, заняттями з елементами лижної підготовки, оздоровчим бігом.

Важливою формою фахової підготовки студентів виступає їх самостійна робота над індивідуальними завданнями і професійна діяльність під час проходження різноманітних видів педагогічної практики.

Педагогічна практика сприяє якісним змінам змістових характеристик усіх компонентів професійної готовності майбутніх фахівців насамперед тому, що дає можливість отримати практичний досвід, виявити основні недоліки, своєчасно внести необхідні корективи в подальшу фахову підготовку [174, с. 11].

У процесі занять з фізичної культури можуть використовуватися різні форми фізичного виховання та масового спорту: традиційна, секційна, змішана або клубна. Проте дієвою вимогою використання цих форм є їх регулярність упродовж навчання у ВНЗ.

Зміст і обсяг відповідних занять з використанням цих організаційних форм визначається відповідними нормами для студентської молоді.

До змістово-процесуального блоку моделі входять методи навчання і виховання. З нашої точки зору, найбільш ефективним і перспективним останніми роками є управлінський підхід до розробки і класифікації методів навчання та виховання. При виборі методів ми спиралися на праці І. Лернера, І. Підласого, М. Сказкіна [208; 285; 317].

Добір як традиційний так і активних методів здійснювався комплексно, що дозволило повною мірою реалізувати зміст навчального процесу в підготовці майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.

У наших дослідженнях ми скористалися класифікацією запропонованою Ю. Бабанським, який виділяє три великі групи методів: методи організації і здійснення діяльності, методи стимулювання і мотивації, методи контролю і самоконтролю [278].

При описі методів фізичного виховання, на наш погляд, слід зупинитися на тих з них, які порівняно недавно були екстрапольовані в сферу фізичного виховання з інших галузей педагогіки і психології та через специфіку освітньої галузі застосовуються в адаптованому вигляді.

Таблиця 3.1

**Методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури
до фізкультурно-спортивної діяльності
у закладах загальної середньої освіти**

Підстави	Групи методів	
	Найменування	Різновиди
1. За джерелом інформації	словесні (слово)	лекція-бесіда, розповідь, пояснення, інструкція, дискусія, робота з текстом тощо
	наочні (образ)	ілюстрація, демонстрація, спостереження та ін.
	практичні (досвід)	вправи: строго і частково регламентовані, безперервні, інтервальні, комбіновані, ідеомоторні, релаксаційні тощо; лабораторні роботи, дидактичні та інші ігри

Продовження таблиці 3.1

2. За дидактичною метою	прояснення особистісного сенсу, інтеріоризації фізкультурно-спортивних цінностей	лабілізація, смислова перебудова, переконання, навіювання, антиномія	
	2.1. Виховні	конструктивної взаємодії	перспективи, позитивного настрою, експектації, бумерангу, аналогії, ідентифікації, емпатії, рефлексії, громадської думки, маскування мети, ритаулізації діяльності; ігровий, змагальний, заохочення і покарання
		організації колективу	колективних творчих справ, малих справ, взаємної відповідальності, змагання, самоврядування, турботи
2.2. Навчальні	засвоєння знань і методико-практичних умінь і навичок	пояснення, інструктаж, демонстрація, ілюстрація, самодіагностика, вправа (імітаційна, комбінована, варіаційна тощо) контроль, взаємоконтроль, самоконтроль; метод проектів	
		формування рухових дій	пояснення, інструктаж, підрахунок, демонстрація, ілюстрація, спостереження, вправа (сторого регламентована: цілісна, розчленована, рівномірна, змінна, повторна, інтервальна, кругова; частково регламентована: ігрова, змагальна), контроль, взаємоконтроль, самоконтроль
		контролю і самоконтролю	лікарсько-педагогічний, психолого-педагогічний, самодіагностика, взаємоконтроль, самоконтроль, вихідний, поточний, тематичний, підсумковий
2.3. Розвивальні	розвитку фізичних якостей	вправа: строго регламентована: стандартна, рівномірна, повторна; змінна: інтервальна; комбінована: повторно-змінна, повторно-прогресивна, станційна; частково регламентована: ігрова, змагальна; ідеомоторна, релаксаційна	
		розвитку координаційних здібностей	вправа: повторна, варіативно-інтервальна, ігрова, виконання завдань на точність просторово-часових і силових параметрів, виконання завдань зі зміною умов
		розвитку вольових якостей	самооцінка, цілепокладання, вправа, самоконтроль, самостимуляція, саморегуляція
		розвитку комунікативних якостей	самооцінка, ідентифікація, рефлексія, емпатія, бумеранг, діалог, презентація, турбота, експектація, релаксація, саморегуляція
2.4. За здоров'я-збережувальною метою	загальнорозвивальні, компенсаторні, відновлювальні	роз'яснення, демонстрація, спостереження, вправа: рівномірна, повторна, перемінна, інтервальна тощо, саморегуляція	

Продовження таблиці 3.1

3. За ступенем зростання самостійності студентів	пояснювально-ілюстративні	лекція, розповідь, бесіда, демонстрація тощо
	репродуктивні	виконання дії за зразком
	проблемного викладу	евристичний метод, мозковий штурм, метод нормотворчості
	частково-пошукові	групова проблемна робота, метод проектів
	дослідницькі	шоу-технології, метод проектів, колективна творча справа

У таблиці зазначена класифікація методів, які можна використовувати у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Проте, основними методами, які забезпечують ефективність цього процесу вважаємо такі методи: створення проблемних ситуацій і ситуацій успіху, метод моделювання, діалоговий метод, дидактичні та рольові ігри.

Складником змістово-процесуального блоку моделі є засоби навчання. У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах попонуємо використовувати такі засоби: фізичні вправи, тренажерні пристрої та засоби особистої гігієни.

Основним засобом підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах є фізичні вправи, як «сукупність рухових дій, що реалізуються в фізкультурно-спортивній діяльності відповідно до принципів освіти в сфері фізичної культури і процесу формування фізичної культури особистості (тобто формування всіх сторін особистості: її тілесності і духовності; біологічних та соціальних начал; розв'язання окремих завдань навчання, виховання і розвитку)» [186, с. 61].

До засобів підготовки майбутніх учителів фізичної культури, З. Черних відносить як капітальні, що забезпечують оптимальні умови діяльності навчального закладу, так і засоби поточного застосування (навчальні та навчально-методичні посібники, підручники, спеціальна література, засоби інформації і контролю), а також різні види діяльності, що сприяють вирішенню завдань освітньої роботи в процесі підготовки (навчально-пізнавальна, навчально-практична, самостійна практична, спілкування) [361, с. 49].

Психологічні засоби знімають нервово-м'язеву напругу і стан пригніченості, викликане невдачами, негараздами в роботі, конфліктами, колегами, керівництвом. Реалізація психологічних засобів здійснювалася переважно методами аутотренінгу і психогігієнічної саморегуляції. Найважливішим психологічним засобом є сприятливий психологічний клімат у педагогічному колективі, взаєморозуміння [122, с. 58].

З медико-біологічних засобів фізкультурно-спортивної діяльності С. Жумагамбетов пропонує використовувати фізичні засоби – масаж, баню, водні процедури, електропроцедури тощо [122, с. 59].

Існують інші підходи до класифікації фізичних вправ (Б. Ашмарін, В. Лук'яненко, Л. Матвеев та ін. [19; 219; 231].

Найбільш поширеною є класифікація, в основу якої було покладено історично сформовані системи засобів фізичного виховання. Вона включає гімнастику, ігри, туризм, спорт.

Змагальними засобами фізичної культури, що відтворюють умови спортивних змагань С. Жумагамбетов визначає змагання, ігри, конкурси [122, с. 55].

Засобами фізичної культури Н. Назарова визначає різноманітні фізичні вправи (легка атлетика, гімнастика, спортивні та рухливі ігри, туризм, природні сили природи); окремі елементи (техніка бігу, ведення м'яча, перекид вперед); комплекси (загально корекційні вправи, дихальні вправи) або комбінації (акробатична, на окремих снарядах), спрямовані на фізичний та духовний розвиток особистості, на зміцнення і збереження її здоров'я [243, с. 40].

У процесі виділення засобів фізичної культури, що використовуються в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, ми за основу взяли підхід С. Коровіна, за яким засоби фізичної культури розділяються на: загальнопідготовчі (загальні), спеціальні вправи, природні і гігієнічні, допоміжні і додаткові [186, с. 61].

Загальнопідготовчі фізичні вправи забезпечують всебічність рухової підготовленості, формування готовності до тривалих фізичних навантажень, розвиток здатності до координації дій.

До складу цих вправ С. Жумагамбетов включає різноманітні рухові дії з різних видів спорту – легка атлетика, спортивна гімнастика, ковзанярський спорт, спортивні та рухливі ігри та ін. [122, с. 54].

До загальних фізичних вправ відносимо:

– легку атлетику (ходьба, біг, стрибки й метання та ін.);

– виконання вправ з партнером (із предметами та без них), з навантаженням;

– аеробіка, яка дає змогу використовувати час проведення занять з максимальною користю, поєднуючи у собі формування низки важливих якостей: витривалість, силу, гнучкість, координацію рухів, просторову орієнтацію, увагу, пам'ять, слух та ін.

До *спеціальних вправ* відносимо:

– спортивні ігри, які Б. Ашмарін вважає системою характерних фізичних вправ, які виконуються в різноманітних варіантах відповідно до мінливих ігрових ситуацій і оцінюються за ефективністю впливу на організм в цілому та за кінцевим результатом рухових дій [19];

– комбіновані вправи та естафети із застосуванням елементів спортивних ігор;

– настільний теніс – особисто-командна спортивна гра, яка на відміну від інших спортивних ігор (баскетбол, футбол тощо), сприяє розвитку швидкості реакції рухів і зору, координації та спритності;

– плавання, яке спрямоване на формування навичок подолання водних перешкод уплав, виконання стрибків у воду, надання допомоги потопаючим, виховання витримки й самовладання, а також розвиток сили, швидкості, витривалості, спритності, спеціальних психофізіологічних якостей: просторового орієнтування, стійкості при диханні в умовах надлишкового тиску, стійкості до гіпоксії та ін.;

– вітрильний спорт, що формує витривалість, силу, гнучкість, координацію рухів, а також спеціальні психофізіологічні якості: просторове орієнтування, увагу, пам'ять, почуття команди та рішучість дій в екстремальних умовах;

– використання тренажерів для ефективного впливу на функціонування систем організму людини.

До *природних і гігієнічних засобів* відносимо природні сили природи (сонце, повітря, вода), фактори гігієни (особиста гігієна, режим харчування, сон тощо) і навколишнє середовище (географічні, кліматичні, соціальні умови). Основним призначенням природних засобів фізичної культури є загартовування організму, формування його стійкості до змін в природних і побутових умовах.

До *допоміжних засобів* відносимо: гірські лижі, пейнтбол (інтерес викликає в першу чергу у чоловіків), шейпінг (інтерес викликає в першу чергу у жінок), роликові ковзани і скейтборд, секції східних єдиноборств, великий теніс і бадмінтон, гиревий спорт і

пауерліфтинг тощо.

Оздоровча спрямованість фізичної культури конкретизується у фізкультурно-оздоровчих технологіях. До таких технологій відносимо різноманітні фітнес-програми, які здійснюються в групових формах або індивідуально з метою розвитку здібностей до рішення рухових та спортивних успіхів. В структурі будь-якої фітнес-програми виділяють такі частини: розминка, аеробна частина, кардіореспіраторний компонент, силова частина, компонент розвитку гнучкості, заключна частина.

Найбільш поширеними, на думку О. Артемович, є фітнес-програми, які створені на використанні видів рухової активності аеробної спрямованості [14].

До видів *фітнес-програм* аеробної спрямованості належать: роуп-скіпінг, памп-аеробіка, слайд-аеробіка, фітбол-аеробіка, шейпінг, степ-аеробіка, аквафітнес.

Аквафітнес, на думку Д. Лоуренс, А. Дубенчук, представляє собою різноманітні вправи вибіркової направленості, які згідно певних умов поділяються на три групи: дистанційне плавання, ігри в воді, нові форми рухової активності в умовах водного середовища [107].

Н. Андерсен, Д. Лоуренс вважають, що до вправ аквафітнесу входять такі, які використовуються і під час аеробних вправ (ходьба, біг, рух на велосипеді, лижах, рухливі ігри, стретчинг) [19; 214].

С. Єрмаков наголошує, що підготовка спеціалістів фізичної культури передбачає наявність певного інформаційного забезпечення освітнього процесу [118].

Інформаційне забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загально-освітніх навчальних закладах передбачає використання сучасних комп'ютерних технологій:

– діалогову комунікацію off-line і on-line (e-mail, ICQ), що дає можливість обміну листами між всіма користувачами комп'ютерів, підключених до Інтернету;

– полілогову комунікацію off-line і on-line (конференції, форуми, чати) – асинхронне комунікативне середовище, яке використовується для співробітництва викладачів і студентів та є певним структурованим форумом, на якому можна в письмовій формі висвітлити свої думки, своє бачення тієї чи іншої проблеми, поставити питання і прочитати репліки інших учасників;

– використання хмароорієнтованого компонента на базі платформи віртуального web-орієнтованого середовища Moodle з навчально-методичним наповненням відповідного циклу дисциплін, включаючи демонстрацію якісної педагогічної справи майстрів з усього світу тощо;

– урахування типових ІТ-звичок студентів спеціальності «Фізичне виховання» через створення в соціальних мережах інтернет-сторінок викладачів.

Отже, засобами фізкультурно-спортивної діяльності майбутніх педагогів є засоби наочності (друковані та електронні навчальні посібники; мультимедійні презентації; фото-, кіно- та відеоматеріали); тестування (паперове й комп'ютерне), фізичні вправи; інформаційно-комунікаційні технології (електронний сайт, Інтернет-ресурси, мультимедійні презентації тощо), фізкультурно-оздоровчі технології (фітнес програми).

Запропонована нами модель включає базовий, практично-технологічний і корекційно-розвивальний етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Перший етап (базовий) спрямований на формування мотивів, позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, отримання фахових (теоретичних, методичних, практичних, технологічних) знань, формування професійних вмінь, підвищення рівня фізичного розвитку і фізичної готовності до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Перший етап, відповідає першому курсу, який Л. Лубишева визначає як етап фізкультурно-спортивної орієнтації [218].

Метою першого етапу підготовки є формування у студентів:

– інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, стійкої переконаності в необхідності цих занять і формування потреби в них;

– оптимальної фізичної підготовленості з гімнастики, плавання, рухливих ігор, легкої атлетики, спортивних ігор, спортивних танців і системи знань з фізичної культури;

– підвищення рівня фізичного здоров'я;

– формування потреби реалізувати у своїй практичній діяльності досвід фізкультурно-спортивної діяльності;

– формування потреби в обраній професії.

Основними завданнями, які стоять перед викладачами в аспекті розвитку масового студентського спорту, це:

по-перше, допомогти студенту визначитися з вибором виду спорту, яким він буде в подальшому займатися на старших курсах;

по-друге, сформувати мотивацію додаткових занять у спортивних секціях за рамками основного розкладу;

по-третє, зорієнтувати першокурсника в системі фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів, які проводяться у ВНЗ і форми участі в них (в якості учасника, судді, волонтера або активного вболівальника).

Цей вид діяльності включає: загальне планування фізкультурно-спортивної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі, планування навчального процесу на рік, чверть, складання конспекту на урок, складання плану роботи спортивних секцій та розробку відповідної документації кожного заходу.

Розглядаючи сутність процесу планування навчальної роботи, Б. Максимчук підкреслив, що план – це документ, котрим визначається вся подальша фізкультурно-спортивна робота [223, с. 66].

Форма занять під час першого етапу – переважно групова, яка застосовується під час лекцій, семінарських і практичних занять, самостійної роботи студентів.

На другому етапі (практично-технологічному) передбачалося активне формування професійно-педагогічних умінь на основі інтегративних зв'язків професійно орієнтованих дисциплін, розвиток професійно значущих здібностей і якостей.

Метою цього етапу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах є формування у них фахових знань, практичних умінь і навичок фізкультурно-спортивної діяльності та їх застосування у практичній діяльності під час педагогічної практики у загальноосвітній школі.

Другий етап відповідає другому і третьому курсу, в рамках якого реалізуються різні види підготовки в обраному виді спорту.

Важливо відзначити, що змагальна діяльність є невід'ємною частиною цього процесу. Ключову роль в цьому напрямі відведено спортивному клубу, який забезпечує необхідний рівень якості, ефективності, доступності та привабливості, додаткові заняття з видів спорту для студентів (це питання особливо актуальне для студентів старших курсів), а також тих, хто займається організацією і проведенням фізкультурно-спортивних заходів.

Організація та проведення фізкультурно-спортивних заходів,

пов'язана з реалізацією запланованої роботи, для втілення якої необхідним є матеріально-технічне забезпечення занять: підготовка місць занять (створення санітарно-гігієнічних умов, організація безпеки місць занять); підготовка обладнання й інвентарю – в належному стані і в необхідній кількості відповідно до виду діяльності, що дозволить вирішити сукупність задач при оптимальній щільності заняття.

Виконання завдань другого етапу здійснювалося за допомогою як традиційних занять (лекції, семінарські і практичні), так і різноманітних форм та методів активного навчання (дискусії, тренінги, розв'язання педагогічних задач і аналіз психолого-педагогічних ситуацій, проведення навчально-педагогічних ігор) з метою активізації пізнавальних інтересів студентів і навичок самостійного навчання, а також передбачало цілу низку різнорівневих тренувальних завдань, що сприяло якісним змінам усіх компонентів професійної готовності.

Форма занять на другому етапі – переважно мікрогрупова, яка застосовувалася під час лекцій, семінарських і практичних занять, педагогічної практики, самостійної роботи. Студенти отримували завдання з підготовки та проведення окремого фрагмента тренування. Усю роботу, починаючи з підготовчого етапу до заключного (обговорення проведеного заняття), виконують студенти мікрогруп, допомагаючи один одному в складних ситуаціях.

Під час третього етапу (корекційно-розвивального) підготовки майбутніх учителів фізичної культури визначався рівень їх готовності до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах. Змістом цього етапу стало: інтегрування вмій, оцінка рівня сформованості критеріїв готовності. На цьому етапі підготовки студентам надавалася максимальна самостійність при проведенні фрагмента тренувального процесу. Однак це не виключало надання допомоги студенту педагогом (за необхідності).

У кінці третього етапу кожен студент отримав індивідуальне творче завдання з підготовки та проведення трьох занять із завданням навчання новому гімнастичному елементу, вдосконалення раніше вивченого елемента, формуванню певних рухових здібностей. Студентам надавалася можливість, використовуючи набуті знання та вміння, самостійно вибрати засоби і методи для вирішення поставленого завдання. Формою проведення занять на цьому етапі була індивідуальна для поглиблення професійних знань, вдосконалення

тренерських умінь і навичок під час практичних занять, педагогічної практики, самостійної роботи студентів.

Третій етап передбачав оцінювання результатів фізкультурно-спортивної роботи, що передбачало спостереження, аналіз і оцінювання здійсненої діяльності, виявлення переваг та недоліків з метою усунення помилок і покращення навчально-виховного процесу.

Упродовж трьох етапів передбачалося виконання усіх елементів дослідження від постановки проблеми до формування готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Оцінно-результативний блок моделі включає критерії (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, практично-діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький) готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, нами розроблена модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, яка охоплює такі блоки та їх складники: методологічно-цільовий блок (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний блок (етапи, зміст, форми, методи, технології, засоби), оцінно-результативний блок (критерії, рівні, відповідний результат), що відображають специфіку підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах і забезпечують їх готовність до здійснення цього процесу у професійній діяльності. Основні складники моделі взаємодіють через механізми зворотного зв'язку.

Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти

Ефективність процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах залежить від створення необхідних педагогічних умов.

При уточненні поняття «педагогічні умови» ми спиралися на філософське визначення поняття «умова» як категорії, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може [353, с. 442], як обставин, що визначають ті чи інші наслідки,

настання яких сприяє одним процесам або явищам і перешкоджає іншим [248, с. 70], обставин, від яких що-небудь залежить (середовище, обстановка, в якій явища або процеси виникають, існують і розвиваються) [64, с. 93].

На основі узагальнення трактування педагогічних умов науковцями (В. Валієва, С. Гаркуша, С. Жумагамбетов, Б. Ланда, Р. Маслюк, В. Находкін, Л. Нікіфорова, Т. Осадча, О. Стасенко, З. Черних [50; 64; 122; 202; 228; 248; 250; 265; 326; 361]), під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності розуміємо сукупність педагогічної і фізкультурно-спортивної діяльності у ВНЗ з одного боку та якостей особистості з іншого, які впливають на ефективність і результативність освітнього процесу.

Аналіз вищезазначених досліджень показує, що автори виділяють різну кількість умов, об'єднуючи їх в різні групи, комплекси. Така різноманітність педагогічних умов пояснюється відмінностями в постановці конкретних цілей дослідження, зміною вимог до якості підготовки фахівців в сучасному суспільстві, відмінністю теоретико-методологічних підходів тощо. Але в цілому сукупність виділених умов в різних дослідженнях має багато спільного, що об'єктивно обумовлено наявністю подібних об'єктів дослідження, опори на загальні філософські, психолого-педагогічні положення, що становлять основу дослідження.

При виявленні педагогічних умов ми керувалися рекомендаціями М. Віленського, С. Єремєєва, Ю. Зайцева, В. Ільїнич, які вважають, що для цього необхідно, по-перше, чітко визначити кінцеву мету і прогнозований результат, по-друге, враховувати той факт, що на певних етапах педагогічного процесу умови можуть виступати як результат, досягнутий в процесі їх реалізації, і, по-третє, розуміти, що будь-який педагогічний процес може успішно функціонувати тільки за наявності певного комплексу необхідних і достатніх результатів [53; 112; 128; 143].

Аналіз підходів до виділення умов ефективності різних видів діяльності (В. Валієва, С. Єремєєв, С. Жумагамбетов, С. Ігнатенко, М. Карченкова, Р. Маслюк, В. Наумчук, В. Находкін, Л. Нікіфорова, С. Табінська, О. Трофимов, З. Черних, О. Шабаліна, І. Шаповалова [50; 112; 122; 147; 174; 228; 246; 248; 250; 341; 349; 361; 368; 372]) дає нам можливість виокремити загальніші положення.

По-перше, більшість авторів виділяють умови, пов'язані з

характером мотивів, ціннісних орієнтацій, вікових особливостей суб'єктів діяльності.

По-друге, виділяються умови, пов'язані з особливостями структури того чи того виду діяльності (мета, мотиви, послідовність дій і операцій, результати діяльності).

По-третє, автори виділяють і розглядають умови, при яких володіння тією чи тією діяльністю забезпечує високий рівень активності особистості в різних сферах життя (професія, спорт, навчання тощо).

У ході нашого дослідження на основі опрацювання наукових джерел та вивчення сучасної педагогічної практики виділено такі педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах:

- стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності на основі добору засобів навчання;

- оволодіння студентами теоретичними знаннями про сутність, зміст фізкультурно-спортивної діяльності та методики її проведення в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу за допомогою інтерактивних форм і методів навчання;

- активізація процесу фізичного самовдосконалення студентів під час самостійної роботи.

Перша педагогічна умова – стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності на основі добору засобів навчання. Формування мотиваційно-ціннісної сфери здійснювалося на основі діалогу в процесі рольової гри «Вибір форм фізкультурно-спортивної діяльності». Студенти були поділені на мікрогрупи. Перша мікрогрупа («аналітики») виділяла певну форму занять і ймовірну сферу її застосування. Друга («практики») уточнювала сферу застосування, доповнювала умовами, пов'язаними з індивідуальними особливостями студентів. Третя підгрупа («управлінці») пропонувала характер і особливості підготовки майбутнього вчителя до реалізації запропонованої форми занять, ступінь «включення» педагога до управління фізкультурно-спортивною діяльністю школярів.

Особлива увага приділялася вихованню позитивної мотивації студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, активного викорис-

тання засобів фізичної культури в навчальному процесі і в самостійній діяльності.

В. Бальсевич, Л. Лубишева [28] вважають, що підготовки життєздатного і соціально активного молодого покоління важливою є розробка нових шляхів до використання прийомів, засобів і технологій фізичної культури і спорту. На їхню думку, назріла потреба у вдосконаленні процесу фізичного виховання для задоволення інтересів майбутніх учителів фізичної культури із урахування їх індивідуальних і психологічних особливостей.

У процесі реалізації першої педагогічної умови під час навчання у третьому семестрі студенти вивчали основні вправи для розвитку окремих груп м'язів, набували вміння правильно показувати їх, подавати команди тощо. Так, після лекції «Фізична культура і спорт як педагогічна і фізкультурно-спортивна проблема», де розглядалася методика складання комплексу ранкової гігієнічної гімнастики і гімнастики до занять, фізкультпаузи, студенти самостійно склали комплекс ранкової гігієнічної гімнастики оцінювалося вміння підбирати і складати комплекси вправ, визначати дозування, правильність термінології і записи.

У четвертому семестрі студенти навчалися правильно пояснювати і проводити з групою кілька вправ, виправляти помилки в ході їх виконання. Під час педагогічної практики вони докладно знайомилися з методикою проведення фізкультурно-спортивних заходів у режимі дня школярів, з урахуванням віку учнів склали комплекси гімнастики до уроків, фізкультпауз і гімнастики на перервах. У 5–6 семестрах завдання ускладнювалися. Студенти навчалися вмінню організовувати і проводити з групою в підготовчій частині заняття комплекси вправ, складені ними відповідно до завдань основної частини заняття. У 7–8 семестрах, після засвоєння лекційного матеріалу про організаційні та методичні питання спортивної підготовки, студентам надавалася можливість проводити всю підготовчу частину занять у своїй групі. Поряд з цим вони на педагогічній практиці брали участь в підготовці команд класу до загальношкільних змагань, проводили підготовчу частину заняття під час «спортивної години» тощо. Щоб навчитися правильно користуватися термінологією для виконання вправ, студенти називали вправу, яку їм належало виконати, а інші стежили за точністю її визначення. Основними способами формування вміння записувати вправи можна вважати: запис термінології за показом, запис вправ, виконаних на

заняттях, вдома. Одночасно з показом вправ студенти навчалися вмінню пояснювати їх.

Навчання вмінню планувати, організовувати і проводити рухливі ігри планувалося з 2–3 семестрів. Проводилися зі студентами кілька (5–7) показових ігор. Студенти підбирали гру відповідно до поставленого завдання, і по черзі проводили їх з групою в підготовчій і заключній частинах занять. У 5–6 семестрах студенти знайомилися з методикою планування, організації та проведення рухливих ігор. Вони вчилися правильно підбирати і планувати гру для учнів IV–VIII класів. У період педагогічної практики вони закріплювали отримані вміння. У 7–8 семестрах на практиці в школі студенти організовували і проводили ігри в закріплених за ними класах, групах, загонах. На подальших етапах навчання студенти застосовували знання з організації та проведення ігор у виховній роботі з учнями.

Під час реалізації першої педагогічної умови студенти освоювали методику організації та проведення суддівства спортивних змагань, особливо тих, які входять до чотириборства (біг 60 і 500 м; стрибки, метання), сприяло залученню студентів до масових фізкультурних і спортивних заходів в навчальних групах, на курсах, факультетах, в університеті, в оздоровчих спортивних таборах, на семінарах з підготовки суддів тощо. У 3-му семестрі студенти навчалися працювати з секундоміром, вести протоколи змагань з бігу, освоювали команди, необхідні для організації та подачі старту. 4-му семестрі вони навчалися вмінню організовувати і проводити змагання зі стрибків у висоту і довжину з розбігу, проводити лижні змагання, вести суддівські протоколи.

У процесі педагогічної практики студенти знайомилися з планом виховної роботи класного керівника, допомагали у складанні заявок на участь в загальношкільних змаганнях, в проведенні конкурсів на кращого бігуна. Майбутні вчителі також залучалися до участі в організації та проведенні днів здоров'я.

У 5–6 семестрах студенти навчалися вмінню організовувати і проводити змагання з метання (граната, м'яч), штовхання ядра, а також з естафетного бігу. Вони брали участь в організації та проведенні змагань учнів в загальноосвітніх навчальних закладах.

У 7–8 семестрах здійснювалося навчання основам суддівства гри з волейболу, і закріплення знань суддівства легкоатлетичних вправ. Закріплювали отримані знання студентів в позааудиторній роботі.

У процесі реалізації першої педагогічної умови здійснювалося формування готовності студентів до організації фізкультурно-спортивної роботи, підготовка і проведення спортивного свята, в якому ми виділили 4 етапи: студенти 2 курсу виконували найпростіші функції учасника спортивного свята, вони вчилися, спостерігали, були виконавцями; студенти 3 курсу відповідали за певні функції в спортивному заході, були учасниками колективно-творчих справ, узгоджували свої майбутні дії при підготовці до проведення спортивного свята; студенти 4 курсу здійснювали планування заходу (ігри, змагання тощо), підбір матеріалу, його організацію.

Детальніше охарактеризуємо один із прикладів спортивного заходу, зокрема спортивного свята.

I етап: Постановка мети спільної діяльності на основі вивчення пізнавальних потреб і запитів студентів і викладачів. Перший крок в роботі характеризується включенням всіх учасників в творчий процес, у якому поєднуються мотиви й інтелектуальні сфери діяльності.

II етап: Об'єднання учасників проекту в творчі групи у підготовці свята. Визначається мета діяльності кожної групи.

1 група – організація очікування свята. Збір інформації про свято, його історичні витоки, специфіку змісту свята, знаходження спонсорів, рекламну кампанію, пошук діагностичних методик, які використовуються в організаційній та управлінській діяльності.

2 група – планування різних аспектів підготовки спортивного свята:

- а) розробка сценарію: синтезування інформації з проведення заходів;
- б) режисура всього свята: розподіл ролей, пропозиція взяти роль за бажанням, репетиція ролей тощо;
- в) оформлення свята: визначення місця і часу проведення, підготовка форми, декоративне оформлення, виготовлення атрибутів, реклами.

3 група – планування різних видів фізкультурно-спортивної діяльності дітей і дорослих при проведенні спортивного свята (приблизний варіант планування).

4 група – розробка критеріїв ефективності роботи 1, 2, 3 груп.

III етап: На цьому етапі виявлялися труднощі студентів, пов'язані з нестачею знань і умінь, здійснювався пошук необхідної літератури.

IV етап: Обговорення проблеми в мікрогрупах, консультації експертів (викладачі, педагоги-методисти), зняття труднощів на основі створення нового уявлення; відпрацьовуються комунікативні, проєктувальні та управлінські вміння, які дозволяють привести до задовільного рішення проблеми.

V етап: Рефлексія. На цьому етапі здійснювалося осмислення кожним учасником труднощів, що виникли в процесі роботи, шляхів їх подолання.

Велике значення в формуванні інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності у студентів ВНЗ відіграють потреби, основу яких складають біологічні потреби, які забезпечують існування людини [112, с. 77].

Ціннісно-смісловне ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності стимулювала організаційно-ділова гра «Діалог». Мета гри полягала в тому, що студенти намагалися пережити відносини людей, що займають різне соціальне становище, до однієї і тієї самої проблеми. Усі учасники попередньо розділилися на кілька підгруп. Їм повідомлялися їх ролі та конкретні завдання. Сценарій гри пов'язаний з тим, що гравцям необхідно запропонувати рішення навчального завдання, використовуючи вже готові аргументи. Ці аргументи можуть істотно відрізнитися від їх власних, але слідування іншій логіці дозволяло студентам краще усвідомити свою позицію через зіставлення її із заданою. Позиції для демонстрації в грі вибиралися свідомо різні, щоб всі учасники гри рефлексували існування кількох точок зору на одну проблему.

У результаті реалізації першої педагогічної умови встановлено, що основними чинниками, що забезпечують ефективність функціонування мотиваційної сфери є такі: бажання, інтерес, потреби у підготовці, організації та проведенні спортивних заходів, регулярність контролю; реальна досяжність намічених короткострокових і віддалених цілей.

Ми вважаємо, що для успішної організації фізкультурно-спортивної діяльності необхідна перебудова мотивації студентів. Позитивний характер мотивів визначається вагомими для особистості прагненнями.

Друга педагогічна умова – оволодіння студентами теоретичними знаннями про сутність, зміст фізкультурно-спортивної діяльності та методика її проведення в умовах сучасного загальноосвітнього закладу за допомогою інтерактивних форм і методів

навчання. Оволодіння новими знаннями, практичними вміннями, розвиток і вдосконалення професійних навичок студентів можливе за наявності певного обсягу теоретичних знань і практичних умінь їх застосовувати на практиці. Студенти ці знання отримують в дисциплінах «Теорія і методика фізичного виховання», «Гімнастика з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання» тощо.

Підготовка студентів до фізкультурно-спортивної діяльності здійснювалася під час викладання дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» на лекціях, семінарах, в спортивних залах.

Для досягнення якісного засвоєння знань і створення цілісності процесу навчання використовувалася спеціальна психолого-педагогічна, медико-біологічна інформація, яка розглядалася через теоретичні положення фізичної культури та знання і вміння їх використовувати в практичній діяльності.

Наприклад, зміст теми «Форми і види фізкультурно-спортивної роботи та методика їх проведення» орієнтований, перш за все, на усвідомлення ролі та особистого значення спеціально спрямованої фізкультурно-спортивної діяльності.

Теоретичний матеріал побудований таким чином, щоб сформулювати знання про власний організм, способи його вдосконалення в інтересах подальшого професійного становлення і життєзабезпечення, про можливість людини на шляху її становлення і ролі фізкультурної активності в цьому становленні, про цінності фізкультурної діяльності.

Упровадження оновлених тем у навчально-виховний процес здійснювався за допомогою активних методів навчання: проблемні лекції та семінарські заняття, навчальні дискусії та диспути, організаційно-ділові ігри, рефлексивно-практичні тренінги.

Проблемний характер проведення лекцій забезпечувався за допомогою включення студентів в систему активних пізнавальних дій, які передбачають використання евристичної бесіди, вирішення проблемних та творчих завдань. У процесі викладання цих тем застосовувалися інструктивні лекції, лекції-діалоги. На інструктивних лекціях студенти знайомилися з технологією їх майбутньої діяльності, з особливостями та способами виконання окремих дій.

Цілеспрямована робота на практичних заняттях з оволодіння студентами методичними вміннями та навичками передбачала таке: навчання методиці проведення фізичних вправ і видів спорту,

представлених вузівською програмою та шкільною навчальною програмою з предмету «Фізична культура»; оволодіння методичними вміннями та навичками з використання засобів фізичної культури, національної культури і традицій українського народу у виховній роботі з учнями; розвиток ініціативи і активності студентів як на навчальних заняттях, так і в процесі самостійних занять фізичними вправами.

Під час семінарських занять з вищезазначених тем здійснювалося ознайомлення студентів з альтернативними варіантами організації уроків в загальноосвітніх навчальних закладах, із значенням фізкультурно-спортивної діяльності в організації уроків із уявленням про методику проведення уроків зі школярами з поділом на групи хлопчиків і дівчаток.

На семінарських заняттях використовувалися активні методи навчання (проблемні ігри, елементи ділових ігор, семінари-практикуми, дискусії та ін.).

Оскільки в загальноосвітніх навчальних закладах в режимі навчального дня дітям пропонується виконання фізичних вправ під час гімнастики вдома, фізкультхвилинки (фізкультпаузи), фізичних вправ на перервах, то майбутній учителя фізичної культури повинен володіти відповідною термінологією.

У ході формувального експерименту студентам пропонувалося вивчення гімнастичної термінології, розробка комплексів всіх форм фізкультурно-спортивної роботи та їх проведення.

У зміст практичних занять увійшли як базові фізичні вправи і фізкультурно-спортивні системи, так і спеціально складені комплекси вправ фізкультурно-спортивної та оздоровчої спрямованості (коригувальна гімнастика, дихальна гімнастика, вправи антистресової пластичної гімнастики), що проводяться на навчальних заняттях.

На практичних заняттях під час навчання техніці рухових дій основна увага приділялася освоєнню методики навчання фізичним вправам.

Для прикладу наведемо фрагмент заняття з теми: «Фізична культура в загальнокультурній та професійній підготовці студентів педагогічних університетів». На початку заняття актуалізувалися знання студентів про сутність фізичної культури і її основні компоненти, роль на сучасному етапі розвитку суспільства.

Далі студенти ділилися на підгрупи по 7–8 чоловік у кожній і отримували проблемні питання: «сформулюйте поняття «фізична

культура», «спорт», «фізичне виховання»; виділіть найістотніші відмінності й чинники взаємодії фізичної культури з фізичним вихованням і спортивною діяльністю.

Протягом 30–35 хвилин в підгрупах здійснювалося обговорення отриманих питань, після чого думку кожної підгрупи висловлював один з її членів.

Коллективне обговорення проблеми здійснювалося з метою встановлення шляхів її достовірного вирішення під час навчальних дискусій та диспутів. Диспути здійснювалися на семінарських заняттях у формі діалогічного спілкування студентів.

У ході проведення семінарів і дискусій використовувалися організаційно-ділові ігри. Участь студентів в них стимулювалася за допомогою незвичного сюжету, спілкування, протиборства, екстремальних ситуацій, ставленням до участі в грі як засобу власного самопізнання і самоперевірки індивідуальних якостей.

Нами розроблено і впроваджено в навчальний процес спецсемінар «Організація і методика проведення фізкультурно-спортивної діяльності в ЗНЗ». Під час розробки спецсемінару ми намагалися узгодити його теоретичну, методичну, практичну та технологічну складові. Для цього були розроблені такі питання: спортивно-масова, фізкультурно-оздоровча, фізкультурно-спортивна позакласна робота, обґрунтування рухового режиму в умовах загальноосвітнього школи, методика проведення фізкультурно-спортивної роботи, фізкультурних хвилин, гігієнічної гімнастики (ранкова, вечірня, до навчальних занять), загартовування, Днів здоров'я і спорту, позакласної спортивної роботи, навчальної роботи в спортивних гуртках, секціях, командах, шкільних спортивних змаганнях тощо.

Згідно Державного освітнього стандарту напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» та навчальних програм з дисциплін: «Легка атлетика з методикою навчання», «Гімнастика з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання», нами виділено загальні «наскрізні теми» лекцій й основні питання, що розкривають зміст навчального матеріалу цих дисциплін. Аналіз навчальних програм показав, що такі теми лекцій, як «Основи техніки», «Організація та проведення змагань», «Історичний огляд розвитку», «Основи навчання», «Спортивне тренування», «Урок фізичної культури», «Планування і контроль навчально-тренувальної роботи» розглядаються у всіх

дисциплінах базових фізкультурно-спортивних видів. Наприклад, тема лекції «Спортивний відбір» наявна у навчальних програмах з плавання, легкої атлетики та лижного спорту.

Під загальними поняттями О. Тимошенко розуміє поняття, «які охоплюють безліч однорідних, загальних ознак по відношенню до великої групи предметів і явищ. Це безліч відповідно може розбиватися на підмножину понять: одиничних, часткових» [346, с. 273].

У фахових дисциплінах були виділені загальні поняття, які необхідно засвоїти студентам при вивченні кожної конкретно взятої дисципліни. Загальними поняттями лекції на тему «Основи техніки» з дисциплін: «Легка атлетика з методикою навчання», «Гімнастика з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання» є – спортивна техніка, фази, моменти, основна ланка; її показники: ефективність, економічність, стабільність, варіативність, спортивний результат, темп, ритм, цикл, опора, крок; статичні і динамічні вправи; взаємозв'язок і послідовність техніки в циклі.

У лекції на тему «Методика проведення змагань» у всіх дисциплінах базових фізкультурно-спортивних видів були виділені такі загальні поняття: види змагань, склад суддівської колегії; правила змагань; календарний план спортивних заходів; положення про змагання; планування змагань; права і обов'язки суддів і учасників. Тема лекції «Історичний огляд розвитку» передбачала оперування такими загальними поняттями, як виникнення легкої атлетики, лижного спорту, гімнастики, спортивних ігор, плавання та їх розвиток в різні історичні періоди суспільства, участь українських спортсменів в Олімпійських іграх, стан і подальший перспективи розвитку легкої атлетики, лижного спорту, гімнастики, спортивних ігор і плавання в Україні і за кордоном.

Для лекції на тему «Основи навчання» загальними поняттями є: методи навчання, дидактичні принципи навчання, засоби навчання, етапи навчання, формування рухової навички, вибір методу залежно від умов занять, віку та підготовленості учнів.

Загальними поняттями в темі лекції «Урок фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах» у всіх дисциплін є: урок як основна форма організації, структура уроку, типи уроку, вимога до уроку; особливості проведення уроку фізичної культури з дітьми різної статі і віку.

Для лекції на тему «Спортивне тренування» загальними поняттями стали такі: тренування як педагогічний процес, методи тренування, принципи тренування, етапи підготовки, цикл і періоди тренування, види підготовки, багаторічне планування тренувального процесу; педагогічний, лікарський і самоконтроль в навчально-тренувальному процесі.

Тема лекції «Планування і облік навчально-тренувальної роботи» розглядається у всіх дисциплінах базових фізкультурно-спортивних видів і включає в себе такі загальні поняття, як види планування; основні документи планування (навчальний план, робоча програма, робочі плани, план-конспект уроку) і методика їх складання; види обліку, планування навчально-тренувальної роботи в ДЮСШ.

Тема лекції «Спортивний відбір» висвітлюється в таких дисциплінах, як «Легка атлетика з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання». Загальними поняттями є: види відбору; прогноз спортивного результату; організація і методика спортивного відбору.

Апробацію змісту, форм і методів проведення занять з навчальних дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів під час формувального експерименту розділено на три етапи.

Перший етап – підготовка студентів до сприйняття нових знань, а також встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим з використанням можливостей міжпредметних зв'язків, що здійснювалося в умовах застосування таких методичних прийомів, як нагадування, завдання і питання на міжпредметній основі, історичний екскурс, порівняння.

Другий етап – розкриття міжпредметних зв'язків для засвоєння і поглиблення знань здійснювалися за допомогою план-карт із загальних понять.

Третій етап – використання міжпредметних зв'язків в процесі закріплення і повторення. Організація та проведення комплексного семінарського заняття на тему «Здійснення міжпредметних зв'язків в навчанні руховим діям з дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів».

Під час першого етапу у процесі читання лекції на тему «Науково-теоретичні основи техніки плавання» після оголошення теми використовувався такий методичний прийом, як нагадування.

Робився акцент на те, що загальні поняття цієї теми студентам

знайомі і вони їх розглядали при вивченні дисциплін «Лижний спорт» і «Легка атлетика з методикою викладання» в темах «Основи техніки пересування» і «Основи техніки легкоатлетичних видів»; увагу студентів націлювали на те, що з загальними поняттями цієї теми вони зустрінуться в курсі «Гімнастика з методикою викладання» і «Спортивні ігри».

У ході лекційного заняття коротко узагальнювалися поняття: спортивна техніка; якісні і кількісні показники техніки (ефективність, економічність, стабільність, варіативність, просторові, тимчасові, просторово-часові, ритмічні, динамічні характеристики); взаємозв'язок техніки, спортивного результату і рівня фізичних якостей; давалося визначення зовнішнім силам в динамічних вправах: силі тяжіння, силі зустрічного опору, силі реакції опори. Далі розкривався навчальний матеріал, що стосується безпосередньо самої техніки плавання.

Другий етап формувального експерименту передбачав встановлення міжпредметних зв'язків у процесі вивчення нового матеріалу. Нами були розроблені та апробовані план-карти з загальними поняттями, які необхідні студентам при вивченні нового матеріалу, а також при повторенні раніше вивченого. Отримавши план-карту, студенти заповнювали її, використовуючи зазначені сторінки підручників, а також свої конспекти лекцій з лижного спорту, легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор. План-карта видавалася студентам за тиждень до початку лекцій. Протягом наступних трьох днів студенти могли отримати консультацію у викладачів.

Контроль за самостійною діяльністю студентів під час вивчення фахових дисциплін здійснювався в формі рейтингової системи оцінок. Аналіз наукових джерел показує, що багато авторів (В. Базильчук, В. Заклюжний, Н. Зволинська, С. Операйло [24; 130; 133; 179]) вважають, що рейтингова система оцінки самостійної діяльності студентів є важливим стимуляційним чинником навчання. Вони відзначають низку її переваг, а саме: наочність динаміки рейтингу, посилення об'єктивного фактора в оцінці знань.

Самостійна діяльність майбутніх вчителів фізичної культури, що реалізується в межах лекцій, включала аналіз загальних понять, представлених в план-карті. За правильно виконане завдання по кожній конкретно взятій дисципліні студенти отримували по одному балу. Так, план-карта, яку студенти повинні були підготувати до першої лекції «Урок плавання», містила шість загальних понять з

чотирьох дисциплін. Максимально набрана сума дорівнювала 24 балам. Друга лекція «Спортивне тренування в плаванні» містила сім загальних понять дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів. Наприклад, навчальні дисципліни «Лижний спорт з методикою навчання» і «Спортивні ігри з методикою навчання» припускали використання попередніх міжпредметних зв'язків, а дисципліни «Легка атлетика з методикою навчання» і «Гімнастика з методикою навчання» – можливість здійснення перспективних міжпредметних зв'язків. Максимально набрана сума дорівнювала 28 балам. Третя лекція «Організація і методичне забезпечення роботи з плавання з дітьми в різних ланках» містила три загальних поняття.

З двох дисциплін «Лижний спорт з методикою навчання» і «Спортивні ігри з методикою навчання» самостійна робота студентів полягала в використанні попередніх міжпредметних зв'язків, а з дисциплін «Легка атлетика з методикою навчання» і «Гімнастика з методикою навчання» – з урахуванням перспективних. Максимально набрана сума дорівнювала 12 балам. Четверта лекція «Спортивний відбір в плаванні» містила три загальних поняття з двох предметів «Лижний спорт з методикою навчання» з використанням попередніх міжпредметних зв'язків, а курс «Легка атлетика з методикою навчання» – перспективних зв'язків. Максимально набрана сума дорівнювала 6 балів. У ході самостійної роботи студенти могли набрати максимально суму 70 балів.

Далі визначалася позиція, яку посідає кожен студент в рейтингу, основу якого становить шкала показників їх самостійної роботи:

Відсотки	Показники
100–75 %	Високий
74–40 %	Середній
39–0 %	Низький

У кінці кожної лекції студенти здавали план-карту і отримували нову. Протягом двох днів інформація аналізувалася і визначалася рейтингова оцінка самостійної роботи студента. Після завершення лекцій було підведено результати рейтингу з виконання самостійної роботи студентів. Студенти, які показали високий рівень самостійної роботи (від 75 до 100 %), могли скористатися інформацією з план-

карти під час складання іспиту з дисципліни «Плавання з методикою навчання».

Отже, другий етап формувального експерименту по апробації змісту, методів і форм проведення занять з використанням можливостей міжпредметних зв'язків у викладанні дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів показав:

– використання міжпредметних зв'язків на лекціях змінює характер пояснення викладачем нового матеріалу, допомагає студентам зрозуміти його глибше, завдяки своєчасно виконаній самостійній роботі, яка відновлює в пам'яті знання з інших предметів;

– зацікавленість студентів в отриманні високої оцінки за самостійну роботу сприяє більш активній розумовій діяльності в ході заповнення план-карти з відтворення раніше засвоєних знань. Це, в свою чергу, дозволяє підвищити якість всього процесу засвоєння знань програмного матеріалу;

– використання план-карт в ході проведення лекцій істотно впливає на подальший характер самостійної роботи студентів. У них поглиблюються загальні поняття у знову досліджуваних темах дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів.

Третій етап формувального експерименту полягав в проведенні комплексного семінарського заняття на тему «Здійснення міжпредметних зв'язків в навчанні рухових дій з дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів».

Семінарське заняття проводилося з метою закріплення і повторення раніше вивченого матеріалу на заняттях з лижного спорту, легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор і плавання. Визначені питання для підготовки студентів до заняття, виділені назви підручників, номери сторінок для повторення навчального матеріалу. Питання до семінару оголошено за два тижні до його проведення, студентам пропонувалося вибрати за бажанням питання з урахуванням специфіки певного виду спорту. У ході підготовки до семінарського заняття студенти могли звернутися до конкретного викладача за консультацією.

З метою поліпшення підготовки вчителя фізичної культури нами розроблялися і апробувалися окремі аспекти формування знань і умінь студентів у позааудиторний час.

Однією з форм організації фізкультурно-спортивної діяльності на позааудиторних заняттях є спортивно-прикладні змагання: багатоборство, альпінізм, спортивне орієнтування, кінний спорт, веслу-

вання. Завдання підбиралися індивідуально для кожного студента з урахуванням його фізичної підготовки, стану здоров'я, професійно-прикладних знань і умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Багаторічний пошук шляхів формування умінь і навичок майбутнього вчителя в процесі позааудиторної роботи дозволив нам розробити програму підготовки студентів під час позааудиторної роботи (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Програма підготовки студентів під час позааудиторних занять

Курси	Види завдань для позааудиторної роботи
1	<ul style="list-style-type: none"> – Методичні та практичні завдання на навчальних заняттях і курсах підвищення спортивної майстерності. – Підготовка місць для проведення фізкультурно-спортивних заходів (у ЗНЗ, ВНЗ, мікрорайоні). – Організація реклами фізкультурно-спортивних заходів. – Виконання обов'язків помічника судді на змаганнях. – Участь в НДР. – Шефська допомога загальноосвітньому навчальному закладу (спортивна, організаторська тощо). – Підготовка звітів і рефератів з виконаної позааудиторної роботи.
2	<ul style="list-style-type: none"> – Виконання обов'язків судді, секретаря, інформатора спортивних заходів, що проводяться в ВНЗ (факультету). – Участь в НДР. – Самостійне вивчення теми «Позакласна фізкультурно-спортивна робота з учнями». – Організація фізкультурно-спортивної роботи з учнями за місцем їх проживання. – Підготовка доповідей, звітів, рефератів.
3	<ul style="list-style-type: none"> – Самостійне проведення роботи з організації спортивних заходів у ЗНЗ, ДЮСШ тощо. – Керівництво спортивними командами. – Участь в НДР. – Підготовка звітів, доповідей, рефератів.
4	<ul style="list-style-type: none"> – Виконання обов'язків головних (старших) суддів, секретарів, комендантів на першостях університету, міста й області. – Самостійне проведення засідань суддівської колегії, інструктажа учасників і суддів. – Керівництво позааудиторною роботою студентів I та II курсів. – Участь в НДР. – Підготовка звітів, доповідей, рефератів.

Найістотнішим чинником успіху в проведенні позааудиторної роботи є відповідність індивідуальних схильностей майбутнього педагога, змісту і цілям цієї діяльності.

Успішно проводити фізкультурно-спортивну роботу, організувати олімпіаду або спортивний вечір зможе тільки той учитель, який сам займався цією роботою під час навчання в університеті.

У процесі підготовки майбутніх фахівців, ми виходили з пропозиції, що включення студентів в систему різноманітних позааудиторних заходів в умовах ВНЗ (університети з різних галузей знань, факультети громадських професій, школи молодого лектора, конференції, диспути, науково-дослідницька робота та ін.), сприятиме вдосконаленню їх професійної компетентності.

Третя педагогічна умова – активізація процесу фізичного самовдосконалення студентів під час самостійної роботи. Недостатня рухова активність студентів призводить до того, що багато з них мають слабку фізичну підготовленість, що не може не позначитися на їх трудовій діяльності в майбутньому. Відтак виникає необхідність у пошуку додаткових резервів збільшення їх рухового режиму. Таким резервом є самостійні заняття студентів фізичними вправами, що організовуються у позааудиторний час.

Вони, на думку С. Александрова, можуть проходити як за особистою ініціативою, так і за порадою викладача фізичної культури або тренера [6, с. 108].

Поняття самостійної діяльності в педагогічних джерелах нерідко ототожнюється з поняттям «самостійна робота», оскільки трактується в контексті педагогічного процесу навчального закладу або іншої, регламентованої форми роботи (наприклад, ранкова гімнастика і спеціальна розминка) [136, с. 62].

Ця діяльність базується на здатності суб'єкта визначити самостійно або за допомогою педагога (спеціаліста-тренера, медика та ін.) її мету, способи виконання, зміст, результат.

Одним з ефективних інструментів самостійної роботи вважаємо ведення «Щоденника саморозвитку», в якому вказується мета і завдання спортивного вдосконалення: перспективна мета (1–2 роки вперед), річна (загальна і за періодами тренування), чергові і найближчі завдання. Далі висувуються конкретні завдання, шляхи і засоби вирішення кожного з них.

У ході педагогічного експерименту розроблено самостійні завдання, тести, що дозволяють визначити рівень фізичного розвитку,

фізичної підготовленості та працездатності.

Для оцінки рівня фізичної підготовленості використовувалися такі тести:

1. Рівень загальної витривалості оцінювався за результатами пробігання відрізка дистанції 3000 м (хв, с).

2. Активна гнучкість хребта і тазостегнових суглобів визначалася за результатами нахилів вперед в положенні сидячи з одночасним витягуванням рук вперед (см).

3. Швидкісні і швидкісно-силові якості в поєднанні зі спритністю: визначалися в біговому тесті 100 м (сек).

4. Динамічна силова витривалість м'язів-згиначів рук і привідних м'язів тулуба оцінювалася в тесті на підтягування уверх (юнаки, кількість разів), віджимання від лавки при згинанні рук в упорі лежачи (дівчата, кількість разів).

5. Абсолютна сила м'язів спини, лівої і правої кисті вимірювалася в динамометричній пробі з використанням динамометрів.

6. Фізична працездатність як показник стану кардіореспіраторної системи, визначалася в степ-тестовій пробі PWC₁₅₀₀ [260].

У нашому дослідженні виявлення особливостей співвідношення рухової і вегетативних функцій здійснювалося в степ-тестовій пробі PWC₁₅₀₀. Під час вторинного виконання навантаження реєструвалися частота серцевих скорочень (ЧСС) і частота дихання (ЧД) (ЧСС та ЧД перераховувалися для отримання результату за 1 хвилину); частота кроків була відома, оскільки задавалася по метроному. Співвідношення рухової і вегетативної функцій оцінювалося на основі кореляційних зв'язків між ЧСС, ЧД і частотою кроків.

Підібрані тести найбільш повно характеризують фізичну підготовленість студентів і відрізняються простотою проведення (коефіцієнт об'єктивності 0,75–0,91, коефіцієнт відтворення 0,62–0,93).

Вивчення фізичного розвитку студентів дозволяє регламентувати характер, обсяг і інтенсивність фізичних навантажень в реалізації процесу самовдосконалення відповідно до антропоморфологічних особливостей. Крім того, фізичний розвиток студентів відображає вплив фізичних вправ на процеси росту, особливості статури і стан опорно-рухового апарату.

У програму антропоморфологічних вимірювань були включені такі показники, які найбільш чітко характеризують фізіологічні показники:

1. Вага тіла; вимірювалася за допомогою десяткових (метричних)

ваг з точністю до 0,5 кг.

2. Зріст тіла; вимірювався за допомогою стандартного ростоміра з точністю до 1 см.

3. Обхват грудей в стані паузи; вимірювався сантиметровою стрічкою (з точністю до 0,5 см), яка накладалася у юнаків по нижньому краю лопаток, а у дівчат – спереду над грудною кліткою.

4. Життєва ємність легенів (ЖЄЛ); вимірювалася стандартним спірометром в положенні стоячи після повного вдиху на повному видиху (з точністю до 50 мл).

Виміри проводилися за загальноприйнятою методикою в один і той самий час у всіх досліджуваних студентів приладами стандартного виготовлення.

З метою самопізнання індивідуальних особливостей проводилися бесіди, групові психотренінги, дискусії, практичні заняття з різних тем. Наприклад: «Як перемогти невпевненість у собі і відмовитися від негативних звичок?», «Ознайомлення з досвідом роботи спортивних команд», «Як розвивати силу волі?», «Колектив, в якому ти живеш» тощо.

Для цілеспрямованого включення в практичну роботу із фізкультурно-спортивної діяльності студентам пропонувалося виконати систему індивідуальних завдань, в ході яких вони виконували різні практичні дії з підготовки та проведення свят, днів здоров'я, рухливих змін, спортивних годин. Крім того, вивчалися інтереси студентів в фізкультурно-спортивній діяльності, традиції, пов'язані зі спортивно-розважальними заходами в режимі позааудиторної роботи.

Особлива увага приділялася включенню студентів у педагогічні ситуації, пов'язані із стимулюванням стану задоволеності собою, своїми діями в конкретних ситуаціях і задоволеності від свідомості причетності до педагогічної діяльності, що поєднується з розумним невдоволенням собою, яке стимулювало подальший професійний розвиток.

У рамках реалізації третьої умови передбачалося збільшення частки самостійних, індивідуально-групових завдань інноваційного характеру.

Для самовдосконалення студентів використовуються загально-розвиваючі і спеціальні фізичні вправи: біг, ходьба, плавання; вправи з обтяженням; вправи на гнучкість тощо. Для швидкого і ефективного відновлення після навчальної діяльності використовувалися такі гігієнічні заходи, як душ, лазня, гігієнічна гімнастика.

Ефективним оздоровчо-профілактичним засобом самовдосконалення є система заходів, спрямованих на підвищення стійкості організму до різних впливів навколишнього середовища. Наприклад, заняття спортом на свіжому повітрі (катання на ковзанах і лижах, спортивне орієнтування, туристичні походи), обливання тощо.

В основі самовдосконалення студентів важливу роль відіграє педагогічна практика. Для забезпечення більш високого рівня професійної підготовки студентів до фізкультурно-спортивної роботи, а також збагачення їх практичного багажу нами розроблено перелік завдань на період педагогічної практики:

1. Скласти не менше трьох комплексів фізичних вправ для проведення фізкультхвилинок, фізкультпауз в класній кімнаті, коридорі, рекреації, на відкритому майданчику.

2. Скласти не менше двох комплексів гімнастики до занять.

3. Скласти картки з описом трьох рухливих ігор.

4. Розробити та провести «Спортивну годину» з підбором рухливих ігор зі спрямованою інтенсивністю приблизно в такій послідовності: одна гра – помірної інтенсивності (організаційна); дві гри – середньої і великої інтенсивності; одна гра – малої інтенсивності.

5. Розробити програму і сценарій спортивного вечора, свята.

6. Розробити план заходів (на зміну), два положення на проведення змагань в пришкільному таборі.

7. Розробити план заходів з підготовки, організації та проведення туристичного походу.

8. Виписати поради туристам і рекомендації з організації купання учнів в поході.

9. Виконувати обов'язки класного керівника, вчителя-предметника з предмета «Фізичне виховання».

10. Чітко дотримуватися правил техніки безпеки при організації визначених і позаурочних заходів з фізичного виховання (знати і вміти надавати першу медичну допомогу при травмах на фізкультурно-оздоровчих заняттях).

11. Розробити календарний план позакласної роботи з фізичного виховання учнів середнього і старшого шкільного віку на чверть, півріччя, навчальний рік.

12. Розробити тематичні бесіди з батьками з питань здорового способу життя.

Для цілеспрямованого включення студентів в практичну роботу

з проведення уроків фізкультурно-спортивної спрямованості, їм пропонувалося виконати заздалегідь підготовлені індивідуальні завдання, в ході яких студенти вправлялися в різних практичних діях.

Пропонований нами варіант уроків має певні відмінності від уроків, що проводяться в традиційній формі.

Зміст уроку розписується за формою (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Компоненти уроку фізичної культури

Частини уроку	Часткові завдання	Навчальний матеріал	Дозування	Організаційно- методичні вказівки
------------------	----------------------	------------------------	-----------	--------------------------------------

У графі «Часткові завдання» формулюються завдання з окремих вправ в кожній частині уроку. Передбачаються не тільки освітні, а й виховні та оздоровчі завдання. У графі «Навчальний матеріал» викладається зміст уроку. Навчальний матеріал розташовується в тому порядку, в якому будуть даватися вправи на уроці. Дозування вправ вказується точно і конкретно, відображається кількість повторень, загальна тривалість роботи, вагові навантаження тощо. У графі «Організаційно-методичні вказівки» викладаються припущення і вказівки, що стосуються виконання окремих вправ або комплексів.

Контроль предметної діяльності і самопізнання поєднувалися в реальній дійсності з перебудовою оцінок, відносин, своєї роботи з точки зору перспектив успіху. Алгоритм дій рефлексій, пропонованих студентам, включав низку завдань. Так, по завершенні педпрактики майбутнім вчителям пропонувалися завдання такого типу «Вкажіть, на якому етапі практичної діяльності Вам вдалося більшою мірою проявити свої здібності? Як Ви вважаєте, з чим це пов'язано?»; «Перерахуйте основні вміння, яких Ви набули або повинні були набути після проведення певного заходу і вкажіть, як Ви освоїли те чи те вміння».

Для усвідомлення студентами значущості самостійної фізкультурно-спортивної діяльності впроваджувалося електронне портфоліо. Електронне фізкультурно-спортивне портфоліо – це сучасна освітня технологія, що дозволяє фіксувати, накопичувати і оцінювати індивідуальні фізкультурно-спортивні досягнення студентів в певний період його навчання. Ця технологія послідовно розширює простір і форми своєї реалізації, оскільки відповідає різноманітним запитам сучасного життя: запитам ВНЗ щодо загальноосвітніх навчальних

закладів, запитаю бізнесу щодо системи освіти в цілому.

Портфоліо служить динамічному процесу усвідомлення своїх можливостей, проектування шляхів реалізації поетапних життєвих і навчально-професійних планів і, зрештою позитивної зміни особистості.

Ключові навчальні вміння, основні компетенції та портфоліо належать одному освітньому контексту і перебувають в активній взаємодії. Тобто, на думку Т.Новікової, технологія портфоліо і компетентнісний підхід підтримують і «обслуговують» один одного [256].

Освоєння студентами знань і умінь з оволодіння методами самоконтролю, зіставлення реальних результатів тестування нормативними або бажаними стимулюють процес самовдосконалення і відстежують динаміку його результатів під час навчання у ВНЗ.

Отже, нами обґрунтовано такі педагогічні умови: стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності на основі добору засобів навчання; оволодіння студентами теоретичними знаннями про сутність, зміст фізкультурно-спортивної діяльності та методики її проведення в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу за допомогою інтерактивних форм і методів навчання; активізація процесу фізичного самовдосконалення студентів під час самостійної роботи.

Реалізація першої педагогічної умови передбачала проведення різних форм фізкультурно-спортивних заходів, рухливих ігор, суддівства спортивних змагань, особливо тих, які входять до чотириборства (біг 60 і 500 м; стрибки, метання), спортивного свята, виконання вправ для розвитку окремих груп м'язів (біг, ходьба, плавання; вправи з обтяженням; вправи на гнучкість тощо), використання активних методів: діалогу, рольової та організаційно-ділової гри тощо.

Реалізація другої педагогічної умови забезпечувалася вдосконаленням навчально-виховного процесу за рахунок оновлення змісту дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», узгодження «наскрізних тем» дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів «Гімнастика з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання», «Рухливі ігри», «Спортивні ігри», «Лижний спорт», «Плавання з методикою викладання», проведення спецсемінару «Організація і методика проведення фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах».

Реалізація третьої педагогічної умови здійснювалася з використанням тестів, бесід, групових психотренінгів, педагогічних ситуацій, дискусій, індивідуально-творчих завдань, рефлексії, педагогічних ситуацій і практичної діяльності в цілому, виконанні індивідуальних завдань, в ході яких виконувалися різні практичні дії з підготовки та проведення свят, днів здоров'я, рухливих змін, спортивних годин, спортивно-розважальних заходів в режимі позааудиторної роботи. Одним з ефективних інструментів самостійної роботи вважаємо ведення «Щоденника саморозвитку» та впровадження електронного портфоліо.

Інтерпретація результатів дослідно-експериментальної роботи

Формувальний етап дослідно-експериментальної роботи передбачав реалізацію та перевірку педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

У експериментальних групах студенти займалися фізичною культурою за встановленим навчальним планом для ВНЗ, з використанням рухливих ігор, занять в тренажерному залі, шейпінгом, волейболом тощо. Заняття в експериментальній групі доповнювалися фізкультурно-спортивною діяльністю різноманітного характеру. Заняття фізичною культурою в контрольних групах проводилося за стандартною програмою фізичного виховання в ВНЗ.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи розв'язувалися такі завдання:

1) виявити характер впливу педагогічних умов на рівень готовності майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності учнів;

2) розробити методичні рекомендації з формування готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Формувальний експеримент проходив в природних умовах освітнього процесу за типом варіативного, для якого характерно цілеспрямоване варіювання в різних групах з вирівненими початковими умовами окремих параметрів, що піддаються дослідженню, і порівняння кінцевих результатів.

Для вирішення діагностичних завдань використовувалися ті самі методи, що і в констатувальному експерименті: тестування, анкету-

вання, метод експертних оцінок, спостереження, бесіда, аналіз продуктів навчальної діяльності студентів тощо.

На основі вимог нормативних документів і результатів аналізу психолого-педагогічної літератури з урахуванням передового педагогічного досвіду і висновків констатувального етапу розроблено Програму формувального експерименту:

1) озброєння студентів необхідними знаннями з фізкультурно-спортивної діяльності та спеціальними вміннями в галузі фізичного виховання через оновлення змісту дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання»; узгодження «наскрізних тем» дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів: «Легка атлетика з методикою навчання», «Гімнастика з методикою навчання», «Спортивні ігри з методикою навчання», «Рухливі ігри з методикою навчання», «Лижний спорт з методикою навчання», «Плавання з методикою навчання», проведення спецсемінару «Організація і методика проведення фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах»;

2) підготовка і проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи на практичних заняттях з дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів в академічних групах (заняття проводилися за принципом навчальної практики з подальшим аналізом: усі студенти виступали як в ролі викладача, так і в ролі учня);

3) проведення аудиторних і позааудиторних фізкультурно-спортивних заходів, спрямованих на набуття студентами навичок використання різноманітних форм і методів організації фізкультурно-спортивної роботи з дітьми різного віку – від молодших школярів до випускників загальноосвітніх навчальних закладів;

4) створення проблемних ситуацій і організація ділових ігор на практичних заняттях з метою моделювання сценаріїв фізкультурно-спортивних заходів з дітьми різного шкільного віку;

5) організація практичної і самостійної роботи в галузі фізичного виховання з учнями в ході педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Дослідно-експериментальне дослідження щодо формування готовності студентів до фізкультурно-спортивної роботи здійснювалося нами в ході аудиторної та позааудиторної роботи. З одного боку, – це лекційні заняття, активне включення в дослідницьку роботу (написання доповідей і рефератів), а з іншого – цілеспрямовано організовані практичні заняття з дисциплін базових фізкультурно-

спортивних видів, позааудиторні спортивно-масові факультетські і університетські заходи (участь в змаганнях, організація і проведення турпоходів тощо). Щоб домогтися високого рівня інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності у студентів, ігрові заняття (спортивні, рухливі ігри) регулярно поєднувалися із засобами інших видів спорту: легкої атлетики, гімнастики, акробатики тощо. Зокрема, ігрові прийоми, техніко-тактичні дії відпрацьовувалися в поєднанні з різними акробатичними вправами, які вимагають від студентів добре розвиненої координації рухів, спритності, гнучкості та інших якостей. На всіх заняттях широко застосовувалися засоби загальної і спеціальної підготовки. На відміну від традиційної програми в практичній підготовці широко використовувалися естафети з елементами волейболу, різноманітні рухливі ігри, а також проведення навчальних ігор.

У формуванні висококваліфікованого педагога значна роль відводилася самостійній роботі. Включення студентів у самостійну роботу передбачало формування у них прийомів самостійної діяльності, виховання культури розумової праці, а також розвиток навичок самовиховання і самопідготовки.

Для визначення рівня сформованості *мотиваційно-ціннісного критерію* готовності студентів до фізкультурно-спортивної роботи проведено діагностику його показників. Основними методами мотиваційної підтримки майбутніх учителів у ході реалізованої експериментальної програми виступали аналіз проблемних ситуацій, пізнавальних завдань, включення студентів в особистісно-смісловий діалог, рольові ігри.

Результати експериментальної роботи відображено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

**Прояв інтересу студентів
до фізкультурно-спортивної діяльності**

№ п/п	Прояв інтересу студентів	Групи	
		КГ	ЕГ
1.	До занять фізичною культурою і спортом під час аудиторної роботи	31,4	69,7
2.	До занять фізичною культурою і спортом під час позааудиторної роботи	29,6	74,3
3.	До свого здоров'я	40,1	81,4
4.	До проведення дозвілля	36,6	79,8

Аналіз даних таблиці доводить, що 69,7 % студентів ЕГ виявили інтерес до занять фізичною культурою та спортом під час аудиторної роботи і 74,3 % – позааудиторної. Найбільші цифрові дані отримані при відповіді на прояв інтересу до покращення свого – 81,4 %. У контрольній групі відповідно – 31,4 %, 29,6 %, 40,1 %.

За час формувального експерименту в експериментальній групі зріс рівень інтересу до спортивно-масових заходів і до видів спорту, включених в їх зміст.

Після проведеного експерименту в експериментальній групі зріс інтерес до нетрадиційних видів спорту (ЕГ – 87,4 %, КГ – 54,9 %). Високим відсотком значущості було оцінено істотну роль спортивно-масових заходів в аспекті позитивного впливу на моральні якості і естетичні здібності (ЕГ – 79,6 %, КГ – 38,4 %).

Проведений етап формувального експерименту показав, що відбулися зміни у ставленні студентів ЕГ до здійснення фізкультурно-спортивної діяльності.

Динаміка результатів діагностики ставлення студентів до здійснення фізкультурно-спортивної діяльності показала, що в КГ істотних змін не відбулося (індиферентне ставлення змінилося із 25,5 % до 24,0 %), в експериментальній групі знизився відсоток індиферентного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності (з 28,0 % до 16,1 %). У ЕГ відбулося збільшення числа студентів, які позитивно ставляться до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах (з 45,2 до 71,6 %).

Необхідно також відзначити, що не тільки результати анкетного опитування, а й спостереження показали, що студенти стали проявляти більшу активність у позааудиторних заходах, в роботі з учнями на педагогічній практиці, у них стали проявлятися зацікавленість, мобільність, бажання придумувати нові ігри, старанність, творчість, ініціативність тощо. У КГ залишилося 32,8 % студентів, які вважають, що необов'язково використовувати різноманітні форми фізкультурно-спортивної роботи з учнями; в ЕГ – 19,4 %.

Під час формувального експерименту здійснювалася перевірка сформованості мотивів і ціннісних орієнтацій студентів.

Аналіз даних доводить, що у студентів ЕГ сформованість мотивів і ціннісного ставлення до творчого прояву професійної діяльності перебуває на високому рівні: мотиви отримання спеціальних фізкультурно-спортивних знань – 50,8 %, мотивація до

навчально-пізнавальної діяльності – 50,3 %, мотиви до фізкультурно-спортивної діяльності – 51,6 %, ціннісне ставлення до творчого прояву професійної діяльності – 50,1 %. У студентів КГ переважає середній рівень сформованості мотивів і ціннісного ставлення, що складає відповідно – 60,0 %, 64,5 %, 61,9 %, 61,0 %.

Для виявлення сформованості ціннісних орієнтацій до фізкультурно-спортивної діяльності використано метод ранжування життєвих цінностей.

Аналіз даних показав, що на перше місце студенти ЕГ поставили «здоров'я», КГ – «житло»; на друге (ЕГ) – «цікаву роботу», КГ – «любов»; на третє (ЕГ) – «любов», КГ – «здоров'я»; далі виділено такі цінності: кар'єра, творчість, автомобіль та інші відповіді.

Динаміку сформованості мотивації до фізкультурно-спортивної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури показано в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Динаміка мотивації майбутнього вчителя фізичної культури
до фізкультурно-спортивної діяльності**

Показники	До експерименту		Після експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Розуміє і усвідомлює необхідність збереження спортивних традицій	24,3	22,1	30,4	70,2
Має бажання вивчати, зберігати та розвивати спортивні досягнення	34,1	36,2	36,2	69,9
Вважає важливим розвиток фізкультурної освіти	42,4	40,3	43,3	80,4
Усвідомлює необхідність своєї ролі в процесі проведення спортивних занять	40,4	41,3	41,8	76,3
Проявляє інтерес і бажання розвивати спортивну діяльність	36,1	35,2	39,4	75,4
Усвідомлює своє призначення, має бажання укріплювати спортивний рівень учнів	28,6	26,6	30,1	69,8
Вбачає необхідність розвитку своїх фізкультурно-спортивних здібностей	29,4	30,3	31,8	72,4

Результати співбесід, анкетування, аналізу самооцінки та експертної оцінки дозволили зробити такі узагальнення:

– більшість студентів ЕГ (80,4 %) та 43,3 % КГ вважають важливим розвиток фізкультурної освіти, 76,3 % ЕГ, 41,8 % КГ

визнають свою роль у процесі проведення спортивних занять, 70,2 % ЕГ, 30,4 % КГ розуміють і усвідомлюють необхідність збереження спортивних традицій, що виражено в таких відповідях: «відводжу велику роль вчителю в збереженні і розвитку спортивних традицій», «бачу необхідність розвитку спортивних здібностей у школярів» тощо;

– 69,9 % респондентів ЕГ та 36,2 % КГ мають бажання вивчати, зберігати та розвивати спортивні досягнення, що виражено в таких відповідях: «маю бажання зберігати спортивну спадщину» тощо;

– 69,8 % студентів ЕГ та 30,1 % КГ усвідомлюють своє призначення, мають бажання укріплювати спортивний рівень учнів, що підтверджується такими відповідями «подобається робота в загальноосвітніх навчальних закладах», «бачу необхідність розвитку спорту в загальноосвітніх навчальних закладах і в мікрорайоні» тощо.

Можемо констатувати, що більшість студентів експериментальних груп виявили впевненість в причетності до процесу збереження, розвитку спортивних традицій і прагнення до самостійної, цілеспрямованої, соціально-значимої діяльності в умовах загальноосвітніх навчальних закладах і освіти в цілому.

Результатом проведеного експерименту стало зміщення акценту в постановці цілей занять фізичної культури і участі в спортивно-масових заходах.

На перший план студенти експериментальної групи поряд з мотивом зберегти і поліпшити здоров'я, висувають і такі мотиви, як розширення сфери спілкування, поліпшення статури, розвиток інтелекту, розвиток здатності бачити красу і підвищення рівня культури.

Аналіз даних доводить, що домівною метою занять фізичною культурою і спортом студентів ЕГ за результатами формульованого експерименту є зміцнення здоров'я (80,2 %), КГ – 40,1 %, бажання стати більш фізично розвиненим (ЕГ – 80,0 %, КГ – 23,4 %), поліпшити статуру (ЕГ – 78,3 %, КГ – 25,8 %).

Анкетне опитування показало, що у студентів експериментальної групи достовірно змінилася оцінка можливостей при активних заняттях фізичною культурою і спортом. Зазначається достовірна зміна індексу значущості при виборі таких показників, як активні заняття фізичною культурою, розвиток своїх естетичних здібностей, підвищення рівня культури.

Результати виконаних завдань (опитування, анкетування, тестування) з визначення рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм показано в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Виконані завдання з визначення рівня готовності
майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-
спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм
(формувальний експеримент)**

Бали	КГ		ЕГ	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
Бал 5	5	2,8	29	15,3
Бал 4	44	24,4	92	48,7
Бал 3	62	34,5	68	36,0
Бал 2	69	38,3	–	–
Всього	180	100	189	100

Здійснений аналіз виконаних завдань з визначення рівня готовності майбутніх учителів до фізкультурно-спортивної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм у КГ становить (в балах): $N_k^0=2,91$; ЕГ – $N_e^0= 3,8$. Різниця між ними склала 17,8 %, яка на етапі формувального експерименту є істотною.

Сформованість *інтелектуально-пізнавального критерію* передбачала отримання фахових знань студентами, які вони набували в процесі вивчення дисциплін, у відповідності до навчального плану.

Для ефективнішого формування фахових знань у студентів ми взаємодіяли з викладачами загальноосвітніх та загальнопрофесійних дисциплін. На наше прохання вони приділяли більше уваги тим розділам програм, які безпосередньо впливають на формування знань, необхідних для ведення фізкультурно-спортивної діяльності. Наприклад, в процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» особлива увага приділялася теоретичним і методичним основам організації фізкультурно-спортивної діяльності.

Для з'ясування рівня методичної готовності студентів до

фізкультурно-спортивної діяльності використано метод експертних оцінок.

Аналіз даних доводить, що найвищі результати студенти ЕГ отримали за знання про проведення бесіди щодо доцільності фізичної культури (80,4 %), проведення фізкультурно-оздоровчих заходів (ЕГ 79,8 %), складання комплексу гімнастики до занять (74,2 %), у студентів КГ відповідно 39,1 %, 37,1 %, 31,8 %.

Наявність системи спеціальних технологічних знань перевірялася за допомогою тесту, який включав в себе питання з техніки та методики навчання окремим руховим діям в гімнастиці, легкій атлетиці, лижній підготовці тощо.

Аналіз даних показав, що студенти ЕГ найбільше володіють технологічними знаннями з гімнастики (81,5 %) та баскетболу (80,3 %), студенти КГ – гімнастики (52,3 %) та волейболу (51,4 %).

Аналізуючи отримані результати за рівнем сформованості спеціальних технологічних знань, можна говорити про перевагу студентів ЕГ над КГ. Це сталося за рахунок того, що нами було внесено корективи в програму фізкультурно-спортивної діяльності, зокрема, за тематикою лекційних та семінарських занять, які допомогли студентам ЕГ набути більш глибоких знань необхідних майбутньому вчителю фізичної культури в ЗНЗ. Значною мірою формуванню фахових знань сприяла інтеграція різних навчальних дисциплін (проведення бінарних лекційних та семінарських занять). Ці знання студенти закріплювали на педагогічній практиці, у студентів КГ такої можливості не було.

Для формування теоретичної готовності студентів було проведено цикл занять, на якому вивчалися такі проблеми: фізкультурно-спортивна у загальноосвітній школі; фахові знання, практичні уміння і навички в майбутній професійній діяльності вчителя фізичної культури; роль спорту у вирішенні проблеми оздоровлення нації. Для того, щоб підготувати студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в ЗНЗ, додатково проведено заняття з таких тем: «Комплектування груп та організація занять у спортивних секціях», «Особливості тренувальних занять з учнями в залежності від умов».

Результати сформованості теоретичних знань у майбутніх учителів фізичної культури до і після експерименту відображені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Результати сформованості теоретичних знань у студентів, %

Знання	До експерименту		Після експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Роль спорту в зміцненні здоров'я і фізичному вдосконаленні людини	19,2	20,3	33,4	62,4
Які вправи і яким чином необхідно використовувати для зміцнення здоров'я	22,2	21,2	30,6	60,1
Історія спорту	12,2	13,1	19,4	51,4
Система знань про спорт в регіоні	9,6	8,4	12,3	49,6
Моральна поведінка в спорті	14,3	15,1	26,1	54,7
Навички правильного спілкування один з одним і з тренером в ході занять, тренувань і змагань	16,1	16,8	35,4	58,9
Історичні коріння спортивного свята	11,9	10,3	17,6	55,2
Способи організації спортивних заходів	13,2	14,2	15,3	57,9
Способи визначення продуктивності підготовки і проведення спортивних заходів	12,7	13,4	14,1	55,3
Підготовка та управління спортивними заходами	10,4	9,2	16,2	60,1
Планування спортивних заходів	10,7	10,8	17,4	58,3
Вплив фізкультурно-спортивної роботи на інтелектуальні та творчі здібності	15,2	13,4	38,8	55,4
Роль спорту в суспільстві	9,6	8,5	20,1	50,1
Недопустимі явища в спорті (насильство, анаболіки тощо)	24,4	25,9	41,8	74,2
Вплив фізичних вправ на стан організму	20,3	21,8	28,4	60,2
Вимоги до рухового режиму школяра	14,6	13,4	18,2	54,6
Методи самоконтролю стану і допустимі фізичні навантаження	15,8	14,2	21,4	58,9
Поведінка під час фізкультурно-спортивних занять	20,8	21,9	35,2	68,8
Основи техніки в обраному виді спорту	21,4	25,3	36,7	70,3

Аналіз даних таблиці доводить, що студенти ЕГ досить непогано володіють знаннями про недопустимі явища в спорті (74,2 %), основами техніки в обраному виді спорту (70,3 %), студенти КГ

відповідно – 41,8 % та 36,7 %.

Результати дослідження показали, що студенти контрольних груп, які не мають спеціальної підготовки до проведення масових спортивних заходів, показали середні результати сформованості теоретичних знань, тоді як студенти експериментальних груп довели високі результати.

Результати виконаних завдань (опитування, анкетування, тестування) з визначення рівня готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за інтелектуально-пізнавальним критерієм показано в таблиці 3.8.

Отже, рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за інтелектуально-пізнавальним критерієм у контрольній групі становить (в балах): $N_k^0=3,1$; експериментальній – $N_e^0= 3,91$. Різниця між ними склала 16,2 %, що впливає на результативність отриманих даних на етапі формувального експерименту.

Для виявлення рівня сформованості *діяльнично-практичного критерію* використовувалися такі методи: експеримент, самооцінка, тестування, анкетування, тести з фізичної підготовленості та фізичного стану студентів.

Таблиця 3.8

**Виконані завдання з визначення рівня готовності
майбутніх учителів фізичної культури до
фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної
середньої освіти за інтелектуально-пізнавальним критерієм
(формувальний експеримент)**

Бали	КГ		ЕГ	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
Бал 5	7	3,9	35	18,5
Бал 4	55	30,6	102	54,0
Бал 3	67	37,2	52	27,5
Бал 2	51	28,3	–	–
Всього	180	100	189	100

Для перевірки сформованості фахових знань студентів у фізкультурно-спортивній діяльності проведено «Веселі старти». Під час проведення заходу вирішені завдання підвищення професійної готовності студентів і інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності.

Для формування практичних умінь проведено цикл лекційних занять за такими проблемами: планування тренувального процесу, основні види підготовки в тренуванні, побудова циклів тренування, спортивна орієнтація та відбір в виді спорту.

Проведено семінарські заняття за проблемами: огляд засобів і методів навчання вправам, комунікативні здібності педагога. Оскільки більшість студентів відчувають значні труднощі при виборі методів навчання рухових дій, ми більш поглиблено вивчали тему: «Методи навчання гімнастичним вправам», «Застосування прийомів допомоги, страховки».

Діагностика діяльнісно-практичного критерію здійснювалася за сформованістю професійно-педагогічних умінь.

Для того, щоб виявити уміння дидактичної обробки навчального матеріалу студентам дали завдання письмово викласти пояснення техніки виконання трьох гімнастичних елементів. Пояснення мало будуватися з урахуванням інтелектуальних особливостей дітей, що займаються спортивною гімнастикою більше одного року.

Аналіз даних доводить, що у студентів ЕГ найкраще сформоване уміння володіти адекватною професійною оцінкою і самооцінкою, високий рівень якого складає 39,5 %, уміння виявити, усвідомити і усунути допущені помилки в фізкультурно-спортивній діяльності – 37,4 %, уміння здійснювати спортивно-педагогічну діагностику – 35,7 %. На високий рівень за умінням організувати учнів для плідної роботи в спортивних секціях і різних фізкультурно-спортивних заходах вийшли студенти КГ – 16,3 %, умінням дидактичної обробки навчального матеріалу – 7,5 %.

Уміння студентів експериментальної групи виявилися більш повно сформовані, більш оригінальні, базувалися на певних закономірностях фізкультурно-спортивної діяльності і всього педагогічного процесу в цілому.

У межах педагогічної практики студенти експериментальної групи проводили практично всі види фізкультурно-спортивних занять, використовували розроблені сюжетно-рольові уроки.

Аналіз даних показав, що студенти ЕГ під час педагогічної

практики активніше за студентів КГ використовували різні види фізкультурно-спортивних заходів.

Експертні оцінки залікового уроку, фізкультурно-оздоровчого заходу на педагогічній практиці показали, що професійні вміння у студентів експериментальної та контрольної груп сформовано на різних рівнях.

Результати дослідження показали, що рівень сформованості професійно-педагогічних умінь на уроці фізичної культури в експериментальній групі високий: в умінні складати конспект уроку, відповідно до його завдань – 86,8 %, у виборі засобів навчання – 86,3 %; в умінні підготувати місце занять і організувати учнів – 78,5 %; в умінні попереджати травматизм на уроці – 72,8 %; інші вміння сформовані на середньому рівні.

У контрольній групі уміння складати конспект уроку, відповідно до його завдань сформовано на середньому рівні – 48,7 %; уміння підбирати засоби навчання – 49,8 %. У інших уміннях проявляється низький рівень їх сформованості.

Для встановлення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури за діяльнісно-практичним критерієм здійснювалося визначення фізичного стану організму (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9

Виконання загальнофізичних нормативів студентами

Назва нормативів (і норматив)	Виконання нормативів (% від загального числа студентів експериментальної групи) (юнаки, дівчата)	
	До експерименту	Після експерименту
Сидячи з положення лежачи, руки за голову, ноги закріплені – дівчата (40 разів)	43,0	65,3
Згинання і розгинання рук, лежачи в упорі на гімнастичній лавці – дівчата (10 разів)	38,3	72,4
Підтягування на перекладині – хлопці (10 разів)	46,8	79,3
Піднімання ніг у висі на перекладині – юнаки (10 разів)	68,6	88,0
Потрійний стрибок з місця:		
юнаки (6,2 м)	44,6	98,9
дівчата (4,8 м)	44,1	87,3

Аналіз таблиці доводить, що переважна більшість студентів виконала загальнофізичні нормативи, в результаті у них покращилися досліджувані фізичні якості.

На основі використання запропонованих методик з опитування, анкетування, тестування в КГ і ЕГ отримано узагальнювальні результати рівня готовності майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах за діяльнісно-практичним критерієм, які показано у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

**Виконані завдання з визначення рівня готовності майбутніх
учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної
діяльності за діяльнісно-практичним критерієм
(формувальний експеримент)**

Бали	КГ		ЕГ	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
Бал 5	9	5,0	34	18,0
Бал 4	51	28,3	109	57,7
Бал 3	66	36,7	46	24,3
Бал 2	54	30,0	–	–
Всього	180	100	189	100

Отже, рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності за діяльнісно-практичним критерієм у контрольній групі складає (в балах): $N_k^0=3,08$; експериментальній – $N_k^0=3,94$. Різниця між ними – 17,2 %, що значно впливає на результативність отриманих даних під час формувального експерименту.

Результати проведеного дослідження з визначення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за критеріями дозволило узагальнити отримані дані, які відображено у таблиці 3.11.

Результати дослідження, які відображені у таблиці доводять, що

середньоарифметична величина $MЦ_k$ готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загально-освітніх навчальних закладах за діяльнісно-практичним критерієм у КГ складає 2,9 бала, що становить 58,0 %, IK_k – 3,1 (62,0 %), DP_k – 3,08 (61,6 %), у ЕГ: $MЦ_e$ – 3,8 (76,0 %), IK_e – 3,91 (78,2 %), DP_e – 3,94 (78,8 %).

Таблиця 3.11

**Узагальнені результати готовності майбутніх учителів
фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності
в закладах загальної середньої освіти за критеріями**

Групи	Критерії					
	МЦ		ІК		ДП	
	бали	%	бали	%	бали	%
КГ	2,9	58,0	3,1	62,0	3,08	61,6
ЕГ	3,8	76,0	3,91	78,2	3,94	78,8

Аналіз таблиці вказує, що готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загально-освітніх навчальних закладах за мотиваційно-ціннісним критерієм в ЕГ складає 76,0 %, що відповідає високому рівню, КГ – 58,0 %, що відповідає середньому рівню. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за інтелектуально-пізнавальним критерієм в ЕГ складає 78,2 %, що відповідає високому рівню, КГ – 62,0 %. Це показник середнього рівня. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за діяльнісно-практичним критерієм у ЕГ складає 78,8 %, що відповідає високому рівню, КГ – 61,6 %. Це показник середнього рівня.

Порівняльний аналіз вихідних рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за критеріями виявив між ними значну відмінність.

Для перевірки на достовірність такої різниці застосуємо

критерій К. Пірсона та обрахуємо за формулою 2.3.

Проведений розрахунок показав, що за мотиваційно-ціннісним критерієм він складає 75,8 інтелектуально-пізнавальним – 89,4, діяльнісно-практичним – 107,2.

Отримані результати доводять, що підвищення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах у процесі формульованого етапу забезпечувалася експериментальними чинниками.

Аналіз доводить, що у майбутніх учителів фізичної культури спостерігається високий рівень готовності до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями у експериментальній та середнього у контрольній групах та значну різницю показників між ними. Різниця між мотиваційно-ціннісним критерієм експериментальної та контрольної групи складає 18,0 %, інтелектуально-пізнавальним – 16,2 %, діяльнісно-практичним – 17,2 %. Це означає, що між рівнями готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями існує значна відмінність.

Результати формульованого експерименту нами узагальнено через їх розподіл за рівнями, що відображено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури
до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної
середньої освіти (формульований експеримент)**

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група	Різниця, %
Низький	71 (39,5 %)	22 (11,6 %)	27,9
Середній	101 (56,1 %)	131 (69,3 %)	13,2
Високий	8 (4,4 %)	36 (19,1 %)	14,7

Результати формульованого експерименту довели підвищення високого рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних

зкладах за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-пізнавальним, діяльнісно-практичним критеріями у ЕГ та середній – у КГ.

Отже, за результатами порівняльного аналізу констатувального та формувального етапів експериментальної роботи спостерігається зміна рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності експериментальної групи із низького на високий. У контрольній – із низького на середній.

Результати дослідно-експериментальної роботи доводять, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах забезпечувалася ефективними педагогічними умовами, а відповідно і позитивними змінами у рівнях сформованості їх готовності в ЕГ.

Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах показана в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

**Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів
фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності
у закладах загальної середньої освіти**

Рівні	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст
	КГ			ЕГ		
Низький	102 (56,7 %)	71 (39,5 %)	-17,2	99 (52,4 %)	22 (11,6 %)	-40,8
Середній	76 (42,2 %)	101 (56,1 %)	13,9	85 (45,0 %)	131 (69,3 %)	24,3
Високий	2 (1,1 %)	8 (4,4 %)	3,3	5 (2,6 %)	36 (19,1 %)	16,5

Аналіз таблиці 3.13 доводить, що за результатами дослідно-експериментальної роботи у студентів ЕГ виявилися більш високі показники рівнів готовності до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах, чим у КГ.

Так, в ЕГ високий рівень готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності зріс порівняно із констатувальним етапом на 16,5 %; середній – на 24,3 %; низький зменшився на 40,8 % після проведення формувального експерименту. У КГ високий рівень

готовності студентів до фізкультурно-спортивної діяльності зріс на 3,3 %; середній – 13,9 %; низький зменшився на 17,2 %.

Отже, результати реалізації й експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах підтвердили їх ефективність, що виражається в позитивній динаміці формування готовності до роботи студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними і в більш високому рівні сформованості критеріїв готовності: мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-пізнавального, діяльнісно-практичного.

ПІСЛЯМОВА

У монографії викладено результати теоретичного узагальнення і розв'язання завдання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, що дозволило обґрунтувати модель забезпечення цього процесу, визначити та експериментально перевірити педагогічні умови в системі професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Результати наукового пошуку послугували підставою для низки аргументованих висновків:

1. Проведений аналіз наукових здобутків із проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах у психолого-педагогічній літературі та освітньо-виховній практиці показав, що значну частину праць присвячено окремим питанням і напрямам організації цього процесу, зокрема: закладено методологічне підґрунтя та розкрито загальнотеоретичні питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури, досліджено індивідуалізацію і диференціацію в сфері фізичного виховання школярів, здійснено діагностику в галузі фізичної культури і спорту, розкрито процес формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Особливу увагу приділено особливостям фізкультурно-спортивної роботи майбутніх учителів фізичної культури. Проте, незважаючи на стійкий інтерес до проблеми фізкультурно-спортивної роботи вчителя фізичної культури, проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів недостатньо розроблена в теорії і практиці сучасної професійної освіти.

Аналіз термінологічного апарату дослідження, а саме: «фізичне виховання», «фізична культура», «спорт», «спортивна діяльність», «фізкультурна діяльність», «фізкультурно-спортивна діяльність» дозволив уточнити сутність ключових понять: «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах».

Підготовку майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах визначено як спеціально спрямований процес вибіркового викорис-

тання засобів фізичної культури і спорту для формування у майбутніх фахівців системи професійних знань, оволодіння необхідним комплексом педагогічних умінь, орієнтованих на фізкультурно-спортивну роботу та спрямованих на відновлення психофізіологічної працездатності учнів, вдосконалення їх особистості в процесі самодіяльних ініціатив.

Поняттям «готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах» позначено динамічно розвивальну особистісну якість людини, що відображає необхідний рівень знань в галузі фізкультурно-спортивної діяльності, достатній рівень сформованості умінь, стійку мотивацію до проведення цієї діяльності.

2. Уточнено критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах та їх показники: *мотиваційно-ціннісний* (націленість на фізкультурно-спортивну діяльність, прагнення до її творчого здійснення; переконання в її значущості; потреба в самоосвіті та самовдосконаленні в сфері фізкультурно-спортивної діяльності); *інтелектуально-пізнавальний* (ступінь оволодіння знаннями необхідними для проведення фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: теорії і методики організації занять з фізичного виховання як соціальної системи, методики розвитку рухових якостей, способів їх діагностики та коригування, основних норм дозування фізичного навантаження в ході занять фізичною культурою); *діяльнісно-практичний* (наявність умінь планування, організації, проведення спортивних занять з обраного виду спорту, вміння організувати фізкультурно-спортивну діяльність учнів як на навчальних, тренувальних заняттях так і в ході змагань, вміння володіти прийомами управління їх підготовкою, розвиток фізичних якостей, стан здоров'я). На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах: високий, середній та низький.

3. Здійснено діагностику готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, яка засвідчила їх недостатню увагу до цієї діяльності, незнання своїх функцій в галузі фізичного виховання школярів, слабку методичну та практичну готовність до організації та проведення фізкультурно-спортивної роботи з учнями, що пояснюється обмеженим обсягом у змісті підготовки відомостей щодо організації фізкультурно-спортивної роботи з учнями у позаурочний

час; не повною мірою врахуванням горизонтальних і вертикальних зв'язків в системі викладання фахових дисциплін; дублюванням матеріалу, що, в свою чергу, є нераціональною координацією дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів і навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Для розроблення моделі та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах проведено констатувальний експеримент, результати якого засвідчили переважання низького рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

4. Розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, яка охоплює такі блоки та їх складники: методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології, засоби), оцінно-результативний (критерії, рівні, відповідний результат), що відображають специфіку підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах і забезпечують їх готовність до здійснення цього процесу у професійній діяльності. Основні складники моделі взаємодіють через механізми зворотного зв'язку.

Визначено й зреалізовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах: стимулювання стійкого інтересу, позитивної мотивації і ціннісних уявлень майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності на основі добору технологій і засобів навчання, оволодіння студентами теоретичними знаннями про сутність, зміст фізкультурно-спортивної діяльності та методики її проведення в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу за допомогою інтерактивних форм і методів навчання, активізація процесу фізичного самовдосконалення студентів під час самостійної роботи.

Реалізація першої педагогічної умови здійснювалася через: використання на аудиторних заняттях різних типів завдань, спрямованих на відпрацювання окремих технологічних фізкультурно-спортивних дій; інноваційних технологій (фітнес-технологій, ІКТ); проведення під час позааудиторної роботи різних форм фізкультурно-спортивних заходів, рухливих ігор, суддівства спортивних змагань,

особливо тих, які входять до чотириборства, спортивного свята, виконання вправ для розвитку окремих груп м'язів, використання активних методів: діалогу, рольової та ділової гри тощо.

Друга педагогічна умова реалізовувалася на основі: вдосконалення навчально-виховного процесу за рахунок оновлення змісту дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», узгодження «наскрізних тем» дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів; проведення спецсеминару «Організація і методика проведення фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі»; підготовку і проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи на практичних заняттях з дисциплін базових фізкультурно-спортивних видів в академічних групах (заняття проводилися за принципом навчальної практики з подальшим аналізом); застосування інноваційних форм та активних методів навчання: лекцій з елементами проблемного обговорення, лекцій-бесід, бінарних лекцій тощо, індивідуальної роботи, вправ, тренінгів, круглих столів, семінарів; технологій (ІКТ, хмароорієнтоване середовище).

Для реалізації третьої педагогічної умови використано: активні методи – тести, бесіди, дискусії, рефлексію педагогічних ситуацій і практичної діяльності в цілому; організаційні форми – виконання індивідуальних завдань, в ході яких виконувалися різні практичні дії з підготовки та проведення свят, днів здоров'я, рухливих змін, спортивних годин, спортивно-розважальних заходів в режимі позааудиторної роботи, ведення «Щоденника саморозвитку» та впровадження електронного портфоліо.

Ефективність педагогічних умов доведено результатами формульованого експерименту: збільшилася кількість студентів із високим рівнем готовності до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах в експериментальній групі, тоді як у контрольній групі аналогічний показник значно не збільшився. Результати дослідження свідчать про динамічні позитивні зміни показників готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах експериментальних груп під впливом запропонованих нововведень.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в таких напрямках: компетентність викладача вищої школи у сфері підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах; освітнє середовище як умова підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования*. Москва: Просвещение, 1990. 141 с.
2. Авксентьев Е. Н. *Формирование готовности студентов педагогических вузов к физкультурно-спортивной деятельности: монография*. Чебоксары: Чувашгоспедуниверситет им. И. Я. Яковлева, 2003. 126 с.
3. Агаджанян Н. А., Уйба В. В., Куликова М. П., Кочеткова А. В. *Актуальные проблемы адаптационной, экологической и восстановительной медицины*. Москва: Медика, 2006. 208 с.
4. Ажиппо О. Ю. *Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук*. Харків, 2013. 485 с.
5. Акусок А. М. *Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук*. Київ, 2009. 24 с.
6. Александров С. А., Сак Ю. В., Александров В. А. *Самостоятельные формы занятий физической культурой и самовоспитание студентов. Физическая культура в системе образования: науч.-практ. конф.: сб. ст. (Красноярск, 2001 г.)*. Красноярск: Издат-во КГТУ, 2001. С. 108–110.
7. Алексюк А. М. *Загальні методи навчання у школі*. Київ: Радянська школа, 1991. 374 с.
8. Амосов Н. М. *Раздумья о здоровье*. 2-е изд. Москва: Молодая гвардия, 1979. 192 с.
9. Андерсен Н. *Матеріали семінару підготовки інструкторів з аеробіки*. Москва: Національна школа аеробіки, 1990. 48 с.
10. Андрущенко В., Олексенко В. *Високі педагогічні технології. Вища освіта України*. 2007. № 2. С. 70–77.
11. Андрущенко О. А. *Концептуальні основи створення єдиного інформаційного поля фізичної культури і спорту України. Вісник Книжкової палати*. 2003. № 1. С. 33–36.
12. Антоненко О. В. *Формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи сучасній загальноосвітній школі. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 10. С. 79–81.

13. Арзютов Г. М. Теорія і методика поетапної підготовки спортсменів (на матеріалі дзюдо): автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2000. 43 с.
14. Артемович О. І. Вплив різних видів фізкультурно-спортивних занять на рівень фізичного здоров'я підлітків. *Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту школярів і студентів України: IV всеукр. наук. студ. конф.: матеріали* (Суми, 22–23 квіт. 2004 р.). Суми: СумДПУ, 2004. С. 178–183.
15. Астахов А. В. Формирование готовности будущих учителей физической культуры к физкультурно-рекреативной деятельности в школе: дисс. ... канд. пед. наук. Калуга, 2008. 209 с.
16. Аулик И. В. Определение физической работоспособности в клинике спорта. Москва: Медицина, 1979. 195 с.
17. Ахметов Р. Ф., Шаверський В. К. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир. 2007. № 34. С. 50–52.
18. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. Москва: Физкультура и спорт, 1978. 223 с.
19. Ашмарин Б. А., Виноградов Ю. А. Теория и методика физического воспитания: учебник. Москва: Просвещение, 1990. 226 с.
20. Бабешко О., Завадич В. Уроки степ-аеробіки в школі. *Фізичне виховання в школі*. 2007. № 2. С. 42–45.
21. Бабушкин Г. Д. Психология труда тренера по спорту. Омск: ОГИФК, 1985. 84 с.
22. Бабушкин Г. Д. Специфика деятельности тренера. Омск: ОГИФК, 1985. 68 с.
23. Бабушкин Г. Д., Бобровский В. А., Муравьев Ю. Б., Толмачев С. М. Психология физического воспитания: учеб.-метод. пособ. Омск: Юридический ин-т МВД России, 1997. 168 с.
24. Базильчук В. Б., Базильчук О. В. Проблема мотивації студентської молоді до фізкультурно-оздоровчої діяльності на дозвіллі. *Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації: VII всеукр. наук.-практ. конф.: матеріали* (Херсон, 26–27 вер. 2013 р.). Херсон: Видавництво ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 61–63.
25. Баландин В. А. Развитие познавательных процессов детей 6–10

- лет средствами физического воспитания. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2000. № 1. С. 24–40.
26. Балин В. Д., Гайда В. К., Гербачевский В. К. и др. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: учеб. пособ. / под ред. А. Л. Крылова, С. А. Маничева. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 560 с.
27. Бальсевич В. К. Физическая культура для всех и каждого. Москва: Физкультура и спорт, 1988. 208 с.
28. Бальсевич В. К., Лубышева Л. И. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты. *Теория и практика физической культуры*. 2003. № 5. С. 19–22.
29. Баранов В. Н., Змеев С. И. Подготовка физкультурных кадров в республике Куба. *Актуальные проблемы организации подготовки физкультурных кадров за рубежом: сб. науч. тр.* / под ред. С. И. Змеева. Малаховка: МОГИФК, 1989. С. 22–29.
30. Баранцев С. А., Беруцин Г. В., Довгаль Г. И., Столяк И. Н. Физкультурно-оздоровительная работа в школе: пособ. для учителя / под ред. А. М. Шлемина. Москва: Просвещение, 1988. 143 с.
31. Башкирова М. М. Физическая активность и спорт среди инвалидов: реальность и перспективы. *Спорт для всех*. 1999. № 1–2. С. 26–28.
32. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11 класів: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Умань, 2003. 22 с.
33. Безкоровайна Л. В., Сватъев А. В. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт*. Запоріжжя. 2009. № 1. С. 107–112.
34. Безпалько В. П. О критериях качества подготовки специалистов. *Вестник высшей школы*. 1988. № 1. С. 3–9.
35. Белорусова В. В. Воспитание в спорте. Москва: Физкультура и спорт, 1974. 119 с.
36. Беляев И. А. Применение элементов хатха-йоги и аутогенной тренировки в физическом воспитании учащейся молодежи: учеб. пособ. Оренбург: Оренбургский гос. пед. ин-т, 1993. 28 с.
37. Бельський Я. А., Вільчковський Е. С. Праксеологічна модель вчителя фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і*

- культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць / за ред. А. В. Цьось. Луцьк: Медіа, 1999. С. 120–125.
38. Белікова Н. О. Особливості моделювання готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання*. Чернігів. 2011. Вип. 91, Т. 1. С. 54–57.
 39. Білокопитова Ж. А. Основи теорії шейпінгу. Київ: Науковий світ, 2000. 32 с.
 40. Блохін О. В. Спорт як засіб патріотичного виховання та формування здорового способу життя особистості. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*. 2012. № 4. С. 59–71.
 41. Богданов В. М., Пономарев В. С., Соловйов А. В. Информационные технологии обучения в преподавании физической культуры. Москва: Наука, 2001. 245 с.
 42. Боднар І. Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Луцьк, 2000. 19 с.
 43. Бозанова С. А. Принципы организации физкультурного досуга студентов. *Теория и практика физической культуры*. 1982. № 12. С. 35–37.
 44. Большой энциклопедический словарь: в 2 т. / под ред. А. М. Прохорова. Москва: Советская энциклопедия, 1998. Т. 1. 1456 с.
 45. Бомова Н. Б. Некоторые особенности профессиональной подготовки в университетах зарубежных стран на примере специальности «Организация рекреационного спорта». *Теория и практика физической культуры*. 1994. № 1–2. С. 40–42.
 46. Бомова Н. Б. Современное состояние физического воспитания и спорта в Нигерии. *Теория и практика физической культуры*. 1986. № 4. С. 59–60.
 47. Булатова М. М. Теоретико-методические основы реализации функциональных резервов спортсменов в тренировочной и спортивной деятельности: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. Киев, 1996. 50 с.
 48. Вадюхин С. В. Подготовка кадров в отрасли физической культуры в условиях университетского комплекса. *Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. Санкт-Петербург. 2008. № 12.

- С. 4–7.
49. Вайнбаум Я. С., Коваль В. И., Радионова Т. А. Гигиена физического воспитания и спорта. Москва: Академия, 2003. 240 с.
 50. Валиева В. К. Формирование готовности студентов педвузов к физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе: дисс. ... канд. пед. наук. Чебоксары, 2006. 245 с.
 51. Васьков Ю. В. Сучасні педагогічні інновації на уроках фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2010. № 3. С. 142–144.
 52. Верховська М. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2015. 20 с.
 53. Виленский М. Я., Зайцев А. И., Ильинич В. И. и др. Физическая культура студента: учебник / под ред. В. И. Ильинича. Москва: Гардарики, 2000. 385 с.
 54. Виленский М. Я., Сафин Р. С. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей: учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 1989. 159 с.
 55. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Словарь: ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва: НМЦСПО, 1999. 538 с.
 56. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / упор. Степко М. Ф., Болубаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін.; за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.
 57. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / редкол.: В. Г. Кремень (гол. ред.). Харків: ОВС, 2002. С. 301–310.
 58. Волкова С. С. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. *Современные научные достижения – 2008*: междунар. науч.-практ. интернет-конф. (Prague, 2008). Prague: Education and science, 2008. URL: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pedagogica/27113.doc.htm (дата звернення: 23.08.2017).
 59. Волошенко О. В., Хрипун В. І. Творчість як складова професійної самореалізації педагога: метод. рек. Черкаси: ЧОПОПП, 2009.

- 34 с.
60. Волощук І. П. Професійний розвиток особистості в системі її ціннісних орієнтацій. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка*. Київ. 2007. № 1. С. 73–76.
 61. Воронков А. В., Исаев И. Ф., Никулин И. Н. Физкультурно-рекреационная деятельность в педагогическом коллективе школы. *Теория и практика физической культуры*. 2007. № 9. С. 26–29.
 62. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Луганськ, 2006. 44 с.
 63. Гайсина В. М. Совершенствование подготовки специалистов по физической культуре в дошкольных образовательных учреждениях. *Теория и практика физической культуры*. 2007. № 5. С. 28–29.
 64. Гаркуша С. В. Характеристика стану здоров'я сучасної молоді в Україні / С. В. Гаркуша. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт*. Чернігів. 2013. № 107, Т. 1. С. 92–95.
 65. Гауряк О. Д. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. Київ. 2011. Вип. 14. С. 184–188.
 66. Гауряк О. Д., Киселиця О. М. Формування педагогічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у ВНЗ. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт*. Запоріжжя. 2012. № 2. С. 27–35.
 67. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2005. 20 с.
 68. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: навч. посіб. Львів: Українські технології, 2002. 232 с.
 69. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва: Интер Диалект+, 1997. 697 с.
 70. Гільова І. Впровадження інноваційних технологій та їх елемен-

- тів на уроках фізичної культури. *Фізичне виховання в школі*. 2007. № 3. С. 22–24.
71. Глебович Б. В., Постников А. А. Бадминтон для детей. Москва: Физкультура и спорт, 1968. 160 с.
 72. Глузман А. В. Университетское педагогическое образование: Опыт системного исследования: монография. Київ: Просвіта, 1997. 307 с.
 73. Гогунев Е. Н., Мартьянов Б. И. Психология физического воспитания и спорта: учеб. пособ. Москва: Академия, 2000. 288 с.
 74. Годик М. А., Бальсевич В. К., Тимошин В. И. Система общеевропейских тестов для оценки физического состояния. *Теория и практика физической культуры*. 1994. № 5–6. С. 24–32.
 75. Голенкова Ю. В. Психологічний аналіз специфіки праці вчителя фізичної культури. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2008. № 3. С. 6–9.
 76. Голінкова Ю. В. Психологічний аналіз специфіки праці вчителя фізичної культури. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2008. № 3. С. 6–9.
 77. Головин С. Ю. Словарь практического психолога / Головин С. Ю. Минск: Харвест, 1998. 800 с.
 78. Гомельский А. Я. Управление командой в баскетболе. Москва: Физкультура и спорт, 1976. 144 с.
 79. Гончар Г. І. Особливості та структура професійної діяльності викладача фізичного виховання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2015. № 2. С. 53–55.
 80. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. і виправ. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
 81. Госюн Е., Уяннань Чжан. Пути перестройки учебно-воспитательного процесса в системе высшего физкультурного образования Китая. *Наука в олимпийском спорте*. 1995. № 2–3. С. 68–69.
 82. Грабовецький Б. Є. Основи економічного прогнозування: навч. посіб. Вінниця: Вінницький нац. техн. ун-т, 2004. 162 с.
 83. Граф А. Г. Повышение эффективности подготовки учителя физического воспитания к организации внешкольной спортивно-массовой работы: дисс. ... канд. пед. наук. Ленинград, 1983. 217 с.
 84. Грачёв О. К. Физическая культура: учеб. пособ. Москва; Ростов-

- на-Дону: Март, 2005. 464 с.
85. Грибков В. А. Методика восстановления умственной и физической работоспособности студентов средствами физической культуры в процессе учебно-трудовой деятельности: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 1995. 18 с.
 86. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в Європі й Україні. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. Ялта. 2012. Вип. 2. С. 1–8.
 87. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис*. Додаток 3, Т. VII. Тематичний випуск: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Київ: Гнозис, 2011. С. 84–93.
 88. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. Житомир. 2012. Вип. 64. С. 103–107.
 89. Гужаловский А. А., Ворсин С. Н. Физическое воспитание в школе. Минск: Полымя, 1988. 95 с.
 90. Данилко М. Т. Тенденції розвитку вищої освіти у галузі фізичного виховання і спорту. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2002. № 2–3. С. 49–52.
 91. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: автореф. дис. ... канд. наук із фіз. виховання і спорту. Луцьк, 2000. 17 с.
 92. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша чверть XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1999. 47 с.
 93. Демінська Л. О. Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 436 с.
 94. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання*. 2011. № 11. С. 41–44.
 95. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: автореф.

- дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2004. 29 с.
96. Денисенко Н. Науково-дослідницька робота студентів педагогічного коледжу як один зі стратегічних напрямів фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2009. № 1. С. 29–32.
97. Денисова Л. В. Гіпермедійне інформаційне середовище навчання як засіб професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 22 с.
98. Деркач А. А., Исаев А. А. Педагогическое мастерство тренера: к изучению дисциплины. Москва: Физкультура и спорт, 1981. 375 с.
99. Диновский Д. Н. Содержание и методика организации физкультурной работы в физкультурно-спортивном комплексе: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Киев, 1988. 22 с.
100. Дмитриев С. В. Презумпция культуры в антропных технологиях вузовского физкультурного образования. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів. 2014. Вип. 118, Т. 2. С. 108–111.
101. Докучаєва В. В. Інноваційна діяльність у сучасній педагогічній теорії і практиці. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Луганськ. 2010. № 9. С. 181–192.
102. Драгнєв Ю. Професійний шлях майбутнього вчителя фізичної культури у сучасній вищій освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 2. С. 89–93.
103. Драгнєв Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури у світлі реформування вищої фізкультурної освіти в Україні. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 12. С. 45–47.
104. Драгнєв Ю. В. Тенденції професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури із застосуванням інформаційних технологій в професійній підготовці. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 5. С. 29–31.
105. Драчук А. І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих закладів освіти гуманітарного профілю: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Львів, 2001. 20 с.
106. Дрюков В. О. Раціональність спортивної підготовки. *Олімпійська*

- арена*. 2007. № 11. С. 6–8.
107. Дубенчук А. Система роботи загальноосвітніх шкіл навчального закладу щодо збереження та зміцнення здоров'я учнів. *Фізичне виховання в школі*. 2005. № 3. С. 33–36.
108. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: дисс. ... д-ра пед. наук. Москва, 1983. 356 с.
109. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы: учеб. пособ. Минск: Изд-во БГУ, 1981. 383 с.
110. Евсеев С. П. Физическая культура в системе высшего профессионального образования: реалии и перспективы: монография. Санкт-Петербург: СПб ГАФК им. П. Ф. Лесгафта, 1999. 144 с.
111. Емец А. И. Формирование педагогической направленности личности учителя физической культуры в процессе спортивной специализации: дисс. ... канд. пед. наук. Киев, 1984. 138 с.
112. Еремеев С. Н. Развитие готовности преподавателя вуза к реализации адаптационного потенциала физкультурно-спортивной деятельности студентов: дисс. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2011. 165 с.
113. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / редкол.: В. Г. Кремень (гол. ред.). Харків: ОВС, 2002. С. 66–76.
114. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних закладів: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
115. Ємець О. Вчимося професійного мислення. *Фізичне виховання в школі*. 2000. № 4. С. 20–22.
116. Ємець О. Й. Використання педагогічних ситуацій в підготовці вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів. 2010. № 80. С. 32–34.
117. Ємець О. Й., Черняков В. В. Практикум з професійних ситуацій: навч. посіб. Чернігів: ЧНПУ, 2010. 155 с.
118. Єрмаков С. С. Наукові інформаційні аспекти фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізкультурної освіти*: II електрон. наук. конф.: матеріали (Харків, 18 трав. 2008 р.). Харків: ОВС, 2006. С. 3–6.

119. Єрмолова В. А. Досвід роботи з використанням нестандартного обладнання на уроках фізичної культури. *Фізичне виховання в школі*. 2007. № 2. С. 31–34.
120. Жарський Е. Фізичне виховання. Львів, 1939. 120 с.
121. Жигадло Г. Б. Розвиток методичної підготовки вчителів фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах України (1964–1998 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 20 с.
122. Жумагамбетов С. С. Профессиональная адаптация учителя средней общеобразовательной школы в процессе физкультурно-спортивной деятельности: дисс. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2004. 161 с.
123. Забіяко Ю. О., Жданкін А. Є., Валескальн А. О. та ін. До питання щодо професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту. *International scientific journal*. 2015. Vol. 4. P. 37–41.
124. Забоклицька О. І. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб професійного становлення майбутніх учителів. *Радянська школа*. 1991. № 3. С. 76–79.
125. Забора А. В. Особливості технології професійної підготовки учителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 11. С. 53–58.
126. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання» і «Гімнастика з методикою викладання»: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. Харків, 2004. 197 с.
127. Завадич В. М. Уроки ритмічної гімнастики в школі для старшокласників. *Фізичне виховання в школі*. 2005. № 5. С. 32–38.
128. Зайцева Ю. Специфіка діяльності вчителя фізичної культури як організатора фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава. 2014. Вип. 13. С. 139–144.
129. Зайцева Ю. В. Сучасний стан і проблеми підготовки вчителя до організації фізкультурно-спортивної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів. 2013. Вип. 2. С. 126–129.
130. Заклюжний В. Л. Впровадження інноваційних технологій в

- системі роботи фізкультурно-оздоровчого комплексу. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 3. С. 9–12.
131. Запорожанов В. А. Основы управления спортивной тренировкой. *Современная система спортивной подготовки*: сб. науч. тр. / под ред. Ф. П. Сулова, В. Л. Сыча, Б. Н. Шустина. Москва: Саам, 1995. С. 213–225.
132. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 439 с.
133. Зволинская Н., Маслов В. Тенденции развития содержания профессионального физкультурного образования в социокультурном контексте. *Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы*: междунар. конгресс: тезисы докл. (Москва, 24–28 мая 1998 г.). Москва: ФОН, 1998. Т. 2. С. 482–483.
134. Здоровье и физическая культура студента: учеб. пособ. / под ред. В. А. Бароненко. Москва: Альфа-М: ИНФРА-М, 2006. 352 с.
135. Зеер Э. Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование. Екатеринбург: Изд-во Уральского гос. проф.-пед. ун-та, 1998. 126 с.
136. Зиновьев В. А. Формирование готовности старшеклассников к самостоятельной физкультурно-спортивной деятельности в целостном педагогическом процессе общеобразовательной школы: дисс. ... канд. пед. наук. Нижний Новгород, 2006. 186 с.
137. Зубалій М. Д. Соціально-культурні фактори розвитку фізкультурно-спортивної активності молоді. *Соціологічна наука і освіта в Україні*. 2000. Вип. 1. С. 363–365.
138. Зубков С. А. Шляхи удосконалення управління фізичним вихованням у вищих навчальних закладах. *Проблеми освіти*. Київ. 2009. Вип. 61. С. 104–110.
139. Зубченко Л. В. Формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання у фаховій підготовці. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2013. № 5. С. 94–98.
140. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.
141. Иванова С. В. Специфика деятельности спорторганизатора. *Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития*:

- всерос. науч.-практ. конф.: матеріали (Тюмень, 14–15 нояб. 2013 г.). Тюмень: Вектор Бук, 2013. Ч. 1. С. 65–69.
142. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 508 с.
143. Ильинич В. И. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов вузов. Москва: Высшая школа, 1978. 144 с.
144. Іванова Л. І. Педагогічні умови ефективності формування готовності студентів до творчої професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. Київ, 2000. Вип. 4. С. 138–142.
145. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 24 с.
146. Іващенко Л. Я., Круцевич Т. Ю. Диференційований підхід у фізичному вихованні студентської молоді. *Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти: всеукр. наук. конф.: матеріали (Тернопіль, 1997 р.)*. Київ; Тернопіль: УДУФВіС – ТДПУ, 1997. С. 138–146.
147. Ігнатенко С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2007. 19 с.
148. Калиниченко І. О. Медичні аспекти організації фізкультурно-спортивного руху серед учнівської молоді. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2008. № 3. С. 47–49.
149. Канішевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного удосконалення студентства. Київ: ІЗМН, 1999. 270 с.
150. Карасевич С. А. Активізація процесу фізичного самовдосконалення студентів засобами самостійної роботи. *Молодь і ринок*. Дрогобич. 2017. № 2. С. 169–173.
151. Карасевич С. А. Використання засобів фізкультурно-спортивної діяльності студентів у процесі їх фахової підготовки. *Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали (Київ, 24–25 лют. 2017 р.)*. Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. С. 10–14.
152. Карасевич С. А. Здоров'я – основа фізичного виховання. *Професійна педагогічна позиція – ефективна умова формування мотивації культури здорового способу життя в освітньому просторі:*

- III всеукр. наук. практ. інтернет-конф.: матеріали (Умань, 3 груд. 2015 р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2016. С. 28–33.
153. Карасевич С. А. Змістова характеристика понять «фізичне виховання» та «фізична культура». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань. 2015. Вип. 52. С. 297–306.
154. Карасевич С. А. Значення фізичної культури у сучасному житті і її допомога у покращенні здоров'я людей. *Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму*: II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.: зб. наук. праць за матеріалами (Переяслав-Хмельницький, 16 черв. 2016 р.). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. Ч. 1. С. 24–29.
155. Карасевич С. А. Ієрархія понять «фізична культура» та «фізкультурно-спортивна діяльність» майбутнього вчителя. *Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму*: III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.: зб. наук. праць за матеріалами (Переяслав-Хмельницький, 16 груд. 2016 р.). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. С. 30–37.
156. Карасевич С. А. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я людини та здоровий спосіб життя. *Профілактика проявів адаптивної та девіантної поведінки, шкідливих звичок та зловживання психоактивними речовинами*: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали (Умань, 6–7 вер. 2016 р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2016. С. 105–110.
157. Карасевич С. А. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітній школі. *Молодь і ринок*. Дрогобич. 2016. № 11–12. С. 120–126.
158. Карасевич С. А. Мотиваційна складова готовності майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в ЗОШ. *Педагогіка: традиції та інновації*: IV міжн. наук.-практ. конф.: матеріали (Запоріжжя, 17–18 лют. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 123–126.
159. Карасевич С. А. Олімпійський рух: концепція П. Кубертена та її розвиток на сучасному етапі. *Актуальні соціально-філософські проблеми сучасності*: VIII всеукр. студ. конф.: матеріали (Умань, 29 жовт. 2015 р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2016. С. 88–90.
160. Карасевич С. А. Особливості фізкультурно-спортивної діяльності

- в аспекті підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna*. 2017. Т. XVI, № 3. S. 109–124.
161. Карасевич С. А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітній школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми. 2017. № 1. С. 58–71.
162. Карасевич С. А. Порівняльна характеристика професійної діяльності учителя фізичної культури, організатора фізкультурно-спортивної діяльності та тренера з виду спорту. *Сучасні наукові інновації: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали* (Київ, 15–16 лют. 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. Ч. 1. С. 54–57.
163. Карасевич С. А. Професійні знання майбутнього вчителя фізичної культури для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності в ЗОШ. *Педагогіка: традиції та інновації: IV міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали* (Запоріжжя, 17–18 лют. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 126–130.
164. Карасевич С. А. Розвиток теорії фізичного виховання. *Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму: I міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.: зб. наук. праць за матеріалами* (Переяслав-Хмельницький, 29 лют. 2016 р.). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. С. 77–83.
165. Карасевич С. А. Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у загальноосвітній школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань. 2016. Вип. 2. С. 139–148.
166. Карасевич С. А. Сутність поняття «готовність майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в ЗОШ». *Ключові аспекти розвитку сучасної науки: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали* (Ужгород, 27 лют. 2017 р.). Одеса: Друкарня «Друкарник», 2017. Т. 2. С. 26–30.
167. Карасевич С. А. Трактуння поняття «підготовка майбутніх вчителів до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітній школі». *Сучасні наукові інновації: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали* (Київ, 15–16 лют. 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. Ч. 1. С. 57–59.
168. Карасевич С. А. Упровадження інтерактивних форм і методів

- навчання у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань. 2017. Вип. 56. С. 81–93.
169. Карасевич С. А. Фізична культура: цивілізаційний вимір. *Актуальні соціально-філософські проблеми сучасності: VIII всеукр. студ. конф.: матеріали* (Умань, 29 жовт. 2015 р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2016. С. 90–101.
170. Карасевич С. А. Формування у майбутнього вчителя фізичної культури вмінь і навичок фізкультурно-спортивної діяльності. *Ключові аспекти розвитку сучасної науки: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали* (Ужгород, 27 лют. 2017 р.). Одеса: Друкарня «Друкарник», 2017. Т. 2. С.31–36.
171. Карпюк Р. П. Мотивація студентів вищих технічних навчальних закладів до здоров'язберезувальної діяльності. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ. 2011. Вип. 91. С. 104–116.
172. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2005. 24 с.
173. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2005. 204 с.
174. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2006. 17 с.
175. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.
176. Клешнев В. В., Турецкий Г. Г. Сравнение систем организации прикладной спортивной науки в России и Австралии. *Теория и практика физической культуры*. 2000. № 11. С. 59–63.
177. Клопов Р. В. Інформатизація вищої фізкультурної освіти. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2007. № 4. С. 3–7.
178. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя: Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2010. 386 с.
179. Книга вчителя фізичної культури: довідково-методичне видання / упор. С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова.

- Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 464 с.
180. Кобяков Ю. П. Проектирование и реализация здоровьеразвивающей технологии физического воспитания студентов вузов: дисс. ... д-ра пед. наук. Москва, 2006. 350 с.
181. Коваленко Ю. О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2008. 24 с.
182. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
183. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 18–25.
184. Концепція педагогічної освіти України. Київ: Либідь, 1991. 28 с.
185. Концепція профільного навчання в старшій школі. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2003. № 24. С. 3–15.
186. Коровин С. С. Методологические и психолого-педагогические предпосылки ППФК. Оренбург: ОГПУ, 1997. 184 с.
187. Королев В. В. Подготовка будущих преподавателей физического воспитания к организации спортивно-массовой работы: дисс. ... канд. пед. наук. Великий Новгород, 2002. 185 с.
188. Короткевич М. В. Школа как фактор сохранения здоровья учащихся: здоровьесберегающие технологии. *Учитель*. 2003. № 1. С. 27–31.
189. Корх А. Я. Тренер: деятельность и личность: учеб. пособ. Москва: Терра-Спорт, 2000. 120 с.
190. Косцова М. В., Гришина А. В. Профессиональное и личностное самоопределение: психологический аспект. *Вісник СевДТУ. Серія: Педагогіка*. Севастополь. 2008. Вип. 90. С. 142–145.
191. Кравченко А. В. Физкультурно-оздоровительная работа в зонах массового отдыха населения как направление дальнейшего совершенствования физкультурного движения: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Киев, 1991. 24 с.
192. Краснобаєва Т., Галайдюк М. Формування мотивації студентів до занять фізичними вправами. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця. 2013. Вип. 16. С. 41–46.
193. Круцевич Т. Ю., Зайцева М. В. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

194. Крячко В. М. Бадмінтон – це цікаво. *Фізичне виховання в школі*. 2003. № 1. С. 54–55.
195. Кузнецов Ю. В. Педагогические основы физического воспитания будущих специалистов в условиях современной высшей школы: дисс. ... канд. пед. наук. Чебоксары, 2003. 221 с.
196. Кукса В. О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 18 с.
197. Куликов М. Л. Спортивно-педагогическое совершенствование в системе профессиональной подготовки студентов к деятельности преподавателя-тренера по легкой атлетике: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Санкт-Петербург, 1993. 18 с.
198. Курдюков Б. Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования: дисс. ... д-ра пед. наук. Краснодар, 2004. 303 с.
199. Куртова Г. Ю. Аналіз сучасної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів. 2011. № 83. С. 123–127.
200. Куц О., Третьяков М., Лапичак І. Інтеграція цінностей фізичної культури у професійній підготовці педагога з фізичного виховання (повідомлення третє). *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 15. С. 119–124.
201. Кыверялг А. А. Методика исследования в профессиональной педагогике. Таллин: Валгус, 1980. 336 с.
202. Ланда Б. Х. Методика комплексной оценки физического развития и физической подготовленности: учеб. пособ. Москва: Советский спорт, 2011. 348 с.
203. Лебедева В. П., Орлов В. А., Панов В. И. Психодидактические аспекты развивающего образования. *Педагогика*. 1996. № 6. С. 25–30.
204. Легенди українського спорту: навч. посіб.: в 2 т. / уклад.: С. А. Карасевич, М. П. Карасевич. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Т. 1. 448 с.
205. Легенди українського спорту: навч. посіб.: в 2 т. / уклад.: С. А. Карасевич, М. П. Карасевич. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Т. 2. 452 с.

206. Лeko Б. Теоретико-методологічні та психолого-валеологічні виміри процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Молода спортивна наука України*. 2004. Т. 3. С. 198–205.
207. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 304 с.
208. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности. Москва: Знание, 1980. 96 с.
209. Лесгафт П. Ф. Собрание педагогических сочинений: в 4 т. Москва: Физкультура и спорт, 1953. Т. 1. 394 с.
210. Лёхин И. В., Петров Ф. Н. Словарь иностранных слов. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1949. 805 с.
211. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.
212. Лисяк В. М. Визначення факторів, які сприяють формуванню інтересу до фізичної культури та спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2006. № 9. С. 7–9.
213. Лозенко А. П. Теоретичні засади дидактичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ. 2009. Вип. 47. С. 4–9.
214. Лоуренс Д. Аквааэробика. Упражнения в воде / пер. с англ. А. Озерова. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 2000. 256 с.
215. Лубышева Л. И. Культурологический вектор спортивного воспитания подрастающего поколения России. *Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития*: всерос. науч.-практ. конф.: материалы (Тюмень, 14–15 нояб. 2013 г.). Тюмень: Вектор Бук, 2013. Ч. 1. С. 13–20.
216. Лубышева Л. И. Педагогические условия формирования спортивной культуры личности в общеобразовательной школе. *Теория и практика физической культуры*. 2011. № 5. С. 36–41.
217. Лубышева Л. И. Современный ценностный потенциал физической культуры и спорта и пути его освоения обществом и личностью. *Теория и практика физической культуры*. 1997. № 6. С. 4–12.
218. Лубышева Л. И., Грузных Г. М. О программных основах вузовского физкультурного воспитания. *Теория и практика физической культуры*. 1990. № 3. С. 42–44.
219. Лукьяненко В. П. Физическая культура: основы знаний: учеб.

- пособ. Москва: Советский спорт, 2003. 224 с.
220. Лысак И. В. Потребностно-мотивационный компонент как важное условие успешного осуществления физического воспитания школьников. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*. 2011. Вип. 22, № 3. С. 80–84.
221. Лю Сяоянь. Подготовка учителей в Китае. *Педагогика*. 1999. № 3. С. 117–120.
222. Майнберг Э. Основные проблемы педагогики спорта: Вводный курс / пер. с нем. под ред. М. Я. Виленского, О. С. Метлушко. Москва: Аспект Пресс, 1995. 318 с.
223. Максимчук Б. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації спортивно-масової роботи: дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2007. 176 с.
224. Манжелей И. В. Актуализация педагогического потенциала физкультурно-спортивной среды: дисс. ... д-ра пед. наук. Тюмень, 2005. 444 с.
225. Манжелей И. В. Средовый подход в физическом воспитании студенческой молодежи. *Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития*: всерос. науч.-практ. конф.: материалы (Тюмень, 14–15 нояб. 2013 г.). Тюмень: Вектор Бук, 2013. Ч. 1. С. 46–51.
226. Маркова А. К. Психологические особенности педагогической деятельности, общения и личности учителя. *Школа и производство*. 1988. № 12. С. 6–9.
227. Мартиненко В. В. Безперервна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту. *Наукові праці. Серія: Педагогіка*. Миколаїв. 2009. Вип. 99, Т. 112. С. 111–115.
228. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2015. 286 с.
229. Матвеев В. С. Формирование и развитие мотивации подростков физкультурно-спортивной деятельности использованием интерактивной связи: дисс. ... канд. пед. наук. Краснодар, 2010. 226 с.
230. Матвеев Л. П. Основы спортивной тренировки. Москва: Физкультура и спорт, 1977. 271 с.
231. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры: учебник. Москва: Физкультура и спорт, 1993. 338 с.
232. Матвеев Л. П., Мельников С. Б. Методика физического воспита-

- ня с основами теории: учеб. пособ. Москва: Просвещение, 1991. 191 с.
233. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій. Київ: Українські пропілеї, 2001. 298 с.
234. Мединський С. В. Інноваційний зміст підготовки сучасного фахівця галузі фізичної культури і спорту. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. 2010. Вип. 26. С. 105–111.
235. Мельник О. Й. Формування професійно-ціннісних орієнтацій як важлива ланка загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Перспективи розвитку науки: междунар. науч.-практ. конф.: матеріали* (Гданьск, 28–30 нояб. 2011 г.). Гданьск, 2011. С. 90–95.
236. Мильштейн О. А. Жизненный путь и физкультурно-спортивная активность личности. *Философско-социологические исследования физической культуры и спорта: сб. науч. ст.* Москва: Физкультура и спорт, 1988. С. 51–67.
237. Минаев Б. Н., Шиян Б. М. Основы методики физического воспитания школьников: учеб. пособ. Москва: Просвещение, 1989. 222 с.
238. Митусова Е. Д. Особенности развития студенческого спорта в пространстве вуза. *Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития: всерос. науч.-практ. конф.: материалы* (Тюмень, 14–15 нояб. 2013 г.). Тюмень: Вектор Бук, 2013. Ч. 1. С. 56–60.
239. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2006. 227 с.
240. Моделирование и познание / под ред. В. А. Штоффа. Минск: Наука и техника, 1974. 221 с.
241. Москаленко Н., Пухальська І. Обґрунтування методики використання степ-аеробіки в урочних формах для дівчат. *Молода спортивна наука України*. 2004. Вип. 8, Т. 3. С. 243–245.
242. Мухаметзянова Н. В. Особенности профессионально важных качеств будущих учителей физической культуры. *Теория и практика физической культуры*. 2007. № 5. С. 30–32.
243. Назарова Н. Н. Физкультурно-спортивная деятельность подростков в инновационном образовательном учреждении: дисс. ...

- канд. пед. наук. Шуя, 2009. 257 с.
244. Настольная книга учителя физкультуры / под ред. Л. Б. Кофмана. Москва: Физкультура и спорт, 1998. 496 с.
245. Науменко О. І. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформатизації навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 5. С. 96–98.
246. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2002. 19 с.
247. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор. Тернопіль: Астон, 2010. 160 с.
248. Находкин В. В. Педагогические условия формирования нравственно-волевых качеств у подростков в процессе физкультурно-спортивной деятельности: дисс. ... канд. пед. наук. Якутск, 2003. 151 с.
249. Неуймин Я. Г. Модели в науке и технике: история, теория, практика. Ленинград: Наука, 1984. 189 с.
250. Никифорова Л. А. Педагогічні умови формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання. *Личность в едином образовательном пространстве*: 1-й междунар. образоват. форум: материалы (Запорожье, 5–7 мая 2010 г.). Запорожье: ЛПЭС, 2010. Ч. 3. С. 93–95.
251. Николаев А. Н. Психологическая специфика деятельности тренера ДЮСШ. *Детский тренер: журнал в журнале «Физическая культура»*. 2003. №4. URL: <http://sportlib.info/Press/FKVOT/2003/N4/p28-31.htm> (дата звернення: 23.08.2017).
252. Николаев Ю. М. О культуре физической, её теории и системе физкультурной деятельности. *Теория и практика физической культуры*. 1997. № 6. С. 2–9.
253. Николаев Ю. М. Теория физической культуры: базовые концепции, основополагающий категориальный аппарат. *Теория и практика физической культуры*. 2002. № 3. С. 15–20.
254. Никулин И. Н. Подготовка будущего учителя к физкультурно-рекреативной деятельности с учащимися общеобразовательной школы: дисс. ... канд. пед. наук. Белгород, 2000. 212 с.
255. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Творча особистість у системі неперервної професійної*

- освіти: міжнар. наук. конф.: матеріали (Харків, 16–17 трав. 2000 р.). Харків: ХДПУ, 2000. С. 54–80.
256. Новикова Т. Г., Пинская М. А., Прутченков А. С., Федотова Е. Е. Портфолио в зарубежной образовательной практике. *Вопросы образования*. 2004. № 3. С. 201–238.
257. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя: навч. посіб. Київ: МП Леся, 2013. 160 с.
258. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 9. С. 107–109.
259. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: Русский язык, 1993. 955 с.
260. Олефір Г. В. Сутність проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий вісник Донбасу: електрон. наук. фахове вид.* 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_18 (дата звернення. 24.08.2017).
261. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2007. 352 с.
262. Омеляненко В., Шандригась В. Комп'ютерна технологія як засіб організації навчальної роботи вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання в школі*. 2005. № 3. С. 48–50.
263. Онопрієнко О. В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Черкаси, 2009. 20 с.
264. Операйло С. Фізична культура і спорт – реалії і перспективи в умовах розбудови національної освіти. *Фізичне виховання в школі*. 2004. № 4. С. 8–11.
265. Осадча Т. Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2005. 20 с.
266. Осадча Т. Ю. Формування професійної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання (на прикладі навчальних програм університетів США): наук.-метод. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2006. 130 с.
267. Осадчий В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. *Збірник наукових праць Бердянського держав-*

- ного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Бердянськ. 2009. Вип. 4. С. 118–127.
268. Осипова Т. Ю. Формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2001. 248 с.
269. Основы педагогики и психологии высшей школы / под ред. А. В. Петровского. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1986. 304 с.
270. Остапенко Г. О., Циганок О. В., Жестков С. Г. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки.* Запоріжжя. 2012. № 1. С. 78–85.
271. Оценка навыков и умений по физической культуре у младших школьников: науч.-метод. рек. / сост. А. С. Дорошенко. Хабаровск: ХГИФК, 1984. 23 с.
272. Оценка техники движений на уроках физической культуры: пособ. для учителей / под ред. Г. Б. Мейксона, Г. П. Богданова. Москва: Просвещение, 1975. 95 с.
273. Панасюк І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до застосування тренінгів у навчальному процесі загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2009. 252 с.
274. Панченко Г. Педагогічні аспекти менеджерської підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в сучасних умовах. *Наукові записки. Серія. Педагогічні науки.* Кіровоград. 2011. Вип. 97. С. 212–216.
275. Панченко Г. И. Проблемы совершенствования подготовки будущего учителя физического воспитания к организации и проведению физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работы в общеобразовательной школе. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта.* 2011. № 11. С. 86–90.
276. Певзнер А. Е. Психологические факторы эффективности стереотипной и вариативной стратегий поведения: дисс. ... канд. психол. наук. Санкт-Петербург, 1996. 143 с.
277. Педагогика: учеб. пособ. / под ред. П. И. Пидкасистого. Москва: Педагогическое общество России, 2000. 640 с.
278. Педагогика: учеб. пособ. / под ред. Ю. К. Бабанского. 2-е изд.,

- доп. и перераб. Москва: Просвещение, 1988. 478 с.
279. Педагогический словарь: в 2 т. / под ред. И. А. Каирова. Москва: Академия педагогических наук, 1960. Т. 1: А–Н. 776 с.
280. Петунин О. В. Формирование профессионального мастерства учителя физкультуры. Москва: Просвещение, 1980. 120 с.
281. Пирогов О. В. Моделирование в образовании. *Инновации в образовании*. 2004. № 5. С. 36–40.
282. Платонов В. Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути перестройки физкультурного образования. *Теория и практика физической культуры*. 1990. № 4. С. 5–10.
283. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2004. 808 с.
284. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. Москва: Высшая школа, 1981. 175 с.
285. Подласый И. В. Педагогика: учебник. Москва: Просвещение, 1996. 432 с.
286. Пономарев Н. И., Рейзин В. М. Анализ сформированности чувства «мышечной радости» после занятий физическими упражнениями. *Теория и практика физической культуры*. 1989. № 5. С. 5–6.
287. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця. Харків: НТУ «ХП», 2006. 36 с.
288. Попков В. А., Коржуев А. В. Дидактика высшей школы: учеб. пособ. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Академия, 2004. 192 с.
289. Портных Ю. И. Подвижные игры / под ред. П. А. Чумакова. Москва: Физкультура и спорт, 1970. 82 с.
290. Поташнюк І. В. Теоретичні і методичні засади застосування здоров'язбережувальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2012. 507 с.
291. Практическая психология для преподавателей / под ред. М. К. Тутушкиной. Москва: Флинта, 1997. 328 с.
292. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 275 с.
293. Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2006 р. № 1594. Дата оновлення: 01.11.2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1594-2006-п> (дата звернення: 24.08.2017).

294. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 р. № 1148 /2004. Дата оновлення: 20.11.2005. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 23.08.2017).
295. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 24.08.2017).
296. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
297. Прохорова М. В. К проблеме межличностных коммуникаций в системе тренер – спортсмен: 2-я всесоюз. конф. по социологическим проблемам физ. культуры и спорта: материалы (Москва, 1974 г.). Москва, 1974. С. 21–22.
298. Прохорова М. В. Особенности коммуникативной деятельности тренера ДЮСШ: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 1975. 19 с.
299. Психология спорта в терминах, понятиях, междисциплинарных связях: словарь-справочник / сост. Е. Н. Сурков; под ред В. У. Агеевца. Москва: Физкультура, образование, наука, 1996. 450 с.
300. Психологія фізичного виховання і спорту: навч. посіб. / автор-упор. В. І. Сіткар. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. 300 с.
301. Решетень И. Н., Кобер И. Х., Прохорова М. В., Абдулов И. Т. Основы педагогического мастерства учителя физической культуры. Алма-Ата: Руан, 1990. 64 с.
302. Ротерс Т. Т. Організаційно-педагогічні технології фізичного виховання школярів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 6. С. 98–101.
303. Ротерс Т. Т. Теоретичні засади профільного навчання старшокласників за спортивним напрямком. *Фізичне виховання різних груп населення: зб. наук. праць*. Донецьк, 2008. С. 12–15.
304. Ротерс Т. Т. Шляхи вдосконалення викладання теорії і методики фізичного виховання у спеціалізованому навчальному закладі. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2007. № 4. С. 16–18.
305. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: в 2 т. Москва: Педагогика, 1989. Т. 1. 488 с.
306. Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Основы педагогических исследований: навч.-метод. посіб. Київ: Експрес-

- об'ява, 1998. 143 с.
307. Рядинська І. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позаурочної роботи з учнями (друга половина ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2008. 22 с.
308. Самсутіна Н. М. Моніторинг сучасного стану формування предметної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* Бердянськ. 2009. Вип. 4. С. 242–247.
309. Самсутіна Н. М. Професійна компетентність як показник якості фахової освіти майбутнього вчителя фізичної культури. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* Бердянськ. 2008. Вип. 4. С. 207–210.
310. Сафонова Г. В. Оценка профессиональной компетентности тренеров преподавателей по видам спорта в системе последипломного образования. *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии.* XI междунар. науч.-практ. конф.: материалы (Новосибирск, 26 дек. 2011 г.). Новосибирск: ЭКОР-книга, 2011. Ч. 2. С. 34–42.
311. Сватъев А. В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Запоріжжя, 2013. 40 с.
312. Сватъев А. В., Безкоровайна Л. В. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки.* Запоріжжя. 2009. № 1. С. 107–113.
313. Свіршук Н., Вознюк Т., Драчук А. Спеціальна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності як пріоритетний напрям сучасної вищої освіти. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.* 2012. № 2. С. 80–85.
314. Свістельник І. Р. Вища фізкультурна освіта: тенденції інформаційного розвитку. *Теорія та методика фізичного виховання.* 2007. № 4. С. 8–10.
315. Сисоєва С. О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності. *Творча особистість у системі неперервної професійної освіти:* міжнар. наук. конф.: матеріали (Харків, 16–17 трав. 2000 р.). Харків: ХДПУ, 2000. С. 84–90.

316. Сіренко Р. Методика забезпечення самостійної роботи з фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2005. Т. 1. С. 186–189.
317. Скаткин М. Н. Вопросы профессиональной педагогики. Москва: Высшая школа, 1968. 439 с.
318. Сластенин В. А. Педагогика. Москва: Школа-Пресс, 2000. 512 с.
319. Собко С. Г. Формування особистісної активності майбутніх учителів фізичного виховання у позааудиторній діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Кіровоград, 2006. 225 с.
320. Совгіра С. В., Гончаренко Г. Є. Рекреаційне спрямування фізичного виховання студентів у позанавчальний час. *Перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти: матер. III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (Умань, 25 березня 2015 р.)*. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. Ч. 1. С. 88–90.
321. Соловьев Г. М., Горбатов В. Ф. Некоторые аспекты технологической модели подготовки специалистов по физической культуре в системе дополнительного профессионального образования в вузе. *Теория и практика физической культуры*. 2002. № 9. С. 23–27.
322. Солопчук Д. В. Проблеми формування здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл. *Молода спортивна наука України*. 2003. Вип. 7, Т. 2. С. 120–122.
323. Солтик О. О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. наук із фіз. виховання і спорту. Київ, 2003. 21 с.
324. Сопотницька О. В. Критерії, показники та рівні готовності майбутнього вчителя фізичної культури до тренерської діяльності. *Молодий вчений*. 2015. № 5, Ч. 3. С. 147–150.
325. Стасенко О. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. *Молода спортивна наука України*. 2009. Т. 2. С. 166–172.
326. Стасенко О. А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи в основній школі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград. 2009. Вип. 87. С. 161–167.
327. Стасенко О. А. Теорія і практика визначення змісту професійної

- підготовки майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів. 2014. Вип. 118, Т. 2. С. 213–216.
328. Степанов И. Н., Лузина Л. М. Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ТЦ «Сфера», 2008. 224 с.
329. Столяров В. И. Инновационные проекты и программы повышения воспитательной роли детско-юношеского спорта: отечественный и зарубежный опыт. *Спортивно-патриотическое воспитание и адаптивная физкультура и спорт детей и подростков*: сб. ст. и докл. / под ред. В. Ш. Сургуладзе. Москва: ООО «СТК», 2010. С. 49–74.
330. Столяров В. И., Бальсевич В. К., Моченов В. П., Лубышева Л. И. Модернизация физического воспитания и физкультурно-спортивной работы в общеобразовательной школе / под ред. В. И. Столярова. Москва: Теория и практика физической культуры, 2009. 320 с.
331. Сутула В. О., Бондар Т. С., Кочуева М. М., Сенченко В. Г. Мотиваційні стимули, які визначають відношення учнів загальноосвітніх шкіл до шкільної фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2008. № 7. С. 204.
332. Сущенко А. В. Важливий компонент педагогічної майстерності вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання в школі*. 1998. № 2. С. 30–35.
333. Сущенко А. В. Розвиток педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання в ході педагогічної практики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя. 2011. Вип. 19. С. 275–280.
334. Сущенко Л. П. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Проблеми педагогічних технологій*. Луцьк. 2000. Вип. 4. С. 130–138.
335. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія. Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.
336. Сущенко Л. П. Структура професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в зарубіжних країнах. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки*. Запоріжжя. 2002. № 1. С. 1–6.
337. Сущенко Л. П. Теоретико-методичні засади професійної підго-

- товки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2003. 650 с.
338. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2003. 46 с.
339. Сущенко Л. П., Ареф'єва Л. П. Моніторинг ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи в старшій школі. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки*. Запоріжжя. 2009. № 1. С. 133–138.
340. Табінська С. О. Авторські концепти модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ. 2014. Вип. 2. С. 310–318.
341. Табінська С. О. Модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2016. 23 с.
342. Тематические занятия для студентов СПбГУ по физической культуре и спорту / под ред. Ш. З. Хуббиева. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУ, 2012. 144 с.
343. Теория и методика физического воспитания / под ред. Б. М. Шияна. Москва: Просвещение, 1988. 223 с.
344. Теория и методика физического воспитания: учебник: в 2 т. / под ред. Л. П. Матвеева, А. Д. Новикова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Физкультура и спорт, 1976. Т. 1: Общие основы теории и методики физического воспитания. 302 с.
345. Теорія і методика фізичного виховання: підручник: у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевіч. Київ: Олімпійська література, 2012. Т. 1: Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 391 с.
346. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 422 с.
347. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2009. 35 с.
348. Тимошенко О. В. Шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах розвитку сучасної

- освіти в Україні. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 9. С. 125–132.
349. Трофимов О. Б. Подготовка будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности (на примере спортивной гимнастики): дисс. ... канд. пед. наук. Пенза, 2010. 163 с.
350. Федулina И. Р. Подготовка будущих учителей к руководству физкультурно-оздоровительной деятельностью школьников: дисс. ... канд. пед. наук. Уфа, 2001. 224 с.
351. Физическое воспитание учащихся 5–7 классов: пособ. для учителя / под ред. В. И. Ляха, Г. Б. Мейксона. Москва: Просвещение, 2002. 192 с.
352. Филин В. П. Теория и методика юношеского спорта. Москва: Физкультура и спорт, 1987. 128 с.
353. Философский словарь / под ред. И. Г. Фролова. Москва: Политиздат, 1991. 560 с.
354. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев и др. 2-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 814 с.
355. Фізичне виховання: навчальна програма для вищих навчальних закладів України 3–4 рівнів акредитації: Наказ Міністерства освіти і науки України від 4.11.2003 р. № 757. Київ, 2003. 30 с.
356. Флиер А. Я. Культурология для культурологов: учеб. пособ. Москва: Академический проект, 2002. 496 с.
357. Фомин Н. А., Филин В. П. Возрастные основы физического воспитания. Москва: Педагогика, 1972. 324 с.
358. Харламов И. Ф. Педагогика: учеб. пособ. 7-е изд., перераб. и доп. Минск: Университетское, 2002. 560 с.
359. Хомич Л. О. Система психолого-педагогической подготовки учителя начальных классов: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 1999. 42 с.
360. Чепелёва Н. В., Повякель Н. І. Психологічна служба у вищих закладах освіти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 6. С. 2–4.
361. Черных З. Н. Формирование профессиональной готовности студентов педагогического вуза в процессе физкультурно-спортивной деятельности: дисс. ... канд. пед. наук. Шуя, 2012. 162 с.
362. Чернякова С. Н. Электронное физкультурно-спортивное портфолио студентов. *Стратегия формирования здорового образа*

- жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития: всерос. науч.-практ. конф.: материалы* (Тюмень, 14–15 нояб. 2013 г.). Тюмень: Вектор Бук, 2013. Ч. 1. С. 115–118.
363. Чесноков Н. Н. Подготовка специалистов как фактор и условие совершенствования физкультурно-спортивной деятельности в современном обществе. *Теория и практика физической культуры*. 1998. № 11–12. С. 24–97.
364. Чещейко С. Інноваційні підходи до організації процесу фізичного виховання. *Фізичне виховання в школі*. 2005. № 2. С. 46–49.
365. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: монографія. Черкаси: Брама Україна, 2006. 560 с.
366. Черноштан А. Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2002. 18 с.
367. Чуб А. А. Формирование ценностного отношения школьников средних классов к физической культуре и спорту в процессе подготовки и участия в спортивно-массовых мероприятиях: дисс. ... канд. пед. наук. Краснодар, 2006. 185 с.
368. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования: дисс. ... д-ра пед. наук. Москва, 2003. 320 с.
369. Шандригось В. І. Використання комп'ютера у підготовці вчителя фізичної культури до уроку. Тернопіль: ТДПУ, 2002. 92 с.
370. Шандригось В. І., Шандригось Г. А. Формування інформаційної готовності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту. *Професійні компетенції та компетентності вчителя: регіон. наук.-практ. сем.: матеріали* (Тернопіль, 28–29 лист. 2006 р.). Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 119–120.
371. Шаповалова І. Формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки до професійного самовдосконалення. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 204–208.
372. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2016. 267 с.
373. Шейченко В. А. Развитие научных взглядов о физической готовности человека к деятельности. Санкт-Петербург: ВИФК,

1996. 371 с.
374. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*. Рівне. 2001. Вип. 2. С. 371–374.
375. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 1997. 50 с.
376. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник: у 2 ч. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. Ч. 1. 272 с.
377. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник: у 2 ч. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. Ч. 2. 248 с.
378. Шиян Б. М., Кругляк О. Я. Система підготовки майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2006. № 2. С. 2–5.
379. Шиян Б., Скалій О. Комп'ютерні технології у фізичному вихованні. *Фізичне виховання в школі*. 2003. № 2. С. 40–43.
380. Штофф В. А. Моделирование и философия. Ленинград: Наука, 1996. 301 с.
381. Щербан М. Психологические аспекты в деятельности тренера. *Спорт за рубежом*. 1981. № 22. С. 14–15.
382. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2004. 207 с.
383. Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. / под ред. С. Я. Батышева. Москва: АПО, 1999. Т. 2. 440 с.
384. Юречко О. В. Технология интегрированного обучения будущих учителей начальных классов к ведению физкультурно-оздоровительной деятельности: дисс. ... канд. пед. наук. Хабаровск, 2002. 239 с.
385. Язловецький В. С., Турчак А. Л., Лещенко Г. А. Спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота у вищій школі: навч. посіб. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. 284 с.
386. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва: Смысл, 2001. 365 с.
387. Ячнюк Ю. Б., Воробйов О. О., Ячнюк І. О., Мединський С. В. Переддипломна та магістерська педагогічна практика студентів факультетів фізичного виховання та спорту: навч.-метод. посіб.

- Чернівці: Пута, 2006. 144 с.
388. Antoszczuk G. Postawa młodzieży szkół ibrednich wobec wychowania fizycznego w szkole. *Kultura fizyczna*. 1997. Nr. 11. S. 28–32.
389. Armstrong N. Education and Health. New York, 1989. 232 p.
390. Berger B. G., Owen D. R. Stress reduction and mood enhancement in four exercise modes: swimming, body conditioning Hatha yoga and fencing. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 1988. Vol. 59. P. 148–159.
391. Bettelheim B. Individual and Mass Behavior in Extreme Situations. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1943. No. XXXVIII. P. 417–452.
392. Biddle S. Physical Activity, Health and Well-Being. *II International Scientific Consensus Conference: Abstract of Papers* (Quebec City, 19–21 May 1995). Quebec City, 1995. P. 135–136.
393. Blair S. A handbook of health enhancement and disease prevention. New York, 1984. 38 p.
394. Borg G. Perceived exertion as an indicator of somatic stress. *Scandinavian Journal of Rehabilitation Medicine*. 1970. Vol. 2–3. P. 92–98.
395. Britwistle G., Brodie D. Children attitudes towards activity and perceptions of physical education. *Health Education Research*. 1991. No. 6. P. 465–478.
396. Brown H. Douglas. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. New York: Longman, 2001. 491 p.
397. Brown A. Organizational Culture. 2-nd ed. London: Financial Times, 1998. 318 p.
398. Brustad R. Who will go out and play? Paternal and psychological influences on children's attraction to physical activity. *Peadriatic Exercise Science*. 1993. No. 5. P. 210–223.
399. Cachay K. Versportlichung der Gesellschaft und Entsportung des Sports-Systemtheoretische Anmerkungen zu einem gesellschaftlichen Phänomen. *Für einen besseren Sport*. 1990. No. 5. P. 44–48.
400. Chmura J. Dziewczka o szkolnej kulturze fizycznej. *Wych. Fiz. Hig. Szkolna*. 1988. Nr. 6. S. 33–37.
401. Cooper C. S. School's cricket is still very much alive! *Sports teacher*. 1991. No. 1. P. 5–7.
402. Corbin S. Physical Fitness in the K-12 curriculum. Some defensible solutions to perennial problems. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 1988. No. 7. P. 44–45.

403. Crum B. Changes in Modern Societies: Consequences for Physical Education and School Sport. *Facta universitatis. Series: Physical Education*. 1997. Vol. 1, No. 4. P. 61–63.
404. Crum B. Over de Versporting van de Samenleving (On the Sportification of the Society). Haarlem: De Vrieseborch, 1992. 39 p.
405. Dickenson B., Sparkes A. Pupil definition of physical education. *British Journal of Physical Education Research Supplement*. 1988. No. 2. P. 22–23.
406. Dienzeid N. La Technologie Educative et Development de Education. Paris: UNESCO, 1970. 214 p.
407. Digel H. Die Versportlichung unserer Kultur und deren Folgen fur den Sport – ein Beitrag zur Uneigentlichkeit des Sport. *Fur einen besseren Sport*. 1990. No. 5. S. 42–43.
408. Fox K., Biddle S. The child's perspective in physical education. A question of attitudes. *British Journal of Physical Education*. 1988. No. 19. P. 56–67.
409. Goudas M., Biddje S. Pupil perception of enjoyment in physical education. *Physical Education Review*. 1997. No. 1. P. 97–108.
410. Grupe O. Bewegung – Gesundheits – und Freizeit erziehung durch Sport. *Sportlerziehung und Evaluation J.C.H.P.E. Verlag kare Hofmann Schorndort*. 1981. Bd. 23, bis 27. S. 29–42.
411. Handbook of sports and recreational building design. 1989. No 4. 365 p.
412. Hardman K., Marshall J. J. World-wide Survey of the State and Status of Physical Education in Schools. *World Physical Education Summit: Abstract of Papers* (Berlin, 3–5 Nov. 1999). Berlin, 1999. P. 44–49.
413. Harter S. A model of mastery motivation in children: individual differences and developmental change. *Minnesota Symposium on Child Psychology: Proceedings of Symposium* (Minneapolis, 1981). Hillsdale NJ: Erlbaum, 1981. P. 215–255.
414. Iukowska Z. Wychowanie fizyczne dziewcząt w ich własnej opinii, a nowatorskie tendencje w tym zakresie. *Wych. Fiz. Hig. Szkolna*. 1972. Nr. 3. S. 41–45.
415. Johncock C. The development of fitness programme at Reynelia East High School. *Achper National Journal*. 1988. No. 120. P. 31–34.
416. Jones T., Duffy P., Murphy G., Dinneen P. Girls and boys come out to play. Limerick: Thomond College of Education, 1997. 42 p.
417. Kelly L. A university public school cooper-active model for designing a district wide elementary curriculum. *Physical education, recreation*

- and dance*. 1988. No. 6. P. 26–32.
418. Kraft R. E. Fitness tests are only for the fitness. *The Physical Educator*. 1989. No. 1. P. 18–21.
419. Kuhnierz C. O przyczynach nicki uczniyw do lekcji w wychowania fizycznego. *Lider*. 1996. Nr. 12. S. 44–49.
420. Laporte W. Physical Education in the European Union in a harmonisation process in EUPEA. News letter. 1999. No. 4. P. 23–24.
421. Locatis C. N. Notes on the noitur of technology. *Educational technology*. 1987. Vol. 27, No. 9. P. 13–19.
422. Locke L. Changing secondary schoole physical education. *Quest*. 1992. No. 5. P. 361–372.
423. Luke M., Sinclair G. Gender differences in adolescents attitudes toward physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*. 1991. No. 11. P. 23–24.
424. McGinnis J. Secondary Physical Educalion. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 1994. No. 7. P. 50–102.
425. McKnzie J. A., Beyond I. T. The Failure of IT (thus far) to Transform Schools. *The Educational Technology Journal*. 1999. Vol. 9, No. 1. P. 43–48.
426. Monda V. Good idea! *EFL Gazette*. 1992. Jun. P. 23.
427. Nias J. Changing Times, Changing Identities: Grieving for a Lost Self. *Educational Research and Evaluation: for Policy and Practice* / ed. R. G. Burgess. London: The Falmer Press, 1993. P. 139–156.
428. Nordvoll T., Vikander N. A subject You were forced to takein ninth grade it gol interesting again: viewsfrom the middle schoolgym floor. Verdal: Bakketun Folk Academy, 1998. 66 p.
429. Patermann R. Ich bin der Baum ... und ich der Wind. *Sport Pedagogik*. 1991. No. 3. S. 45.
430. Pennington M. Plenary: Bridging Gaps: A Dialectic Perspective on Teacher Development. *IATEFL 2002. York Conference Selections: Abstract of Papers (New York, 2002)*. New York, 2002. P. 61–74.
431. Peyren Y. Physical education for school children. *China sports*. 1985. No. 7. P. 22–24.
432. Raikkala M. Sports club as an environment for young people's noncompetitive sports. *Sports for all. Sports and physical education in Finland*. Helsinki: Government printing Center, 1989. P. 22–25.
433. Rose S. W. Star wars on the floor. *Strategies*. 1992. No. 7. P. 13–15.
434. Rowland T. W. Exercise and Children's Health. Champaign: IL, 1994. 115 p.

435. Schmidt G. Albenteuer Spielsituation. *Sportpraxis*. 1992. No. 5. P. 257–263.
436. Schreiberhuber J. Leibesübungen and Volksschulen heute. *Leibesübungen-Leibeserziehung*. 1992. No. 3. P. 15–20.
437. Shorpshire J. Primary school children's attitudes to physical education: gender differences. *European Journal of Physical Education*. 1997. No. 1. P. 21–22.
438. Sleaf K., Warbweuton P. Physical activity patterns of primary school children. Happy heart project. Health education authority. Tennessee: Thomas Nelson and sons LTD, 1990. 60 p.
439. Soehne W. Neu Sportlehrpläne in der DDR. *Sportunterrichte*. 1998. No. 17. S. 269–271.
440. Sonstroem R. Physical estimation and attraction scales: rationale and research. *Medicine and Science in Sports*. 1997. No. 10. P. 66–69.
441. Spitzer D. R. Why educational technology has failed. *Educational technology*. 1987. Vol. 27, No. 9. P. 18–21.
442. Strziewski St., Gyrna K. Lekcje wychowania fizycznego i sport w opinii uczniow i uczennic. Katowice, 1989. 346 p.
443. Strziewski St. Stosunek miodziei do lekcji wychowania fizycznego. *Wych. Fiz. Hig. Szkolna*. 1978. Nr. 1. S. 22–28.
444. Swift E. M. Why Johnny can't play. *Sports Illustrated*. 1991. No. 13. P. 145–150.
445. The Australian Council for Health, Physical Education and Recreation. URL: <https://www.achper.org.au/aboutus> (last accessed: 24.08.2017).
446. Thirlaway K., Benton D. Physical activity in primary and secondary school children in West Glamorgan. *Health Education Journal*. 1993. No. 52. P. 37–41.
447. Whaba E. N. In Search of Better Testing Techniques. *English Teaching Forum*. 1994. Vol. 32, No. 2. P. 53.
448. Williams L., Gill D. The role of perceived competence in the motivation of physical activity. *Journal of Sports and Exercise Psychology*. 1997. No. 17. P. 44–47.

Наукове видання

С. А. КАРАСЄВИЧ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Монографія

Підписано до друку 27.11.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 10,7
Тираж 300 прим. Замовлення № 2714

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com